

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ และการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมสมรรถนะการส่งเสริมสุขภาพชุมชน สำหรับนักศึกษาสาธารณสุข ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

1. การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน
 - 1.1 ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน
 - 1.2 ลักษณะของรูปแบบการเรียนการสอน
 - 1.3 การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน
 - 1.4 การนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอน
2. แนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์
 - 2.1 แนวคิดสำคัญของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์
 - 2.2 ที่มาของแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์
 - 2.3 องค์ประกอบแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์
 - 2.4 การจัดการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์
 - 2.5 การสังเคราะห์ขั้นตอนจัดการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์
3. แนวคิดเกี่ยวกับการรับใช้สังคม
 - 3.1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการรับใช้สังคม
 - 3.2 ความหมายตามแนวคิดการรับใช้สังคม
 - 3.3 องค์ประกอบตามแนวคิดการรับใช้สังคม
 - 3.4 ขั้นตอนการเรียนรู้ตามแนวคิดการรับใช้สังคม
 - 3.5 กลวิธีของการรับใช้สังคม
 - 3.6 การสังเคราะห์ขั้นตอนจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม
 - 3.7 การสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่ใช้สร้างรูปแบบการเรียนการสอนที่ได้พัฒนาขึ้น
4. มาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพสาธารณสุข กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ
 - 4.1 คำจำกัดความ
 - 4.2 ความเชี่ยวชาญของวิชาชีพสาธารณสุข
 - 4.3 มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ

- 4.4 มาตรฐานการปฏิบัติงาน
- 4.5 จรรยาบรรณวิชาชีพ
- 5. สมรรถนะการส่งเสริมสุขภาพชุมชน
 - 5.1 ความหมายของสุขภาพ
 - 5.2 แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพชุมชน
 - 5.3 สมรรถนะที่สำคัญในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน
 - 5.4 แนวทางการวัดและประเมินผล
 - 5.5 การวัดสมรรถนะการส่งเสริมสุขภาพ
- 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ
- 7. กรอบแนวคิด
 - 7.1 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี
 - 7.2 กรอบแนวคิดการวิจัย

การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน

การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน เป็นหัวใจสำคัญของการสร้างนวัตกรรมโดยต้องศึกษาแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ อย่างละเอียด เพื่อสนับสนุนการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษา หัวข้อดังต่อไปนี้

1. ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน
2. ลักษณะของรูปแบบการเรียนการสอน
3. การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน
4. การนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอน

ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน

Joyce and Weil (1996, pp. 161-178) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง การจัดสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์และเกิดการเรียนรู้ รายละเอียดดังกล่าวช่วยในการวางแผนหลักสูตร หน่วยการสอน แผนการสอน และช่วยในการออกแบบอุปกรณ์การเรียนรู้ และรวมไปถึงหนังสือเรียน แบบฝึกหัด โปรแกรมประเภทสื่อประสม โปรแกรมการเรียนรู้ แบบคอมพิวเตอร์ช่วยสอนและองค์ประกอบสำคัญ ของรูปแบบการเรียนรู้ มีดังนี้ ขั้นตอนการสอน (syntax) ระบบสังคม (Social system) หลักการตอบสนอง (Principle of reaction) และระบบสนับสนุน (Support system)

Duke (2004, p. 32) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน เป็นแนวคิดด้านการสอน ซึ่งมักได้มาจากทฤษฎีการศึกษา และมีการกำหนดข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนควรเรียน และวิธีการเรียน รูปแบบการเรียนการสอน แต่ละแบบจะมีจุดอ่อนและจุดแข็งแตกต่างกัน และไม่มีรูปแบบการเรียนการสอนใดที่ดีที่สุด

วารินทร์ แก้วอุไร (2541, หน้า 96) ได้ให้ความหมายไว้ว่า รูปแบบการสอน หมายถึง แบบแผนหรือลักษณะของการทำงานด้านการสอนที่กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยจัดทำขึ้นอย่างรอบคอบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และความเชื่อ โดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ ทางการสอน ได้แก่ หลักการ จุดมุ่งหมาย ขั้นตอนการสอน การวัดและประเมินผล และกิจกรรมสนับสนุนอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายในการสอนนั้น ๆ และเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นนำไปใช้ได้ ทั้งที่ที่ต้องการมี การหาประสิทธิภาพของรูปแบบในเชิงการนำไปใช้ในสภาพการเรียนการสอนจริง เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงแก้ไขด้วย

ทิสนา เขมมณี (2551, หน้า 477) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนว่า ลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างมีระบบระเบียบ มีแบบแผนตามหลักสูตร หน่วยการสอน แผนการสอน และช่วยในการออกแบบอุปกรณ์

การเรียนการสอน และรวมไปถึงหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่าง ๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนในการเรียนการสอนโดยอาศัยวิธีสอน และเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปหลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือ

อังคณา อ่อนธานี (2552, หน้า 22) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนว่าเป็นแบบหรือแผนของการสอนซึ่งแสดงความสัมพันธ์และส่งเสริมซึ่งกันและกัน ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ที่ใช้ในการจัดกระทำอย่างเป็นระบบระเบียบ ตามหลักปรัชญา แนวคิด ทฤษฎี หรือความเชื่อต่างๆ โดยแสดงถึงความสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดผลแก่ผู้เรียนตามจุดมุ่งหมายของการสอนนั้น

ดังนั้นสรุปความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนได้ว่า แนวทางการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนและผู้สอนโดยมีกิจกรรม วิธีการเรียนการสอน เทคนิคการสอนในรูปแบบต่างๆ ที่สื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการสร้างสรรค์ทางปัญญา นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ได้ผลลัพธ์อย่างมีประสิทธิภาพทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา สังคมหรือแม้กระทั่งจิตวิญญาณ การจัดการเรียนการสอนดังกล่าวถูกสร้างมาจากประสบการณ์ สถานการณ์ ทฤษฎี หลักปรัชญา หลักการ แนวคิด และความเชื่อ มีการกำหนดข้อตกลงเบื้องต้น อย่างเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ ตอบสนองต่อผลการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ด้านความรู้และทักษะ

ลักษณะของรูปแบบการเรียนการสอน

Davis, B. and Sumara (2000, pp. 154-155) อธิบายลักษณะของรูปแบบการเรียนการสอนไว้ว่าประกอบด้วย เนื้อหา (จะสอนอะไร) วิธีการ (จะใช้สื่ออุปกรณ์อย่างไร) และการประเมิน (การประเมินผลระดับการเรียนรู้ของผู้เรียนและความสำเร็จของการเรียนการสอน) ทั้งเนื้อหา วิธีการ และการประเมิน มีความสำคัญเท่าเทียมกันในกระบวนการเรียนการสอน โดยอธิบายเนื้อหาว่า ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณค่าซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการศึกษา ดังนั้นควรเป็นเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจงและเหมาะสมกับความต้องการจำเป็น ความสนใจและเป้าหมายของผู้เรียน ถ้ากระบวนการเรียนการสอนประสบความสำเร็จ แสดงว่าเนื้อหานั้นเกี่ยวข้องและมีความหมายสำหรับผู้เรียน "ส่วนวิธีการ อธิบายว่า" จะต้องปรับตามความต้องการของผู้เรียน วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนและสิ่งสำคัญคือ การเรียนการสอนในทุกชั้นเรียนจะต้องใช้วิธีการ สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ได้รับการพิสูจน์ทดสอบแล้ว

สัจด์ อุทรานันท์ (2532, หน้า 123) อธิบายลักษณะของรูปแบบการเรียนการสอนไว้ว่าเป็นสิ่งที่ช่วยครูผู้สอนดำเนินการสอนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นในการสอน และประการที่สำคัญ คือ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเจตคติไปในแนวทางที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. มีแนวคิดหรือหลักการพื้นฐานเป็นส่วนประกอบ ซึ่งรูปแบบการสอนหนึ่งอาจมีเพียงแนวคิดเดียว หรืออาจจะมีหลายแนวคิด (Multidisciplinary) แนวคิดและหลักการพื้นฐานเหล่านี้จะใช้เป็นหลัก หรือแนวทางในการเลือกกำหนด และจัดระเบียบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบให้สอดคล้องต่อเนื่องกัน

2. มีองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันตลอด ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ออกแบบที่จะต้องมีความรู้ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ ความรอบคอบ คิดวิเคราะห์ คำนึงถึงองค์ประกอบทั่วไป และองค์ประกอบเฉพาะสาขาวิชา ต้องเลือกให้เหมาะสม กับแนวคิดหรือหลักการพื้นฐาน นอกจากนี้ควรมีลักษณะของการให้ความสำคัญขององค์ประกอบคือ ในรูปแบบการเรียนการสอนแต่ละองค์ประกอบจะมีความสัมพันธ์กัน และร่วมกันส่งผลต่อผู้เรียน

3. มีการออกแบบอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดองค์ประกอบ จัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ โดยให้สอดคล้องกัน และนำแผนการจัดองค์ประกอบไปทดลองใช้เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ และประเมินผลว่าผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการได้

4. รูปแบบการเรียนการสอนต้องมีผลต่อการพัฒนาการด้านต่างๆ ทั้งเฉพาะเจาะจงและทั่วไป ซึ่งแต่ละรูปแบบส่งผลต่อผู้เรียนต่างกันไปตามแนวคิด ทฤษฎี หลักการ เทคนิค ดังนั้นก่อนนำไปใช้ควรพิจารณาความสอดคล้องกับพฤติกรรมที่ต้องการ มิฉะนั้นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น อาจจะไม่เป็นไปตามที่กำหนดไว้

5. จะต้องมีการกำหนดแนวทางนำไปใช้อย่างชัดเจน เพื่อสะดวกกับครูผู้สอน เช่น การเตรียมของครูผู้สอน บทบาทของครู ผู้เรียน การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน เป็นต้น จะช่วยให้สามารถปฏิบัติได้ง่ายขึ้น ส่งผลต่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพบรรลุผลตามต้องการมากขึ้น

ทิศนา ขัมมณี (2553, หน้า 220-222) อธิบายลักษณะของรูปแบบการเรียนการสอนไว้ว่า เป็นสภาพลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมต้องประกอบด้วย

1. มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อเป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักการของรูปแบบนั้นๆ

2. มีการบรรยายและอธิบายสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ

3. มีการจัดระบบคือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายระบบหรือกระบวนการนั้นๆ

4. มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอน และเทคนิคการสอนต่างๆ จะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้นๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

วีณา ประชากุล และคณะ (2554, หน้า 25) อธิบายลักษณะรูปแบบการเรียนการสอนไว้ว่า การที่จะให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ มี 6 ประการ คือ

1. ความต้องการ (Need) บุคคลย่อมต้องการตอบสนองความต้องการของตนเอง ความต้องการจึงเป็นต้นเหตุสำคัญของการเกิดพฤติกรรมและการเรียนรู้

2. สิ่งล่อใจ (Incentives) เป็นสิ่งสำคัญของการเรียนรู้ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างมีจุดมุ่งหมาย

3. ศักยภาพในการตอบสนองและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง (Response potential Variable behavior) การเรียนรู้จะทำให้ผู้เรียนมีศักยภาพในการตอบสนอง ซึ่งจะทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไป

4. อุปสรรคที่จะนำไปสู่เป้าหมาย (Barriers of goal) พฤติกรรมของผู้เรียนจะไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง ถ้าไม่มีการสร้างเงื่อนไขที่ดีจะนำไปสู่เป้าหมาย การฝ่าฟันอุปสรรคจะเป็นไปได้ดีเพียงใด จะต้องวางแผนที่จะแก้ไขปัญหาลักษณะนั้นไว้ดีพอ ผู้สอนจะต้องชี้แนวทางดังนี้

4.1 ทำให้ผู้เรียนเห็นว่าอุปสรรคเป็นตัวทำลายจะทำให้เกิดสมรรถภาพการเรียนรู้

4.2 แนะนำ ช่วยเหลือ ให้เกิดแรงจูงใจที่กระทำในสิ่งที่ต้องการ

4.3 อธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจในความก้าวหน้าเกี่ยวกับผลดีของการฝ่าฟันอุปสรรค

4.4 การเลือกและการกำจัดการตอบสนอง (Selectivity and elimination of responses)

การตอบสนองของแต่ละคนไม่เหมือนกันเพราะ แต่ละคนจะเลือกใช้การตอบสนองที่เหมาะสมกับตนเอง

5. ผลของการตอบสนอง (Effect of the responses) พฤติกรรมทุกอย่างที่เป็นผลมาจากการเรียนรู้จึงมาสมบูรณณ์จนกว่าจะเกิดความพึงพอใจ การให้รางวัล และความสำเร็จ ทำให้บุคคลอยากเรียน อยากรู้ มีกำลังใจ ประทับใจ และจดจำ

จากการศึกษาความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนของนักวิชาการศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน โดยมีองค์ประกอบตามตารางดังนี้

ตาราง 1 แสดงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

องค์ประกอบ	คำอธิบาย
หลักการ	สาระสำคัญที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ ส่วนนี้จะมีการศึกษาถึงทฤษฎีหรือแนวคิดที่กล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีขอบเขตชัดเจน เป็นตัวกำหนดองค์ประกอบส่วนอื่นๆ
จุดมุ่งหมาย	การกำหนดสิ่งที่ต้องการในรูปแบบการเรียนการสอน ให้เกิดขึ้นตามสิ่งที่คาดหวังของการสอนในส่วนของความรู้ พฤติกรรม หรือทักษะ จะแสดงออก หรือกระทำและสามารถสังเกตเห็นได้
เนื้อหา	เป็นส่วนสาระสำคัญที่แสดงถึงสาระการเรียนรู้
กระบวนการเรียนรู้	การที่ผู้เรียนปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อการเรียนรู้กระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์หรือเรียนรู้เนื้อหาบทเรียนด้วยการ ดูการฟัง การสังเกต การทดลอง การสัมผัส จับต้อง ด้วยตนเอง รวมถึงการร่วมแสดงความคิดเห็น
การวัดและการประเมิน	การนำเอาข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการวัดรวมกับการใช้วิจารณ์ญาณของผู้ประเมินมาใช้ในการตัดสินใจ โดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ เพื่อให้ได้ผลเป็นอย่างไรอย่างหนึ่ง

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

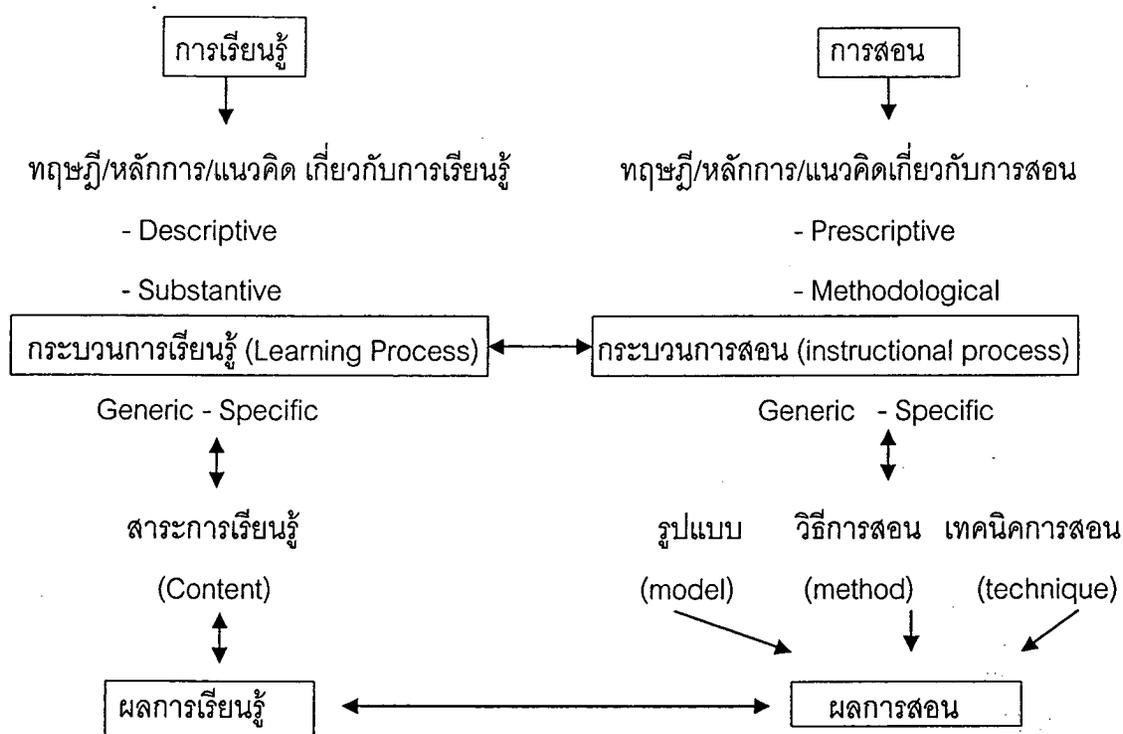
Joyce and weil (1996, p. 25) มีแนวทางที่ผู้สอนจะสามารถเข้าใจในประเด็นที่เกี่ยวข้องทำให้สามารถนำไปใช้ได้มีหลักในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ดังนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอนต้องมีทฤษฎีรองรับ เช่น ทฤษฎีด้านจิตวิทยาการเรียนรู้
2. เมื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ก่อนไปใช้ต้องมีกรวิจัยเพื่อทดสอบทฤษฎีและตรวจสอบคุณภาพในเชิงการใช้ในสถานการณ์จริง และนำข้อค้นพบมาปรับปรุงแก้ไข
3. การออกแบบให้ใช้ได้กว้างขวางหรือเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ
4. จะต้องมียุจุดมุ่งหมายหลักที่ถือเป็นตัวตั้งในการพิจารณาเลือกรูปแบบไปใช้ กล่าวคือถ้าผู้ใช้นารูปแบบการเรียนการสอนไปใช้ตรงกับจุดมุ่งหมายหลักจะทำให้เกิดผลสูงสุดแต่ก็สามารถนำรูปแบบนั้นไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้ถ้าเห็นว่าเหมาะสม

Bybee (2009 อ้างอิงใน วิชา ประชากร และประสาท เนืองเฉลิม, 2554, หน้า 119 – 120) ได้เสนอการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพดังนี้

1. ควรมีประมาณ 3-5 ชั้น ที่นำเสนอลำดับขั้นตอนของการเรียนการสอนแบบบูรณาการ
2. ควรอยู่บนพื้นฐานของงานวิจัยร่วมสมัย (Contemporary Research) เกี่ยวกับการเรียนการสอนและการพัฒนาผู้เรียน
3. ต้องช่วยให้ผู้เรียนบูรณาการ ทักษะ ความรู้ใหม่ๆ เข้ากับประสบการณ์เดิม
4. ต้องช่วยให้ผู้เรียนเกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction)
5. ต้องสามารถนำไปใช้ได้อย่างกว้างขวาง (Wide range of Classroom)
6. ต้องใช้ได้สำหรับห้องเรียนที่มีผู้เรียนประมาณ 25-30 คน หรือมากกว่านี้
7. ต้องระบุบทบาทผู้เรียนและผู้สอนอย่างชัดเจน
8. ต้องสอดคล้องเหมาะสมกับการเรียนการสอนที่หลากหลายเช่น การทดลอง การปฏิบัติ การอ่าน การเขียน

ทิตินา แชมมณี (2544, หน้า 10-11) สามารถสรุปขั้นตอนของการพัฒนาจากความหมายและองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนดังที่กล่าวมาและพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้และการสอน ดังนี้

ภาพ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้กับการสอน

ที่มา: ทิตินา แชมมณี, 2544, หน้า 10-11

ขั้นตอนการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน สรุปได้ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้เรียน สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง เช่น ปัญหาการเรียนการสอน หลักสูตร เป็นต้น เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาผู้เรียน
2. ศึกษาทฤษฎี แนวคิด หรือหลักการ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการพัฒนาผู้เรียน และปัญหาจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
3. กำหนดขั้นตอนการเรียนการสอนตามแนวคิดทฤษฎีนั้นๆ และวิธีการดำเนินการจัดการเรียนการสอน โดยใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอนที่หลากหลายเพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
4. ตรวจสอบและปรับปรุงประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนตามแนวคิดหรือทฤษฎีนั้นๆ มีความเป็นไปได้และเหมาะสมสอดคล้องกับผู้เรียนและสภาพที่แท้จริงของการจัดการเรียนการสอน โดยให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบและนำไปทดลองใช้ เพื่อนำข้อมูลจากผลการทดลองใช้มาปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนและนำไปทดลองซ้ำ โดยอาจทำได้หลายหลายครั้งจนกว่าจะได้ผลเป็นที่พอใจ

วีณา ประชากุล และคณะ (2554, หน้า 113 – 115) รูปแบบการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร มีวิธีการดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎีและรูปแบบการเรียนการสอน เนื่องจากทฤษฎีและรูปแบบมีความหมายที่แตกต่างกัน ดังนั้นในการศึกษาปัญหาทางวิจัยจึงต้องมีหลายสมมติฐานไว้ใช้ในการแก้ปัญหา ซึ่งสมมติฐานจะต้องมีการศึกษาทฤษฎีเพื่อในการตั้งสมมติฐานที่ถูกต้องและจะได้สร้างรูปแบบการเรียนการสอนได้สัมพันธ์กับสมมติฐาน
2. การหาข้อบกพร่องของรูปแบบ รูปแบบที่สร้างขึ้นต้องระวังหลายประการ เพื่อไม่ให้เกิดข้อบกพร่องดังนี้
 - 2.1 รูปแบบการเรียนการสอนที่สร้างขึ้นต้องระวังไม่ให้อายหรือง่ายเกินไป ซึ่งอาจจะเกิดจากการอ้างอิงหลักการที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้เกิดข้อบกพร่องได้
 - 2.2 การใช้สัญลักษณ์ที่มีความหมายเฉพาะเจาะจง จะทำให้เกิดความหมายของสัญลักษณ์เป็นไปเพื่อการอธิบายหลักการมากกว่าอธิบายโครงสร้างซึ่งจะทำให้เกิดข้อผิดพลาดได้
 - 2.3 รูปแบบที่สร้างขึ้นถ้าเน้นลักษณะใดมากเกินไป อาจจะทำให้เกิดความหมายที่แฝงเร้นในตัวโครงสร้างมากกว่าความสัมพันธ์ที่สร้างขึ้น

3. การทดลองรูปแบบที่สร้างขึ้นต้องใช้ข้อมูลที่ได้ประสบการณ์หรือจากการทดลอง เพื่อให้สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนการตรวจสอบต้องประเมินที่ตัวแปรที่กำหนดไว้เพื่อนำไปปรับปรุงให้เหมาะสมกับการใช้งาน

4. การเลือกชนิดของรูปแบบต้องใช้ให้เหมาะกับเนื้อหาที่ใช้ในการศึกษา

5. การสรุป เมื่อได้รูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมจะต้องนำตัวแปรที่ศึกษาคำนวณหาและตามหลักคณิตศาสตร์เพื่อนำไปพัฒนาและแก้ไขให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่ศึกษา

การนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอน

Heinich, et.al. (1986, pp. 22-24) ได้เสนอรูปแบบ ASSURE Model ซึ่งมีลำดับขั้นตอน 6 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นวิเคราะห์ผู้เรียน (A-Analyze learners) เช่น ผลการเรียนรู้ สถานะ ทักษะ คติ แบบการเรียนรู้ (Learning styles) เป็นต้น

2. ขั้นกำหนดวัตถุประสงค์ (S-State objectives) ระบุว่าผู้เรียนควรทำอะไรบ้าง

3. ขั้นเลือกสื่อและอุปกรณ์ (S-Select media and materials)

4. ขั้นใช้สื่อและอุปกรณ์ (U-Utilize media and materials)

5. ขั้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน (R-Require learners participation) ผู้เรียนร่วมวางแผน จัดกิจกรรม ปฏิบัติกิจกรรม และประเมินผลสะท้อนกลับ

6. ขั้นประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข (E-Evaluate and revise) ประเมินผลในภาพรวม โดยการวัดผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ และการประเมินความเป็นไปได้ ของกระบวนการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงแก้ไข การดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์

Joyce, Weil and Calhoun (2004, pp. 22-25) การจัดกลุ่ม รูปแบบการเรียนการสอน ตามจุดเน้นหรือผลที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน แนวทางการใช้รูปแบบการเรียนการสอนจนเกิดความชำนาญ และเน้นการพัฒนาวิธีการเรียนรู้ (Learning strategies) และเรียนรู้วิธีเรียนรู้ (Learn how to learn) ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาในปัจจุบัน จึงได้มีการนำเสนอองค์ประกอบสำคัญของรูปแบบออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ที่มาของรูปแบบการเรียนการสอน (Orientation to the model) เป็นการอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ซึ่งเป็นที่มาของรูปแบบการเรียนการสอน ได้แก่ เป้าหมาย (goal) ของรูปแบบทฤษฎีและข้อตกลงเบื้องต้น (assumptions) หรือแนวคิดที่รองรับรูปแบบ หลักการและมโนทัศน์สำคัญ (major concepts) ที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบ

ส่วนที่ 2 รูปแบบการเรียนการสอน (Instructional model) เป็นการอธิบายรายละเอียดของรูปแบบที่เน้นการปฏิบัติได้ ได้แก่ ลำดับขั้นตอนหรือกิจกรรมการเรียนการสอน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน การใช้สื่อ ประกอบด้วย 4 ประเด็น ดังนี้

1. ขั้นตอนของรูปแบบ (Syntax หรือ Phases) เป็นการอธิบายถึงรายละเอียดของลำดับขั้นตอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตามรูปแบบนั้น ๆ

2. ระบบการปฏิสัมพันธ์ (Social system) เป็นการอธิบายบทบาทหน้าที่ หรือความสัมพันธ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ ซึ่งมีความแตกต่างกันตามจุดเน้นในแต่ละรูปแบบ เช่น รูปแบบการเรียนการสอน ควรบอกรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทของผู้เรียน และบทบาทของครู

3. หลักการของการตอบสนองหรือการโต้ตอบ (Principles of reaction) เป็นการระบุวิธีการแสดงออกของครูต่อผู้เรียน การตอบสนองต่อสิ่งที่ผู้เรียนกระทำ เช่น การปรับพฤติกรรม โดยการให้รางวัล หรือการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ โดยการสร้างบรรยากาศที่เป็นอิสระและไม่มี การประเมินว่าผิดหรือถูก เป็นต้น

4. ระบบสนับสนุน (Support system) เป็นการบอกหรือระบุถึงเงื่อนไขหรือสิ่งที่จำเป็น เพื่อให้รูปแบบนั้นมีสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย เช่น รูปแบบการเรียนการสอนแบบฝึกกระบวนการ สืบสอบที่ต้องการชุดสื่อการสอน ครูที่เข้าใจกระบวนการทางพุทธิปัญญาและยุทธวิธีของการ สืบสอบ แหล่งข้อมูลที่สนับสนุนปัญหา และผู้เรียนต้องได้ฝึกการปฏิบัติการ

ส่วนที่ 3 การประยุกต์ใช้/การนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้ (Application) เป็นการ บอกรายละเอียดของการใช้รูปแบบ และการตั้งข้อสังเกตในการใช้รูปแบบ เช่น เหมาะสมกับเนื้อหา แบบใด นักเรียนระดับใด ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการให้คำแนะนำต่าง ๆ เพื่อให้การนำรูปแบบไปใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

ส่วนที่ 4 ผลที่จะเกิดกับนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม (Instructional and nurturant effects) เป็นการกล่าวถึงผลทางตรงที่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนของครู หรือการจัดกิจกรรม ตามขั้นตอนของรูปแบบ ส่วนผลทางอ้อมหรือผลกระทบที่เกิดจากสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นผลกระทบ ที่เกิดแฝงกับผลการเรียนการสอน สามารถใช้เป็นประเด็นหรือแนวทางของครูในการพิจารณาเลือก รูปแบบการเรียนการสอนไปใช้

สรุปได้ว่าแนวทางการนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นแนวทางที่มีความเหมาะสม เริ่มตั้งแต่ที่มาของรูปแบบการเรียนการสอน (Orientation to the model) การกล่าวถึงทฤษฎีพื้นฐานที่นำมาเป็นแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน (Instructional model) การประยุกต์ใช้/การนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้ (Application) ผลที่จะเกิดกับ

นักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม (Instructional and nurturant effects) จึงมีผู้นิยมนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงได้นำหลักการของ จอยซ์และเวลล์มาใช้ในการนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาในครั้งนี

แนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์

แนวคิดสำคัญของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์

ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ให้ความสำคัญกับตัวผู้เรียนมากกว่าผู้สอน ผู้เรียนจะเป็นผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์ (interact) กับวัตถุ (object) หรือเหตุการณ์ด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจในวัตถุหรือเหตุการณ์นั้น ซึ่งก็คือการสร้าง (construct) การทำความเข้าใจ (conceptualization) และการแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง ได้มีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ไว้ดังนี้

Piaget (1977, pp. 1-12) กล่าวว่าไว้ว่า คนทุกคนจะมีพัฒนาการปัญญาไปตามลำดับขั้นจากการมีปฏิสัมพันธ์และประสบการณ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และประสบการณ์เกี่ยวกับการคิดเชิงตรรกะและคณิตศาสตร์ รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ทางสังคม วุฒิภาวะ และกระบวนการพัฒนาความสมดุลของบุคคลนั้น

Vygotsky (1978, pp. 90-91) กล่าวว่าไว้ว่า การให้ความช่วยเหลือชี้แนะแก่เด็ก ซึ่งอยู่ในลักษณะของ assisted learning หรือ scaffolding เป็นสิ่งสำคัญมากเพราะสามารถช่วยพัฒนาเด็กให้ไปถึงระดับที่อยู่ในศักยภาพของเด็กได้

สุรางค์ โค้วตระกูล (2541, หน้า 212) กล่าวว่าไว้ว่า เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการและวิธีการของบุคคลในการสร้างความรู้ความเข้าใจจากประสบการณ์ รวมทั้งโครงสร้างทางปัญญาและความเชื่อที่ใช้ในการแปลความหมายเหตุการณ์และสิ่งต่างๆ เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนจะต้องจัดกระทำกับข้อมูล นอกจากกระบวนการเรียนรู้จะเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ภายในสมองแล้ว ยังเป็นกระบวนการทางสังคมด้วยการสร้างความรู้จึงเป็นกระบวนการทั้งด้านสติปัญญาและสังคมควบคู่กันไป หลักการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีนี้จะมุ่งเน้นไปที่กระบวนการสร้างความรู้ (process of knowledge construction).

นิรมล มัชยมนันท์ (2555, หน้า 5) กล่าวว่าไว้ว่ากระบวนการสร้างความรู้ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนเอง โดยผู้เรียนจะเป็นผู้สร้างความรู้จากข้อมูล ความรู้เกิดจากประสบการณ์ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิม กับประสบการณ์ใหม่หรือความรู้ใหม่ และถือว่าผู้เรียนเสริมสร้างความรู้ผ่านกระบวนการทางจิตวิทยาด้วยตนเอง

กล่มจักร กล่อมอิม (2556, หน้า 11) กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญาของบุคคลในการสร้างความรู้และความหมายของสิ่งต่างๆ ที่ตนได้รับผ่านกระบวนการซึมซับ คือการนำข้อมูลหรือความรู้ใหม่ที่ได้รับไปเชื่อมโยงอย่างกลมกลืนกับโครงสร้างความรู้ที่ตนมีอยู่

ผู้วิจัยสรุปแนวคิดสำคัญของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ว่า เกิดจากพื้นฐานการเรียนรู้ด้านปรัชญา จิตวิทยา มนุษยวิทยา ที่ต้องอาศัยจากการมีปฏิสัมพันธ์และประสบการณ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติในการให้ความร่วมมือ อำนวยความสะดวก และช่วยเหลือผู้เรียนในการเรียนรู้ โดยที่ผู้เรียนมีความรู้เดิมเป็นต้นทุนชีวิตด้านปัญญา และเมื่อปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเกิดขึ้นก็สามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมสู่ความรู้ใหม่ที่ได้จากการเรียนรู้จากสังคมและการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการเรียนรู้นั้น ไม่ได้รับข้อมูล เก็บข้อมูลความรู้นั้นมาเป็นของตนทันที แต่จะนำความรู้เดิม ประสบการณ์เดิมมาผนวกขึ้นกับความรู้ใหม่ เกิดเป็นความรู้ด้วยตนเอง โดยผ่านการจัดกระบวนการทางข้อมูล

ที่มาของแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์

คอนสตรัคติวิสต์ (Constructivism) เชื่อว่าจะเป็นทฤษฎีที่เป็นหนึ่งเดียวจะแบ่งแยกไม่ได้ แต่ภายใต้ทฤษฎีนี้ได้มีผู้แบ่งประเภท (Categories) ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ Cognitive Constructivism, Radical Constructivism และ Social Constructivism หรือในสาขาคณิตศาสตร์ได้มีการแบ่งกลุ่มไว้เป็น 3 กลุ่ม เช่นกัน ได้แก่ Radical Constructivism, Social Constructivism และ Socio – Constructivist เนื่องจากแนวคิดที่เป็นรากฐานสำคัญซึ่งปรากฏจากรายงานของนักจิตวิทยา และนักการศึกษา คือ Jean piaget และ Lev vygotsky ชาวรัสเซียได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ กระบวนการโครงสร้างทางปัญญาของบุคคล (individual Cognitive Structuring process) และการเรียนรู้ที่เป็นผลทางสังคม (Social effects on learning) (สุมาลี ชัยเจริญ, 2544 , หน้า 96) เป็นไปตามแนวคิดของกลุ่มคอนสตรัคติวิสต์ ก็คือ Cognitive constructivism และ Social Constructivism (สุรงค์ ใ้วตระกูล, 2553, หน้า 210-211) ดังนี้

1. Cognitive Constructivism

เป็นทฤษฎีการเรียนรู้พุทธิปัญญานิยมที่มีจากรากฐานมา จากทฤษฎีของ Piaget นักจิตวิทยาชาวสวิส ที่ให้ความสำคัญกับอายุและขั้นของพัฒนาการเชื่อว่า คนเราเกิดมาด้วยความพร้อมที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและมีแนวโน้มพื้นฐานที่ติดตัวมาแต่กำเนิด 2 ชนิด คือ การจัดและรวบรวม (Organization) กระบวนการจัดและรวบรวมกระบวนการต่าง ๆ ภายในเข้าเป็นระบบอย่างต่อเนื่อง เป็นระเบียบและมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาที่เรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และการปรับตัว (Adaptation) การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรืออยู่ในภาวะสมดุล (สุรงค์ ใ้วตระกูล, 2545, หน้า 47-50)

1.1 กลไกการพัฒนาทางปัญญา (Mechanism of Cognitive development)

Piaget เรียกว่า ภาวะความสมดุล (Equilibrium) เป็นความสมดุล (balance) ของโครงสร้างทางปัญญา (Cognitive structure) กับสิ่งแวดล้อม คือการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก (World) ที่แตกต่างกัน (match) กับสิ่งที่เคยคิดไว้ล่วงหน้า (preconceived) เช่น สิ่ง que เห็นคือ แมว แต่เด็กคิดไปว่าเป็น สุนัข ซึ่งระหว่างสิ่งที่เป็นจริงของโลกกับอีกสิ่งหนึ่งที่มีอยู่ในความคิดเดิม เรียกว่าการเสียสมดุล (Disequilibrium) ถือได้ว่าเป็นเรื่องดี เพราะจะเป็นการกระตุ้นที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นผู้ชำนาญการ (expertise) สภาวะการเข้าสู่สมดุล (Equilibration) มี 2 กระบวนการทั้งสองกระบวนการนี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสกีมาทางปัญญา (Cognitive Schema) ซึ่งเป็นวิธีการที่จะทำความเข้าใจ (understand) และจัดระเบียบความรู้

กระบวนการที่ 1 เรียกว่า assimilation ผู้เรียนจะรับข้อมูลใหม่เข้าไปในสกีมา

กระบวนการที่ 2 เรียกว่า accommodation เป็นการสร้างสกีมาขึ้นมาใหม่ หลังจากการจัดระเบียบข้อมูล (organize information) ที่ไม่สามารถ assimilate เข้าไปในสกีมาเดิมได้ ผู้เรียนจะปรับโครงสร้างทางปัญญา (Accommodation) และสร้างสกีมาขึ้นมาใหม่

1.2 ขั้นตอนของการพัฒนาการทางปัญญา (Stages of Cognitive development) ขั้นตอนของการพัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget มีดังนี้

ขั้นที่ 1 Sensorimotor Stage อยู่ช่วงแรกเกิด – 2 ปี Piaget ได้แบ่งขั้น Sensorimotor ออกเป็นขั้นย่อย 6 ขั้น คือ 1. Reflexive 2. Primary Circular Reactions 3. Secondary Circular Reaction 4. Coordination of Secondary Reaction 5. Tertiary Circular Reaction 6. Beginning of thought โดยสรุปก็คือ ขั้น Sensorimotor เป็นขั้นของพัฒนาการทางสติปัญญาความคิดก่อนระยะเวลาที่เด็กจะพูดและใช้ภาษาได้ Piaget กล่าวว่าสติปัญญาความคิดของเด็กในวัยนี้แสดงออกโดยการกระทำ (Action) เด็กสามารถแก้ปัญหาได้แม้ว่าจะไม่สามารถที่จะอธิบายได้

ขั้นที่ 2 Preoperational (18 เดือน – 7 ขวบ) เด็กวัยนี้อยู่ในช่วงพัฒนาการคิด (develop the mental representation) มีการใช้คำพูดในการสื่อสารกับบุคคลในครอบครัวและคนอื่น ยังยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลาง เด็กสามารถบอกชื่อสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวได้ แต่ยังเรียงลำดับของจากมากไปหาน้อยไม่ได้ และยังไม่เข้าใจความคิดเห็นของผู้อื่น

ขั้นที่ 3 Concrete operations (อายุ 7-12 ปี) โดยทั่วไปเกิดในช่วงประมาณ (7 ปี หรือบางทีก็ 6 ปี – 12 ปี) ซึ่งเด็กสามารถสร้างความคิดภายในได้ (internal representation) คิดเป็นเหตุผลได้และสามารถคิดย้อนกลับสามารถแบ่งกลุ่มโดยใช้เกณฑ์หลาย ๆ อย่าง

ขั้นที่ 4 Formal operations โดยประมาณจะอยู่ในช่วง 11 ปี หรือ 12 ปี จนถึงวัยผู้ใหญ่ ช่วงวัยนี้จะสามารถคิดย้อนกลับ (Reverse) เข้าใจนามธรรม (abstract) สามารถมองเห็นความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงกัน มีความคิดเชิงเหตุผลและอุปมาได้ พัฒนาการนี้จัดว่าเป็นขั้นสูงสุดของความคิด เริ่มคิดเป็นผู้ใหญ่ ความคิดแบบเด็กจะสิ้นสุดลง

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีของ Piaget ให้ความสำคัญกับเรื่องของการคิด (thinking) และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการทางด้านปัญญาของมนุษย์ที่เป็นกระบวนการภายใน (inside) และข้างนอก (Outward) หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสามารถความเจริญเติบโต และการประยุกต์ความสามารถที่เด็กมีตามภาวะการเจริญเติบโตไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์หรือภารกิจต่าง ๆ ที่เขาต้องเจอในโลก ซึ่งแนวคิดสำคัญนี้มีประโยชน์ต่อการศึกษาเป็นอย่างมาก

2. Social Constructivism

ทฤษฎีของ Vygotsky เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่ได้ศึกษาทางด้านพัฒนาการทางปัญญา เช่นเดียวกับ Piaget แต่จะแตกต่างกันออกไป โดยให้ความสนใจกับการมีปฏิสัมพันธ์จากโลกภายนอก (outward) จะทำให้เกิดพัฒนาการทางปัญญาใน (inside) ขณะที่ทฤษฎีของ Piaget จะเป็นการศึกษาด้านภาวะการเจริญเติบโตภายในของมนุษย์ อายุ และขั้นพัฒนาการจะมีผลต่อการนำไปและประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ภายนอก หรืออาจกล่าวได้อีกอย่างว่าเป็นการเริ่มจากข้างใน (inside) ไปยังข้างนอก (outward)

ทฤษฎี Vygotsky ค่อนข้างมีข้อจำกัดมากกว่าของ Piaget แต่่วาวิธีการและแนวคิดสำคัญ ได้รับการยอมรับมากเกี่ยวกับการพัฒนาทางด้านปัญญาใน 3 เรื่อง คือ internalization, the zone of proximal development และ Scaffolding

1. Internalization (กระบวนการภายในจิตใจ)

กระบวนการภายในจิตใจ (internalization) ก็คือการซึมซับ (absorption) หรือการนำเอาความรู้ (knowledge) ที่มีอยู่ในบริบทของสังคมนั้น ๆ ด้วยการสังเกต (observe) ด้วยตัวเอง Vygotsky เชื่อว่าความคิดและภาษามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การพัฒนาการทางภาษาของผู้เรียน ทักษะทางภาษาจะไปช่วยพัฒนาความคิด

ทฤษฎีนี้เกิดจากความคิดที่ว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการที่แต่ละบุคคลได้สร้างความรู้ขึ้นและทำให้สำเร็จโดยผ่านกระบวนการของความสมดุล ซึ่งกลไกของความสมดุล เป็นการปรับตัวของตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมเพื่อให้อยู่ในสภาพสมดุล ประกอบด้วย กระบวนการ 2 อย่างคือ

1.1 การซึมซาบหรือดูดซึม (Assimilation) เป็นกระบวนการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและซึมซาบหรือดูดซึมเอาประสบการณ์ใหม่เข้าสู่ประสบการณ์เดิมที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกันโดยสมองจะปรับเอาประสบการณ์ใหม่เข้ากับความคิด ความรู้ในโครงสร้างที่เกิดจากการเรียนรู้เดิมที่มีอยู่

1.2 การปรับโครงสร้างทางปัญญา (Accomodation) เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องมาจากกระบวนการซึมซาบหรือดูดซึม คือเมื่อได้ซึมซาบหรือดูดซึมเอาประสบการณ์ใหม่เข้าไปในโครงสร้างเดิมแล้ว ก็จะทำให้การปรับประสบการณ์ใหม่ให้เข้ากับโครงสร้างของความรู้เดิมที่มีอยู่ในสมองก่อนแล้ว แต่ถ้าไม่เข้ากันได้ก็จะทำการสร้างโครงสร้างใหม่ขึ้นมาเพื่อรับประสบการณ์ใหม่นั้น

Vygotsky (1987, p. 4) กล่าวว่า “การพัฒนาการเรียนรู้เกิดขึ้นสองครั้ง ครั้งแรกเกิดในระดับสังคม (interpsychological) และครั้งที่สองเกิดขึ้นภายในตัวของเด็ก (intrapsychological)” จากข้อความดังกล่าวสามารถขยายความได้ว่าในกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนจำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เนื่องจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทำให้ผู้เรียนได้เห็น ได้ยิน ได้รู้จักกับสิ่งใหม่ เป็นการเรียนรู้ขั้นแรกในระดับสังคม จากนั้นผู้เรียนต้องทำการสรุปยอดประสบการณ์ที่ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อสร้างความเข้าใจของตนเองขึ้นซึ่งมีลักษณะจำเพาะของตนเอง เกิดการเรียนรู้ขั้นที่สองซึ่งเป็นกระบวนการภายในตัวของผู้เรียนเองคำว่า “ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction)” นี้มีความหมายครอบคลุมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยกัน บุคคลกับสิ่งแวดล้อมในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ตนอาศัยอยู่ และมีความหมายรวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับผลผลิตของวัฒนธรรม การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนี้เป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ข้อมูลใหม่หรือเกิดการปรับความรู้เดิมที่มีอยู่ เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมหรือวิธีการจากผู้อื่น ในที่สุดแล้วผู้เรียนจะซึมซับเอาความรู้ ทักษะและภาษาที่ถูกใช้ระหว่างการมีปฏิสัมพันธ์เข้ามาไว้เป็นของตนเอง และนำความรู้ ความสามารถที่ได้นี้ไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์อื่นๆ ต่อไป เพราะฉะนั้นเพื่อกระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในชั้นเรียน ผู้สอนควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ (Learning by doing) และเป็นการเรียนแบบร่วมมือ (cooperative learning) ไปพร้อมกัน

2. การพัฒนาการทางปัญญา (The Zone of proximal development)

แนวคิดที่สองของ Vygotsky ก็คือ Zone of proximal development หรือเรียกว่า ZPD ซึ่งเป็นขอบเขต (Range) ระหว่าง 2 สิ่ง คือ สิ่งหนึ่งเป็นขอบเขตที่สามารถทำได้ด้วยตนเองโดยอิสระ (พัฒนาการจริงในขณะนั้น) กับอีกขอบเขตที่สามารถทำได้ (พัฒนาการแฝง) แต่ต้อง

ได้รับการแนะนำ (guidance) จากผู้ชำนาญการ โดยการสังเกต โดยจะอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ นอกจากการมีปฏิสัมพันธ์ก็คือ “ประสบการณ์” (experience) Vygotsky ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับขอบเขตระหว่างการทำที่สามารถทำได้ด้วยตนเองกับการทำได้โดยอาศัยการชี้แนะ ความแตกต่างดังกล่าวทำให้เกิดประโยชน์ต่อนักศึกษามาก (สุรางค์ โค้วตระกูล , 2545 หน้า 63)

ความแตกต่างระหว่างระดับของพัฒนาการจริงในขณะนั้นซึ่งกำหนดโดยความสามารถในการแก้ไขปัญหาด้วยตัวเองกับระดับของพัฒนาการแฝงซึ่งกำหนดโดยความสามารถในการแก้ปัญหาภายใต้การแนะนำของผู้ใหญ่หรือการทำงานอย่างร่วมมือกับเพื่อนที่มีความรู้และทักษะมากกว่า (Vygotsky, 1987, p. 222) จากแนวคิดดังกล่าว Vygotsky ได้เสนอแนะไว้ว่า “การเรียนรู้ที่ดีคือการเรียนรู้สิ่งที่อยู่เหนือกว่าระดับพัฒนาการปัจจุบัน หมายความว่า การเรียนรู้ คือ การที่บุคคลได้เรียนรู้ทักษะหรือแนวคิดใหม่ๆ ที่อยู่เหนือระดับความสามารถเดิมที่มีอยู่แล้ว การที่บุคคลจะสามารถไปถึงระดับดังกล่าวได้ต้องอาศัย “ผู้ทรงภูมิ” (more knowledgeable person/more capable person) ทำหน้าที่เป็น “สื่อกลาง” (mediation) (Kozulin, 2003, p. 89) ผู้ทรงภูมิ (เช่น ผู้สอนหรือชุมชน) สามารถช่วยเหลือผู้เรียนได้ในหลายทางเช่น โดยการจัดเตรียมบริบทที่อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ การชี้แนะให้ผู้เรียนเห็นและเข้าใจแนวคิด ภาษา และเครื่องมือที่ผู้เรียนไม่เคยพบมาก่อน การให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำในการทำกิจกรรมตามที่คุณเรียนต้องการโดยใช้ข้อมูลจากการรับฟังวิเคราะห์และตีความหมายจากพฤติกรรมและการสื่อสารของผู้เรียน

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จุดเด่นของแนวคิดดังกล่าวเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบต่อไปตามตารางดังนี้

ตาราง 2 แสดงการวิเคราะห์แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์

Cognitive Constructivism	Social Constructivism
- ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก	- การเรียนรู้เกิดได้ 2 ระดับคือระดับสังคม (interpsychological) และระดับภายในตัวของผู้เรียน (intrapsychological)
- การถูกกระตุ้นจะพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นผู้ชำนาญการ	- ผู้เรียนจะเรียนรู้และซึมซับนำเอาความรู้ที่มีอยู่ในบริบทจากการสังเกตด้วยตัวเอง
- ผู้เรียนจะรับข้อมูลใหม่เข้าไปในโครงสร้างทางปัญญาเดิมและปรับโครงสร้างทางปัญญาใหม่	- ผู้เรียนจะเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมจากผู้อื่น
- ผู้เรียนสามารถคิดย้อนกลับ (Reverse) และเข้าใจนามธรรม (abstract)	- ผู้เรียนจะซึมซับเอาประสบการณ์ใหม่ที่ได้จากบริบทเข้าสู่ประสบการณ์เดิมโดยผ่านกระบวนการคิด
- ผู้เรียนสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยงกัน และมีความคิดเชิงเหตุผล	- ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ (Learning by doing) และเรียนรู้แบบร่วมมือ (cooperative learning)
	- ผู้เรียนจะต้องได้รับการแนะนำ (guidance) จากผู้ชำนาญการ

จากตาราง 2 การวิเคราะห์จุดเด่นของแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 แนวคิด คือ Cognitive Constructivism และ Social Constructivism เป็นแนวคิดที่เน้นไปที่กระบวนการโครงสร้างทางปัญญาที่จะต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิด ให้สมองส่วนหน้าที่เรียกว่า Cerebrum ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ ได้ทำงาน ผู้เรียนจะต้องรับข้อมูลใหม่เข้าไปในโครงสร้างทางปัญญาเดิมเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์และปรับโครงสร้างทางปัญญาใหม่ โดยผ่านกระบวนการจัดการทางข้อมูล การเรียนรู้นี้จะเกิดขึ้นในระดับสังคม (interpsychological) เป็นอันดับแรก ที่เกิดจากสังเกต เลียนแบบพฤติกรรมจากผู้อื่น การได้รับคำชี้แนะจากผู้อื่น ลงมือกระทำด้วยตนเอง และซึมซับสิ่งที่ได้เรียนรู้เข้าสู่โครงสร้างทางปัญญาตนเอง จนเกิดเป็นการเรียนรู้ในระดับภายในตนเอง (intrapsychological)

3. องค์ประกอบแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์

Dewey (2009, p. 4) ได้อธิบาย ดังนี้

1. การเรียนรู้เกิดจากการที่ผู้เรียนลงมือทำงานด้วยตนเองเพื่อสร้างผลผลิตหรืองานขึ้นมา
2. ผู้เรียนต้องเรียนรู้การคิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งการคิดแก้ปัญหา
3. ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้เพื่อเตรียมตัวสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมและเรียนรู้ในการร่วมมือกับผู้อื่น สนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เพราะเชื่อว่าผู้เรียนจะเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับ Kolb (1984, p. 1)

Brockett, Ralph G. and Roger Hiemstra (1991, p. 9) ได้อธิบายถึงลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองและความรับผิดชอบต่อตนเองว่ากระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองมีลักษณะดังนี้ คือ มีแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่พร้อม มีการลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ มีการประเมินผลการเรียนรู้ เป็นการเรียนรายบุคคล ซึ่งลักษณะและบุคลิกภาพของผู้เรียนเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ ลักษณะบุคคลที่นำไปสู่ความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตน การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นทั้งปัจจัยภายในที่จูงใจให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อความคิดและการกระทำ และเป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ

Jonassen (1997, pp. 57-60) ได้นำเสนอองค์ประกอบของการเรียนรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ เพื่อการเรียนรู้ที่มีความหมาย จะต้องมีความหมาย (characteristics of meaning learning provide guidelines for design) ดังนี้

1. การทำกิจกรรม (Active) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีส่วนร่วมของผู้เรียน ด้วยความตั้งใจ และความรับผิดชอบ โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคน ทุกวัย เกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ยกตัวอย่างเช่น การเล่นเบสบอลบนลานทรายของพวกเด็ก ๆ เขาจะเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการเล่นระหว่างกัน โดยการเจรจาต่อรอง (negotiate) ถึงวิธีการเล่น ไม่ใช่ว่าเขาจะต้องมาเรียนรู้วิธีการเล่นในชั้นเรียน หรือในโรงเรียน ซึ่งเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ทักษะ ความรู้ ที่ได้เกิดจากการแลกเปลี่ยนกับสมาชิกคนอื่น โดยใช้วิธีการสื่อสารและการลงมือปฏิบัติเอง ตลอดจนการสะท้อนผลหลังการเรียนรู้

2. การสร้างความรู้ (constructive) ผู้เรียนจะบูรณาการความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เดิม เพื่อที่จะทำให้เกิดความหมายยิ่งขึ้น รูปแบบการเรียนรู้ที่มีความหมาย จะเกิดจากการมีประสบการณ์ การสะท้อนผล (reflection) ซึ่งจะทำให้พวกเขาลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3. การเรียนรู้แบบร่วมมือ (collaborative) โดยธรรมชาติ แล้วผู้เรียนจะมีการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และความรู้อยู่แล้ว มนุษย์โดยธรรมชาติแล้วก็มักจะค้นหาวิธีการ ที่จะให้คนอื่น ช่วยเหลือในการแก้ปัญหาและการปฏิบัติภารกิจ

4. ความตั้งใจ (intentional) พฤติกรรมมนุษย์โดยทั่วไปแล้วล้วนมีเป้าหมาย และก็จะทำทุกอย่างเพื่อให้เป้าหมายของตนเองประสบผลสำเร็จ เป้าหมายอาจจะมีตั้งแต่เรื่องธรรมดา ไปจนถึงเรื่องซับซ้อน เช่น ความต้องการที่จะพัฒนาทักษะฝีมืออาชีพ ดังนั้น การที่จะให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำ และเกิดการเรียนรู้ได้ จะต้องเป็นสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนให้มีการกล่าวออกมา (articulate) เกี่ยวกับ เป้าหมายในสถานการณ์เรียนรู้นั้น

5. ความซับซ้อน (complex) บางครั้งในการเรียนการสอนแบบเดิม มักเป็นการถ่ายทอดความรู้จากครูไปยังนักเรียน สอนในเรื่องที่ง่าย ๆ เป็นบริบทธรรมดา แต่ในความเป็นจริงในโลก กลับซับซ้อน และไม่ได้มีวิธีการแก้ปัญหาได้โดยวิธีเดียว ปัญหาที่เกิดขึ้น ก็ไม่มีแก้ไขในตำราเรียนเลย ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำเสนอการเรียนรู้อันที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน เป็น โครงสร้างปัญหาที่ไม่สมบูรณ์ (ill-structure) ซึ่งอย่างน้อยที่สุดก็จะทำให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะการคิดขั้นสูง และ ช่วยพัฒนามุมมองในการมองโลกยิ่งขึ้น

6. สภาพและบริบท (contextual) มีงานวิจัยหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นว่า ภารกิจการเรียนรู้อันที่เป็นสถานการณ์ความเป็นจริงในโลกที่มีความหมาย หรือสถานการณ์จำลองใน case-based หรือ problem based learning สิ่งเหล่านี้ ก็ยังไม่ทำให้เกิดความเข้าใจของผู้เรียนได้ แต่ว่าเป็นเพียงการถ่ายโยงให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ เท่านั้น ความคิดนามธรรม เกี่ยวกับกฎที่เราจดจำ จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ แต่เราก็ยังมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสอนในเรื่องของความรู้ และทักษะในชีวิตจริง และต้องจัดเตรียมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเห็นความแตกต่างในหลากหลายบริบทเพื่อเขาได้ฝึกปฏิบัติและใช้ความคิด

7. การสนทนา (conversational) โดยปกติในสังคมก็จะมีการพูดคุย สนทนากันเกี่ยวกับปัญหา งาน ผู้คนก็มักจะค้นหาความคิดเห็น หรือความคิดจากบุคคลอื่น ๆ เทคโนโลยี จะช่วยสนับสนุนกระบวนการสนทนาเหล่านี้ โดยการเชื่อมผู้เรียนระหว่างชั้นเรียน เมือง หรือข้ามโลก ซึ่งผู้เรียนก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมแห่งการเรียนรู้ ทั้งในชั้นเรียนและโลกภายนอก มุมมองที่หลากหลายเกี่ยวกับโลก จะช่วยในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง

8. การสะท้อนผล (reflective) ผู้เรียนจะสะท้อนผล ด้วยการให้เทคโนโลยีเป็นฐานในการเรียนรู้ ที่จะกล่าวออกมา (articulate) ในสิ่งที่ทำอยู่ และยุทธศาสตร์ที่ใช้ คำตอบที่พบ และ

เมื่อเขาได้พูดคุยกัน พวกเขาจะทำให้เกิดการเรียนรู้ จากการสะท้อนผลเกี่ยวกับกระบวนการและสิ่งที่ทำให้ตัดสินใจอย่างนั้น เขาจะเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น และทำให้เกิดความรู้ขึ้นใหม่ จากสถานการณ์

วัตินาพร ระจับทุกซ์ (2541, หน้า 23) กล่าวว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) ประกอบด้วย

1. ผู้เรียนสร้างความหมายของสิ่งที่ได้พบเห็น รับรู้ โดยใช้กระบวนการทางปัญญาของตนเอง ที่เรียนรู้และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประสาทสัมผัสของผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อมโดยจะให้ความรู้ ความเข้าใจ ที่มีอยู่เดิมในการคาดคะเนเหตุการณ์

2. โครงสร้างทางปัญญา เกิดจากความพยายามทางความคิดหากการใช้ความรู้เดิมคาดคะเนเหตุการณ์ได้ถูกต้อง จะทำให้โครงสร้างทางปัญญามั่นคงยิ่งขึ้นแต่ถ้าหากคาดคะเนไม่ถูกต้อง จะเกิดภาวะที่เรียกว่า ภาวะไม่สมดุล (Disequilibrium) และเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ผู้เรียนมีทางเลือก 3 ทางคือ

2.1 ไม่ปรับความคิดในโครงสร้างทางปัญญาของตนเอง

2.2 ปรับความคิดในโครงสร้างทางปัญญาไปในทางการคาดเดาตามประสบการณ์

2.3 ไม่สนใจที่จะทำความเข้าใจ

3. โครงสร้างทางปัญญาเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ยาก แม้ว่าจะมีหลักฐานจากการสังเกตที่ขัดแย้งกับโครงสร้างนั้น

สุมาลี ชัยเจริญ (2551, หน้า 124) ได้กล่าวถึง การนำทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) ไปใช้ในการเรียนการสอน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ลงมือปฏิบัติ ประสบการณ์ตรง การลองผิดลองถูก ค้นหาวิธีการแก้ปัญหาเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดูซึมและการปรับเปลี่ยนของข้อมูล วิธีการที่สารสนเทศ ถูกนำเสนอเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อสารสนเทศถูกนำเข้ามาในฐานะที่เป็นสิ่งช่วยแก้ปัญหา อาจทำหน้าที่เป็นเครื่องมือมากกว่าจะเป็นข้อเท็จจริงอย่างแท้จริง

2. การเรียนรู้ควรเป็นองค์รวม เน้นสภาพจริงและสิ่งที่เป็นจริงในห้องเรียนแบบพิอาเจต์ ผู้เรียนจะมีโอกาสสร้างความรู้ผ่านประสบการณ์ความรู้ของตนเองที่ไม่ได้มาจากการบอกหรือการสอนของผู้สอน จะมีการเน้นเกี่ยวกับการสอนทักษะเฉพาะน้อยลง และเพิ่มการเน้นเกี่ยวกับการเรียนรู้ในบริบทที่มีความหมาย เทคโนโลยี ผู้สอนสามารถจัดหาสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยขยายพื้นฐานของความคิดรวบยอดและประสบการณ์ของผู้เรียน

วีณา ประชากุล และคณะ (2554, หน้า 67-69) ได้อธิบายไว้ดังนี้ ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์นี้เชื่อว่า ผู้เรียนจะต้องปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมเพื่อจะอธิบายหรือสร้างความหมายในการอธิบาย ผู้เรียนแต่ละคนจะต้องสร้างความหมายในการหาคำตอบ จากเหตุการณ์ กิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะต้องรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ประการดังนี้

1. เป้าหมายของการเรียนรู้ (Learning goals) ให้มีความสำคัญกับเป้าหมายในระดับที่สูงขึ้น ได้แก่ การให้เหตุผล ความคิดสร้างสรรค์ การคิดแก้ปัญหา การนำไปใช้ ความยืดหยุ่น ความสนใจในความครุ่นคิด โดยอาศัยประสบการณ์ที่มีอยู่แล้วเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ที่สูงขึ้น ผู้เรียนสามารถปรับความคิดให้มีความซับซ้อนและพัฒนาโมทัศน์ให้มีความคลาดเคลื่อนน้อยลง

2. เงื่อนไขสำหรับการเรียนรู้ (conditions of learning) ประกอบด้วย

2.1 การจัดสภาพแวดล้อมที่ซับซ้อนสำหรับกิจกรรมการเรียนรู้ ถ้าผู้เรียนได้เรียนรู้จากกิจกรรมที่ง่ายและจะเกิดการเรียนรู้และทำความเข้าใจในเนื้อหา ผู้สอนควรกำหนดสถานการณ์หรือสร้างปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้นถ้าเป็นสถานการณ์หรือสภาพปัญหาที่ผู้เรียนพบในห้องเรียนมีความสัมพันธ์กับผู้เรียนโดยตรง จะเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนมากขึ้น

2.2 การจัดสภาพบรรยากาศเพื่อให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกัน การให้ผู้เรียนได้มีโอกาสร่วมมือกันทำงานไม่ใช่เพียงเพื่อให้ผู้เรียนช่วยเหลือหรือแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน แต่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาของแต่ละคนเป็นการเสริมประสิทธิภาพในการทำงานให้สูงขึ้น

2.3 การเตรียมเนื้อหาการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพของการเรียนในยุคที่มีการแพร่หลายของข้อมูลข่าวสาร ควรจัดเตรียมเนื้อหาหรือสื่อการตอบสนองต่างๆ ให้สอดคล้องกัน มีการนำเสนอในรูปแบบที่หลากหลาย

2.4 การให้ความสำคัญกับการสะท้อนคิดเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความหมายของสิ่งที่ผู้เรียนได้สร้างขึ้น การที่ผู้เรียนได้รู้ถึงความคิดของตนเอง จะทำให้มีความสามารถในการแก้ปัญหา การคิดค้น หรือการสำรวจความรู้ใหม่ๆ ในระดับที่สูงขึ้น

2.5 การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญควรจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามความต้องการของผู้เรียน ผู้เรียนจะไม่สามารถคิดได้ ถ้าโอกาสในการจัดการกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3. วิธีการจัดการเรียนการสอน (Methods of instruction) การกระตุ้นให้ผู้เรียนได้สำรวจและมีการค้นพบด้วยตนเอง โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนได้ผ่านการกระทำ การฝึกฝนทางปัญญา การที่ผู้เรียนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมและลงมือกระทำจริงๆ และการเรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ประกอบแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์จากแนวคิดนักวิชาการ ได้ตามตารางดังนี้

ตาราง 3 แสดงการสังเคราะห์องค์ประกอบของแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์

นักวิชาการ	Dewey, 2009	Jonassen, 1997	(Hiemstra and Brockett, 1994	วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2541	สุมาลี ชัยเจริญ, 2551	วีณา ประชากุล, 2554
การเรียนรู้เกิดจากการที่ผู้เรียนลงมือทำงานด้วยตนเอง	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ผู้เรียนต้องเรียนรู้การคิดแก้ปัญหาด้วยปรับความคิด ในโครงสร้างทางปัญญา	✓	✓	✓	✓	✓	
ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ในการร่วมมือ ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ตลอดเวลา	✓	✓		✓	✓	✓
ผู้เรียนเป็นสำคัญ						✓
ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก เป็นแหล่ง ความรู้ ให้คำปรึกษาแนะนำ	✓	✓	✓			✓
ผู้สอนติดตามประเมินผล ตลอดเวลา เพื่อติดตาม ประเมินความก้าวหน้าในการเรียน		✓	✓			
มีแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่พร้อมแหล่งเรียนรู้เน้น สภาพจริง	✓	✓	✓		✓	

จากตาราง 3 แสดงองค์ประกอบทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ สรุปได้ว่ามีประเด็นดังนี้

1. การเรียนที่เกิดขึ้นต้องอาศัยการเรียนรู้แบบร่วมมือกับมนุษย์และธรรมชาติ โดยมีที่มนุษย์ให้ความช่วยเหลือในการแก้ปัญหาและการปฏิบัติภารกิจ
2. เนื้อหาการเรียนรู้ที่อยู่ภายใต้สภาพแวดล้อม สภาพบริบท ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดสถานการณ์ สร้างปัญหา ที่ซับซ้อน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ
3. การจัดการเรียนการสอนต้องให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และร่วมแสดงความคิดเห็นไปกับสถานการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ไปพร้อมกับผู้สอนซึ่งการเรียนรู้ต้องลงมือกระทำด้วยตนเอง ผู้เรียนต้องเรียนรู้การคิดแก้ปัญหาด้วยปรับความคิดในโครงสร้างทางปัญญา
4. ผู้เรียนจะต้องสะท้อนผลหลังจากการเรียนรู้ด้วยตนเองที่สร้างขึ้นด้วยกระบวนการความคิดอย่างรอบคอบจนเกิดเป็นความรู้ที่มีความหมาย

4. การจัดการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์

Driver and Bell (1986, p. 153) ขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสร้างความรู้ตามแนว Constructivism ได้กำหนดขั้นตอนไว้ ดังนี้

1. ขั้นนำ (orientation) เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะรับรู้ถึงจุดมุ่งหมายและมีแรงจูงใจในการเรียนบทเรียน
2. ขั้นทบทวนความรู้เดิม (elicitation of the prior knowledge) เป็นขั้นที่ผู้เรียนแสดงออกถึงความรู้ความเข้าใจเดิมที่มีอยู่เกี่ยวกับเรื่องที่จะเรียน วิธีการให้ผู้เรียนแสดงออก อาจทำได้โดยการอภิปรายกลุ่ม การให้ผู้เรียนออกแบบโปสเตอร์ หรือการให้ผู้เรียนเขียนเพื่อแสดงความรู้ความเข้าใจที่เขามีอยู่ ผู้เรียนอาจเสนอความรู้เดิมด้วยเทคนิคผังกราฟฟิก (graphic organizers) ขั้นนี้ทำให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญา (cognitive conflict) หรือเกิดภาวะไม่สมดุล (unequilibrium)
3. ขั้นปรับเปลี่ยนความคิด (turning restructuring of ideas) นับเป็นขั้นตอนที่สำคัญหรือเป็นหัวใจสำคัญตามแนว Constructivism ขั้นนี้ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ดังนี้
 - 3.1 ทำความกระจ่างและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกัน (clarification and exchange of ideas) ผู้เรียนจะเข้าใจได้ดีขึ้น เมื่อได้พิจารณาความแตกต่างและความขัดแย้งระหว่างความคิดของตนเองกับของคนอื่น ผู้สอนจะมีหน้าที่อำนวยความสะดวก เช่น กำหนดประเด็นกระตุ้นให้คิด
 - 3.2 การสร้างความคิดใหม่ (Construction of new ideas) จากการอภิปรายและการสาธิต ผู้เรียนจะเห็นแนวทางแบบวิธีการที่หลากหลายในการตีความปรากฏการณ์ หรือเหตุการณ์แล้วกำหนดความคิดใหม่ หรือความรู้ใหม่

3.3 ประเมินความคิดใหม่ (evaluation of the new ideas) โดยการทดลองหรือการคิดอย่างลึกซึ้ง ผู้เรียนควรวางแนวทางที่ดีที่สุดในการทดสอบความคิดหรือความรู้ในขั้นตอนนี้ ผู้เรียนอาจจะรู้สึกไม่พึงพอใจความคิดความเข้าใจที่เคยมีอยู่ เนื่องจากหลักฐานการทดลองสนับสนุนแนวคิดใหม่มากกว่า

4. ชี้นำความคิดไปใช้ (application of ideas) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนมีโอกาสใช้แนวคิดหรือความรู้ความเข้าใจที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคย เป็นการแสดงว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย การเรียนรู้ที่ไม่มีการนำความรู้ไปใช้เรียกว่า เรียนหนังสือไม่ใช่เรียนรู้

5. ขั้นทบทวน (review) เป็นขั้นตอนสุดท้าย ผู้เรียนจะได้ทบทวนว่า ความคิด ความเข้าใจของเขาได้เปลี่ยนไป โดยการเปรียบเทียบความคิดเมื่อเริ่มต้นบทเรียนกับความคิดของเขาเมื่อสิ้นสุดบทเรียน ความรู้ที่ผู้เรียนสร้างด้วยตนเองนั้นจะทำให้เกิดโครงสร้างทางปัญญา (cognitive structure) ปรากฏในช่วงความจำระยะยาว (long-term memory) เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย ผู้เรียนสามารถจำได้ถาวรและสามารถนำไปใช้ได้ ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพราะโครงสร้างทางปัญญาคือกรอบของความหมาย หรือแบบแผนที่บุคคลสร้างขึ้น ใช้เป็นเครื่องมือในการตีความหมาย ให้เหตุผลแก้ปัญหา ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการสร้างโครงสร้างทางปัญญาใหม่

Yager (1991 อ้างอิงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552 หน้า 85 – 86) ได้กำหนดเป็นขั้นตอนการสอน 4 ขั้นตอนที่เรียกว่า The Constructivist Learning Model (CM) ดังนี้

1. ขั้นเชิญชวน ได้แก่ สังเกตสิ่งรอบตัวด้วยความอยากรู้อยากเห็น ถามคำถาม พิจารณาคำตอบที่เป็นไปได้ของคำถามที่ตั้งขึ้น จดบันทึกปรากฏการณ์ที่ไม่คาดคิดมาก่อนว่าจะเกิดขึ้นแต่ไม่เกิดขึ้น ซึ่งสถานการณ์ที่ทำให้การรับรู้ของผู้เรียนแตกต่างกัน

2. ขั้นสำรวจ ได้แก่ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ระดมพลังสมองเกี่ยวกับทางเลือกที่เป็นไปได้ มองหาสารสนเทศ ทำการทดลองโดยใช้วัสดุอุปกรณ์ สังเกตปรากฏการณ์ ที่เฉพาะเจาะจง ออกแบบโมเดล รวบรวมและจัดกระทำข้อมูลใช้ ยุทธวิธีแก้ ปัญหา เลือกทรัพยากรที่เหมาะสม อภิปรายการแก้ปัญหา ออกแบบและดำเนินการทดลองประเมินทางเลือกที่หลากหลาย มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ซึ่งการเสี่ยงและผลที่ตามมา ขอบเขตของการสืบเสาะหาความจริง วิเคราะห์ข้อมูล

3. ชี้นำ เสนอคำอธิบายและคำตอบของปัญหา ได้แก่ สื่อความหมายข้อมูลและความคิดเห็น สร้างและอธิบายโมเดล สร้างคำอธิบายใหม่ ทบทวนและวิจารณ์คำตอบของปัญหา

ให้เพื่อนประเมินผลการนำเสนอคำตอบ รวบรวมคำตอบที่หลากหลาย ซึ่งให้เห็นคำตอบที่เหมาะสม บูรณาการคำตอบที่ได้กับความรู้และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่

4. ชี้นำไปปฏิบัติ ได้แก่ การตัดสินใจนำความรู้และทักษะไปใช้ ถ่ายโยงความรู้และทักษะ แลกเปลี่ยนสารสนเทศและความคิดเห็น ถามคำถามใหม่ๆ นำผลที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ และส่งเสริมให้แสดงความคิดเห็นใหม่ๆ ใช้โมเดลและความคิดเห็นเพื่อให้เกิดการอภิปรายและการยอมรับจากเพื่อนๆ

วรรณทิพา รอดแรงคำ (2541, หน้า 22-25) มีแนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างความรู้ (Structure of Knowledge) ว่าการจัดเนื้อหาหรือโครงสร้างทางความรู้เป็นสิ่งจำเป็นมาก ที่จะช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้หรือประสบการณ์เดิมกับความรู้หรือประสบการณ์ใหม่ๆ ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้จึงเป็นการผสมผสานระหว่างกระบวนการ ดังนี้

1. การค้นหาความรู้ (Acquisition) เป็นการรวบรวมความรู้ใหม่ๆ เข้ามาแทนที่ความรู้เดิมหรือเป็นการจัดโครงสร้างของความรู้ที่ได้รับมาให้เป็นระบบมากขึ้น

2. การดัดแปลงความรู้ (Transformation) เป็นการจัดระเบียบโครงสร้างของข่าวสารความรู้เดิมให้สัมพันธ์ต่อเนื่องกับสถานการณ์หรือความรู้ใหม่หรือเป็นการเปลี่ยนแปลง ข่าวสารความรู้ที่ได้รับมาให้อยู่ในรูปแบบใหม่

3. การประเมินผลความรู้ (Evaluation) เป็นการประเมินสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ก้าวหน้าขึ้นหรือไม่

บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์ (2540, หน้า 3-14) ขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสร้างความรู้ตามแนว Constructivism ได้กำหนดขั้นตอนไว้ ดังนี้

1. ขั้นการทำนาย สังเกต อธิบาย ผู้สอนเริ่มด้วยให้ผู้เรียนสังเกต อธิบายทำนาย

2. ขั้นการเปรียบเทียบ เป็นการนำความรู้เดิมมาเปรียบเทียบกับความรู้ใหม่ที่เกิดจากประสบการณ์ใหม่

3. ขั้นการเชื่อมต่อการเปรียบเทียบ เชื่อมประสานการเปรียบเทียบเพื่อก่อให้เกิดความรู้ต่อไป

4. ขั้นชี้สถานการณ์ที่ขัดแย้งกัน เป็นการสังเกตผลที่เกิดขึ้นว่าเป็นไปตามที่คาดคะเนหรือไม่เพียงไร ผลขัดแย้งที่เกิดขึ้นจะต้องอธิบายให้ได้ว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น และนำมาสรุปยืนยันที่แน่นอนต่อไป

5. ขั้นการร่วมมือแก้ไขปัญหาในสภาพของโลกแห่งความเป็นจริงผู้สอนควรส่งเสริมผู้เรียนให้ทำงานเป็นกลุ่มและช่วยคิดวางแผนและทำงานร่วมกัน

6. ชั้นเชื่อมโยงระหว่างรูปธรรมกับสัญลักษณ์ที่อ้างอิง เป็นการประสานระหว่างสิ่งที่ปรากฏเป็นรูปธรรมให้อยู่ในรูปสัญลักษณ์

7. ชั้นการสร้างตัวแทนที่มองเห็นด้วยตา เป็นขั้นตอนสอบถามความเข้าใจของผู้เรียนที่แสดงออกมาในรูปของสัญลักษณ์

8. ชั้นผลัดเปลี่ยนกันสอนหรือฝึกซ้อมเข้มกับเพื่อนๆ เป็นขั้นตอนตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนด้วยการอธิบายสื่อสารให้เพื่อนเกิดความเข้าใจเห็นคล้อยตามได้

9. ชั้นการฝึกหัดด้านความคิด เป็นเพิ่มพูนความคิดของผู้เรียนโดยอาศัยการฝึกหัดด้วยวิธีต่างๆ เช่น การให้แบบอย่าง การฝึกหัดพิเศษ การฝึกเสริมเติมต่อ การให้ตัวอย่าง การใช้คำอธิบาย

10. ชั้นการส่งเสริมความสนใจของนักเรียน ซึ่งทำได้โดยอธิบายการประยุกต์แนวคิดสู่โลกความเป็นจริง เลือกตัวอย่าง เล่าเรื่อง

5. การสังเคราะห์ขั้นตอนจัดการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์นั้น ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ขั้นตอนสำหรับการสอนโดยนำขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนของนักวิชาการหลายท่าน มาสังเคราะห์และผลการ และวิเคราะห์จุดเด่นของขั้นตอนจัดการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ตามตารางดังนี้

ตาราง 4 แสดงการสังเคราะห์ขั้นตอนจัดการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์

Driver and Bell, 1986	วรรณทิพา รอดแรงคำ, 2540	บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์, 2540	Yager, 1991 อ้างอิงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552	ผลการสังเคราะห์
1. ชี้นำ (orientation) เป็นขั้นที่ ผู้เรียนจะรับรู้ถึงจุดมุ่งหมาย และมีแรงจูงใจในการเรียน บทเรียน	1. การค้นหาความรู้ (Acquisition) เป็นการ รวบรวมความรู้ใหม่ๆ เข้ามาแทนที่ความรู้เดิม หรือเป็นการจัดโครงสร้าง ของความรู้ที่ได้รับมาให้ เป็นระบบมากขึ้น	1. ขั้นการทำนาย สังเกต อธิบาย ผู้สอนเริ่มด้วยให้ผู้เรียนสังเกต อธิบายทำนาย	1. ขั้นเชิญชวน ได้แก่ สังเกต สิ่ง รอบตัวด้วยความอยากรู้อยาก เห็น ถามคำถาม พิจารณา คำตอบที่เป็นไปได้ของคำถาม ที่ตั้งขึ้น จดบันทึกปรากฏการณ์ ที่ไม่คาดคิดมาก่อนว่าจะเกิดขึ้น แต่ไม่เกิดขึ้น ชี้สถานการณ์ที่ทำให้ ให้การรับรู้ของผู้เรียนแตกต่างกัน	ขั้นทบทวนความรู้ และ เตรียมความพร้อม
2. ขั้นทบทวนความรู้เดิม (elicitation of the prior knowledge) ผู้เรียน แสดงออกถึงความรู้ความ เข้าใจเดิมที่มีอยู่เกี่ยวกับเรื่อง ที่จะเรียน วิธีการให้ผู้เรียน แสดงออก		2. ขั้นการเปรียบเทียบ เป็นการ นำความรู้เดิมมาเปรียบเทียบกับ ความรู้ใหม่ที่เกิดจาก ประสบการณ์ใหม่		

ตาราง 4 (ต่อ)

Driver and Bell, 1986 อ้างอิงใน Matthews, 1994	วรรณทิพา รอดแรงค้า, 2540	บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์, 2540	Yager, 1991 อ้างอิงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552	ผลการ สังเคราะห์
3. ชั้นปรับเปลี่ยนความคิด (turning restructuring of ideas) นับเป็น ขั้นตอนที่สำคัญหรือ เป็นหัวใจสำคัญตาม แนว Constructivism	2. การดัดแปลงความรู้ (Transformation) กับ สถานการณ์หรือความรู้ใหม่ หรือเป็นการเปลี่ยนแปลง ข่าวสารความรู้ที่ได้รับมาให้ อยู่ในรูปแบบใหม่	3. ชั้นการเชื่อมต่อการ เปรียบเทียบ เชื่อมประสาน การเปรียบเทียบเพื่อ ก่อให้เกิดความรู้ต่อไป	2. ชั้นสำรวจ มองหาสารสนเทศ ทำการทดลอง โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ ออกแบบโมเดล รวบรวม และจัดกระทำข้อมูลใช้ ยุทธวิธีแก้ ปัญหา เลือกทรัพยากรที่เหมาะสม อภิปรายการ แก้ปัญหา	ชั้นปรับเปลี่ยน และเชื่อมโยง ความรู้
		4. ชั้นที่สถานการณ์ที่ขัดแย้งกัน เป็นการสังเกตผลที่เกิดขึ้นว่า เป็นไปตามที่คาดคะเนหรือไม่ เพียงไร	3. ชั้นนำ เสนอคำอธิบายและคำตอบของปัญหา ได้แก่ สื่อความหมายข้อมูลและความคิดเห็น สร้างและอธิบายโมเดล สร้างคำอธิบายใหม่ ทบทวนและวิจารณ์คำตอบของปัญหา ให้ เพื่อนประเมินผลการนำเสนอคำตอบ รวบรวมคำตอบที่หลากหลาย ชี้ให้เห็น คำตอบที่เหมาะสม นูรณาการคำตอบที่ได้กับ ความรู้และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่	

ตาราง 4 (ต่อ)

Driver and Bell, 1986 อ้างอิงใน Matthews, 1994	วรรณทิพา รอดแรงคำ, 2540	บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์, 2540	Yager, 1991 อ้างอิงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552	ผลการสังเคราะห์
4. ชี้นำความคิดไปใช้ (application of ideas) เป็นการแสดงว่าผู้เรียน เกิดการเรียนรู้อย่างมี ความหมาย การเรียนรู้ที่ ไม่มีการนำความรู้ไปใช้ เรียกว่า เรียนหนังสือไม่ใช่ เรียนรู้		5. ชี้นำการร่วมมือแก้ไขปัญหาในสภาพ ของโลกแห่งความเป็นจริงผู้สอนควร ส่งเสริมผู้เรียนให้ทำงานเป็นกลุ่มและ ช่วยคิดวางแผนและทำงานร่วมกัน 6. ชี้นำเชื่อมโยงระหว่างรูปธรรมกับ สัญลักษณ์ที่อ้างอิง เป็นการประสาน ระหว่างสิ่งที่ปรากฏเป็นรูปธรรมให้อยู่ ในรูปสัญลักษณ์ 7. ชี้นำการสร้างตัวแทนที่มองเห็นด้วยตา เป็นขั้นตอนสอบถามความเข้าใจของ ผู้เรียนที่แสดงออกมาในรูปของ สัญลักษณ์	4. ชี้นำไปปฏิบัติ ได้แก่ การ ตัดสินใจ นำความรู้และทักษะ ไปใช้ ถ่ายโยงความรู้และทักษะ แลกเปลี่ยนสารสนเทศและ ความคิดเห็น ถามคำถามใหม่ๆ นำผลที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ และส่งเสริมให้แสดงความคิดเห็น ใหม่ๆ ใช้โมเดลและความคิดเห็น เพื่อให้เกิดการอภิปรายและ การยอมรับจากเพื่อนๆ	ขั้นร่วมมือแก้ไขปัญหา และปฏิบัติ

ตาราง 4 (ต่อ)

Driver and Bell, 1986 อ้างอิงใน Matthews, 1994	วรรณทิพา รอดแรงคำ, 2540	บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์, 2540	Yager, 1991 อ้างอิงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552	ผลการ สังเคราะห์
<p>5. ชันทบทวน (review) เป็นขั้นตอนสุดท้าย ผู้เรียนจะได้ทบทวนว่า ความคิด ความเข้าใจของเขาได้เปลี่ยนไป โดยการเปรียบเทียบความคิดเมื่อเริ่มต้นบทเรียนกับความคิดของเขาเมื่อสิ้นสุดบทเรียน ความรู้ที่ผู้เรียนสร้างด้วยตนเองนั้นจะทำให้เกิดโครงสร้างทางปัญญา (cognitive structure) ปรากฏในช่วงความจำระยะยาว (long-term memory) เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย ผู้เรียนสามารถจำได้ถาวรและสามารถนำไปใช้ได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพราะโครงสร้างทางปัญญาคือกรอบของความหมาย หรือแบบแผนที่บุคคลสร้างขึ้น ใช้เป็นเครื่องมือในการตีความหมาย ให้เหตุผลแก้ปัญหา ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการสร้างโครงสร้างทางปัญญาใหม่</p>	<p>3. การประเมินผล ความรู้ (Evaluation) เป็นการประเมิน สิ่งที่เปลี่ยนแปลง ไปนั้นทำให้เกิด การเรียนรู้ที่ ก้าวหน้าขึ้นหรือไม่</p>	<p>8. ชั้นผลัดเปลี่ยนกันสอนหรือฝึกซ้อมเข้มกับเพื่อนๆ เป็นขั้นตอนตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนด้วยการอธิบายสื่อสารให้เพื่อนเกิดความเข้าใจเห็นคล้อยตามได้</p> <p>9. ชั้นการฝึกหัดด้านความคิด เป็นเพิ่มพูนความคิดของผู้เรียนโดยอาศัยการฝึกหัดด้วยวิธีต่างๆ เช่น การให้แบบอย่าง การฝึกหัดพิเศษ การฝึกเสริมเติมต่อการให้ตัวอย่าง การใช้คำอธิบาย</p> <p>10. ชั้นการส่งเสริมความสนใจของนักเรียนซึ่งทำได้โดยอธิบายการประยุกต์แนวคิดสู่โลกความเป็นจริง เลือกดตัวอย่างเล่าเรื่อง</p>	<p>ชั้นวัดและ ประเมินผล</p>	

ตาราง 5 แสดงการวิเคราะห์จุดเด่นของขั้นตอนจัดการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎี
คอนสตรัคติวิสต์

การเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์	จุดเด่น
<p>ขั้นทบทวนความรู้และเตรียมความพร้อม</p> <ul style="list-style-type: none"> - จัดโครงสร้างทางปัญญาให้เป็นระบบ ผู้สอนสร้างแรงจูงใจ สร้างสถานการณ์ ในการเรียนบทเรียน เริ่มจากการสังเกตจากสิ่งรอบตัว หรือบริบท สิ่งแวดล้อมจริงให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้ อยากเห็น ด้วยการถามคำถาม 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้การจัดโครงสร้างทางปัญญา เพื่อให้ผู้สอนทราบว่าอยู่ในระดับใดและควรเพิ่มเติมเนื้อหาส่วนใดให้กับผู้เรียน
<p>ขั้นเชื่อมโยงความรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้สอนสร้างคำถามแสดงการเปรียบเทียบ หรือสร้างความขัดแย้งทางความคิดให้กับผู้เรียนได้ปรับเปลี่ยนความคิดหรือคัดแปลงความรู้เดิมที่มีอยู่กับสถานการณ์ใหม่ - ผู้เรียนต้องแสวงหาสารสนเทศ รวบรวมและจัดกระทำข้อมูลที่ได้โดยใช้ ยุทธวิธีแก้ปัญหา เลือกทรัพยากรที่เหมาะสม - ผู้เรียนเสนอคำอธิบายและคำตอบของปัญหา ด้วยการสื่อความหมายข้อมูลและความคิดเห็นของตนเอง และสร้างโมเดล สร้างคำอธิบายใหม่ 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้กลไกการพัฒนาทางปัญญา ในภาวะความสมดุล (Equilibrium) และการเสียสมดุล (Disequilibrium) ให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด
<p>ขั้นนำไปใช้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนต้องนำความรู้ที่ได้จากการเชื่อมโยงและสร้างเป็นโมเดลของตนเองไปใช้ในสภาพของโลกแห่งความเป็นจริง - การเรียนรู้อย่างมีความหมายต้องเชื่อมโยงระหว่างรูปธรรมกับสัญลักษณ์ที่มองเห็นด้วยตาเป็นการตรวจทานความเข้าใจของผู้เรียนที่แสดงออกมาในรูปของสัญลักษณ์ - ผู้สอนควรส่งเสริมผู้เรียนให้ทำงานเป็นกลุ่มและช่วยคิดวางแผนและทำงานร่วมกันแลกเปลี่ยนสารสนเทศและความคิดเห็นเกิดการอภิปรายและการยอมรับร่วมกัน 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้กระบวนการภายในจิตใจ (internalization) การซึมซับ (absorption) หรือการนำเอาความรู้ (knowledge) ที่มีอยู่ในบริบท

ตาราง 5 (ต่อ)

การเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์	จุดเด่น
<p>ขั้นสรุปและประเมินผล</p> <ul style="list-style-type: none"> - การเปรียบเทียบความคิดเมื่อเริ่มต้นกับความคิดเมื่อสิ้นสุดบทเรียน ความรู้ที่ผู้เรียนสร้างด้วยตนเองจะทำให้เกิดโครงสร้างทางปัญญา (cognitive structure) จำได้ถาวรและสามารถนำไปใช้ได้ สถานการณ์ต่าง ๆ - ตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนด้วยการอธิบายสื่อสารให้เพื่อนเกิดความเข้าใจเห็นคล้อยตามได้ <p>ประเมินผลตามสภาพจริงเช่น การทดสอบความรู้ การอธิบายสถานการณ์ที่เป็นตัวอย่าง เล่าเหตุผลการเลือกวิธีการแก้ไข การให้แบบอย่าง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ทบทวนความเข้าใจ

จากการสังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนและวิเคราะห์จุดเด่นของขั้นตอนจัดการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ แล้วนั้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ตามตารางดังนี้

ตาราง 6 แสดงการสังเคราะห์บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์

ขั้นตอน	ผู้สอน	ผู้เรียน
1. ขั้นทบทวนความรู้และเตรียมความพร้อม	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้สอนเป็นผู้อธิบายถึงจุดมุ่งหมาย - ผู้สอนจะต้องแสดงคำถามเพื่อทบทวนความรู้เดิมของผู้เรียน - ผู้สอนต้องสร้างแรงจูงใจ ชี้แนะสถานการณ์ - ผู้สอนจะต้องกระตุ้นผู้เรียนให้อยากรู้ อยากเห็น ด้วยการถามคำถาม 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนจะต้องทบทวนความรู้เดิม - ผู้เรียนจะต้องจัดโครงสร้างทางปัญญาให้เป็นระบบและแสดงออกมา - ผู้เรียนจะต้องสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัว
2. ขั้นปรับเปลี่ยนและเชื่อมโยงความรู้	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้สอนสร้างคำถามแสดงการเปรียบเทียบความรู้ - ผู้สอนสร้างความขัดแย้งทางความคิดให้กับผู้เรียน - ผู้สอนชี้แนะแนวทางที่เหมาะสมในการเชื่อมโยงความรู้ - ผู้สอนชี้ให้เห็นคำตอบที่เหมาะสมและประเมินผลการนำเสนอคำตอบ 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนต้องปรับเปลี่ยนหรือดัดแปลงความรู้เดิม - ผู้เรียนต้องแสวงหาสารสนเทศเพื่อเพิ่มเติมความรู้ที่ได้รับมา - ผู้เรียนต้องรวบรวมและจัดกระทำข้อมูลด้วยวิธีแก้ปัญหาเลือกทรัพยากรที่เหมาะสม - ผู้เรียนต้องเสนอคำอธิบายและคำตอบของปัญหาด้วยการสื่อความหมายข้อมูลและความคิดเห็นของตนเอง - ผู้เรียนต้องสร้างโมเดล สร้างคำอธิบายใหม่

ตาราง 6 (ต่อ)

ขั้นตอน	ผู้สอน	ผู้เรียน
3. ขั้นร่วมมือแก้ไข ปัญหาและปฏิบัติ	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้สอนตรวจทานความเข้าใจของ ผู้เรียน - ผู้สอนกระตุ้นผู้เรียนให้ทำงาน เป็นกลุ่ม - ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันวางแผน 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนต้องนำความรู้ที่ได้จากการ เชื่อมโยงมาสร้างเป็นโมเดลของ ตนเอง - ผู้เรียนต้องตัดสินใจ นำความรู้และ ทักษะไปใช้ - ผู้เรียนต้องเชื่อมโยงความรู้ระหว่าง รูปธรรมกับสัญลักษณ์ที่มองเห็น
4. ขั้นวัดและ ประเมินผล	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้สอนตรวจสอบความเข้าใจ ของผู้เรียน - ผู้สอนประเมินผลตามสภาพจริง 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนเปรียบเทียบความคิดเมื่อ เริ่มต้นกับความคิดเมื่อสิ้นสุด บทเรียน - ผู้เรียนต้องอธิบายความเข้าใจ ด้วยการสื่อสาร

จากตารางข้างต้นผู้วิจัยจะนำผลการสังเคราะห์นี้ไปต่อยอดรวมกับขั้นตอนจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม เพื่อให้ได้รูปแบบการเรียนการสอนที่ตรงตามความต้องการจะพัฒนาต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการรับใช้สังคม

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการรับใช้สังคม

การรับใช้สังคมมาจากคำภาษาอังกฤษ คือ Service learning สำหรับการรับใช้ภาษาไทย มีการใช้คำแตกต่างกันออกไป เช่น การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม (จุฬารธรรมศาสตร์ ปีที่ 42, 2552, หน้า 9) (จรี ทัพวงษ์ และวิมลรัตน์ จตุรานนท์, 2552, หน้า 7) การรับใช้สังคม (จรี ทัพวงษ์ และวิมลรัตน์ จตุรานนท์, 2552, หน้า 7) การเรียนรู้จากการบริการ (วลัย พานิช, 2552, หน้า 5) การเรียนรู้โดยการบริการสังคม (นฤทัย อนุสรราชกิจ, 2552) การเรียนรู้ที่เน้นบริการสังคม (Butin, 2010)

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า การรับใช้สังคม เพราะว่ารูปแบบการเรียนการสอนนี้ เป็นการสอนที่ให้บริการหรือรับใช้สังคมด้านความสามารถในการพัฒนาสุขภาพ โดยผู้เรียนมี จะต้องอยู่บริบทของสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

การรับใช้สังคมเป็นรูปแบบการเรียนการสอน ที่เชื่อมโยงกับสำนึกทางสังคม เพราะมีการลงมือปฏิบัติและเชื่อมโยงกับประสบการณ์ที่มีจุดมุ่งหมายเป็นกลยุทธ์ในการสอนและการเรียนรู้ที่บูรณาการความรู้สู่ชุมชนด้วยการสร้างประสบการณ์ ความรับผิดชอบ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยผู้เรียน การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมได้แพร่หลายอย่างรวดเร็วทุกระดับทั้งในการจัดการศึกษาระดับ การรับใช้สังคมมีหลักแนวคิดและรากฐานมาจากปรัชญาการศึกษาพัฒนานิยมของ จอห์น Dewey สอดคล้องกับวิมลรัตน์ จตุรานนท์ (2551, หน้า 7) และทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมของ Vygotsky สอดคล้องกับจรี ทัพวงษ์ และวิมลรัตน์ จตุรานนท์ (2552, หน้า 69)

1. ปรัชญาพัฒนานิยม (Progressivism)

ปรัชญาพัฒนานิยม (Progressivism) มีแนวคิดหลักในการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นการพัฒนาปัจเจกบุคคล เชื่อว่าคนมีความดีความงามและความสามารถพร้อมที่จะพัฒนาตน คือ ยึดหลักสังขการแห่งตน (Self – Actualization) เชื่อว่าการศึกษา คือ ชีวิต (Education is Life) คือคนต้องพัฒนาตนตลอดชีวิต ยึดผู้เรียนและประสบการณ์การเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง ดังนั้นจึงมีลักษณะยืดหยุ่น

John Dewey (1938, pp. 4-7) ผู้ที่สนับสนุนปรัชญานี้ ได้ทำการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นเลิศทางสติปัญญาของผู้เรียน เน้นใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตัวผู้เรียนแทน โดยเน้นว่าผู้เรียนควรเข้าใจและตระหนักในตนเอง (Self-realization) ในการที่คนเราจะไปได้นั้น จำต้องรู้เสียก่อนว่าตนเองมีความสนใจอะไร หรือตนเองมีปัญหาอะไร ความสนใจและปัญหานี้เอง ที่ใช้เป็นหลักยึดในการจัดการศึกษา ซึ่งการที่เด็กจะพัฒนาได้นั้นต้องเกิดจากการพยายามแก้ปัญหา (Problem Solving) และสนองความสนใจของตนเอง กระบวนการที่เด็กพยายามแก้ปัญหา

หรือสนองความสนใจของตนเองนั้น เด็กจะต้องลงมือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งและในกระบวนการนี้เอง การเรียนรู้จะเกิดขึ้น หลักการนี้ทำให้เกิดวิธีการเรียนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving) หรือเรียนด้วยการปฏิบัติ (Learning by Doing) (จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช, 2542, หน้า 13) ซึ่งเขาได้ทดลองให้เด็กเรียนรู้จากการกระทำในบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เด็กได้รับอิสระในการริเริ่มความคิดและลงมือทำตามความคิด ซึ่งเป็นแนวคิดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางในการจัดการเรียนการสอน

ลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดวิธีการในการสอนแบบเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้นี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนลงมือกระทำเองและเชื่อว่าประสบการณ์สำคัญมากต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นเรื่องกายภาพ และสังคมที่เกิดขึ้นโดยการมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับโลกทางกายภาพ ซึ่ง Dewey เรียกว่า การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ประสบการณ์ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นได้รับผลกระทบมาจากปัจจัยภายในเช่น ทักษะคติ นิสัย ความรู้ก่อนเรียน อารมณ์ เช่นเดียวกับผลกระทบจากปัจจัยภายนอก นั่นก็คือสภาพแวดล้อม ทั้งสองสิ่งจะต้องใช้เวลาผนวกเข้าด้วยกันผู้ใดที่ได้สามารถรวมทั้งสองสิ่งได้ก่อน ก็จะสามารถปรับเปลี่ยนเป็นองค์ความรู้ของตนเองได้ก่อน และส่งต่อไปยังบุคคลที่มาทีหลัง จึงเรียกสิ่งนี้ว่า ประสบการณ์

Kolb (1984, p. 38) ได้อธิบายเพิ่มจาก Dewey ว่า ความรู้ที่จะถูกสร้างขึ้นนี้ต้องผ่านกระบวนการการเปลี่ยนแปลงของประสบการณ์ 4 ตอน คือขั้นที่ 1 ลักษณะประสบการณ์เชิงรูปธรรม (CE) เป็นการเข้าไปเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นในสถานการณ์ต่างๆ แต่ละวัน มักยึดความรู้สึกของตนเองเป็นหลักมากกว่าการใช้แนวคิดอย่างมีระบบในการ จัดการปัญหาต่างๆ ขั้นที่ 2 ลักษณะการไตร่ตรอง (RO) เป็นการทำความเข้าใจประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้พบด้วยการสังเกตและไตร่ตรองจากหลายๆ แง่มุม เป็นการเรียนรู้จากการเฝ้าดูและการฟัง (learning by watching and listening) ขั้นที่ 3 ลักษณะสรุปเป็นหลักการนามธรรม (AC) เป็นการเกี่ยวข้องกับการใช้เหตุผลและความคิดมากกว่าการใช้ความรู้สึกในการ เข้าใจปัญหา และสถานการณ์ที่ได้พบ สามารถสร้างความคิดรวบยอดใหม่ๆ ซึ่งบูรณาการสิ่งที่สังเกตได้เข้าไปในทฤษฎี ยึดการวางแผนอย่างมีระบบ และพัฒนาทฤษฎีและความคิดมาช่วยแก้ปัญหา เป็นการเรียนรู้ด้วยการคิด (learning by thinking) ขั้นที่ 4 ลักษณะการทดลองปฏิบัติจริง (AE) เป็นการนำเอาความคิดทฤษฎีที่สรุปได้ไปใช้ในการตัดสินใจและแก้ปัญหา เป็นการแก้ปัญหาในเชิงปฏิบัติและคำนึงถึงเฉพาะสิ่งที่ทำไปแล้วได้ผลจริง จึงเป็นการเรียนรู้จากการกระทำ (learning by doing)

2. ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมของ Vygotsky

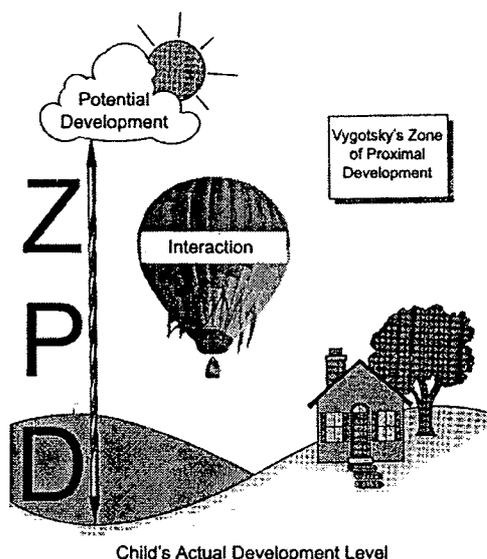
มโนทัศน์ของทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมของ (Vygotsky's Sociocultural Theory) เชื่อว่า พัฒนาการและการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคม ผู้เรียนจะเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยให้ความสำคัญกับบทบาทของสังคมต่อการพัฒนาทางปัญญาของผู้เรียน ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และมุมมองทางวัฒนธรรมของผู้เรียนเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาทางปัญญา (Dixon-Krauss, 1996 อ้างอิงใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2545, หน้า 45)

Vygotsky (1978, p. 86) อธิบายว่า พื้นที่รอยต่อพัฒนาการ (Zone of Proximal Development) การจัดการเรียนรู้จะต้องคำนึงถึงระดับพัฒนาการ 2 ระดับ คือ ระดับพัฒนาการที่เป็นจริง (Actual Development Level) และระดับพัฒนาการที่สามารถจะเป็นไปได้ (Potential Development Level) ระยะห่างระหว่างระดับพัฒนาการที่เป็นจริงและระดับพัฒนาการที่สามารถจะเป็นไปได้ เรียกว่า พื้นที่รอยต่อพัฒนาการ (Zone of Proximal Development) ซึ่ง Vygotsky เปรียบเทียบการเรียนรู้กับพัฒนาการไว้ (Wing and Putney, 2002, p. 95) ดังนี้

Past Learning : —————> Actual Development Level
 Present Learning : —————> Zone of Proximal Development
 Future Learning : —————> Potential Development Level

พื้นที่รอยต่อพัฒนาการ (Zone of Proximal Development) เป็นการทำหน้าที่หรือทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่อยู่ในกระบวนการที่จะทำให้บุคคลมีความพร้อม สามารถทำหน้าที่หรือทำงานได้อย่างสมบูรณ์ในอนาคต เป็นกระบวนการที่ยังอยู่ในระหว่างการเริ่มต้น (Embryonic State) ซึ่งไวก็อตสกีเปรียบเทียบว่าเป็น “ดอกตูม” (Buds) หรือดอกไม้ (Flowers) ของพัฒนาการมากกว่าที่จะเป็น “ผล” (Fruits) ของพัฒนาการ (Vygotsky, 1978, p. 86)

Vygotsky (1978, pp. 86-89) ได้ให้คำนิยามพื้นที่รอยต่อพัฒนาการนี้ว่า “ระยะห่างระหว่างระดับพัฒนาการที่แท้จริง ซึ่งกำหนดโดยลักษณะการแก้ปัญหาของแต่ละบุคคลกับระดับของศักยภาพแห่งพัฒนาการที่กำหนด โดยผ่านการแก้ปัญหาภายใต้คำแนะนำของผู้ใหญ่ หรือในการร่วมมือช่วยเหลือกับเพื่อนที่มีความสามารถเหนือกว่า” และได้กล่าวสนับสนุนอีกว่า “พื้นที่รอยต่อพัฒนาการในวันนี้ จะเป็นระดับของพัฒนาการในวันพรุ่งนี้ อะไรก็ตามที่เด็กสามารถทำได้ โดยอยู่ภายใต้ความช่วยเหลือในวันนี้ วันพรุ่งนี้เขาจะสามารถทำได้ด้วยตัวของเขาเอง เพียงได้รับการเรียนรู้ที่ดีก็จะนำมาซึ่งพัฒนาการที่เจริญขึ้น

ภาพ 2 การเปรียบเทียบบทบาทของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อพัฒนาการ

ที่มา: Wing and Putney, 2002, p. 88

Vysotsky อธิบายว่า พัฒนาการและการเรียนรู้มีลักษณะที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน การเรียนรู้นำไปสู่พัฒนาการ สนับสนุนพัฒนาการ หรือผลักดันให้พัฒนาการเป็นไปในระดับที่สูงขึ้น เป็นการขยายระดับพัฒนาการออกไปอย่างไม่มีขีดจำกัด โดยเกิดจากการเรียนรู้มนทัศน์ 2 ประเภท คือ มโนทัศน์โดยธรรมชาติ (Spontaneous or Everyday Concepts) และ มโนทัศน์ที่เป็นระบบ (Scientific or Schooled Concepts) (Wink and Putney, 2002, pp. 91-94)

1. มโนทัศน์โดยธรรมชาติ (Spontaneous or Everyday Concepts) เกิดจากการสังเกตหรือจากการรับความรู้สึกทางประสาทสัมผัส อันเป็นประสบการณ์ที่เราสร้างขึ้นมาจากด้วยตนเองจากเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันทั่วไป และได้ถูกนำมาใช้ในลักษณะที่เราแทบไม่รู้ตัว

2. มโนทัศน์ที่เป็นระบบ (Scientific or schooled concepts) เป็นมโนทัศน์ที่ได้ถูกพัฒนาขึ้นมาในลักษณะที่เป็นระบบมากขึ้น มีลักษณะกว้างๆ มีความเป็นนามธรรมมาก และได้ถูกนำมาใช้อย่างมีระเบียบแบบแผนและมีจุดมุ่งหมาย ดังนั้น มโนทัศน์ที่เป็นระบบจึงเปรียบได้กับมโนทัศน์ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้สอนกับผู้เรียน

มโนทัศน์ทั้ง 2 ประเภทนี้ทำงานประสานกัน มโนทัศน์ในชีวิตประจำวันมีความจำเป็นสำหรับผู้เรียนที่จะเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งมโนทัศน์ที่เป็นระบบ มโนทัศน์ที่เป็นระบบจะทำหน้าที่หลอมรวมมโนทัศน์ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ผู้เรียนได้นำไปใช้ประกอบการคิด

ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มากขึ้น รวมทั้งเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาและขยายมโนทัศน์โดยธรรมชาติให้กลายเป็นมโนทัศน์ที่เป็นระบบ

นักวิชาการศึกษาที่สนับสนุนและขยายความตามแนวคิดของ Vygotsky เพิ่มเติมได้แก่

Crowl, Kaminsky and Podell (1997, p. 72) ได้เสนอการประยุกต์ทฤษฎีวัฒนธรรมทางสังคมเพื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. ระบุระดับความสามารถที่ผู้เรียนแต่ละคนจะสามารถทำงานได้โดยอิสระและระดับที่สามารถทำได้ ถ้าได้รับการชี้แนะ ซึ่งการระบุระดับความสามารถนี้จะช่วยให้ผู้สอนวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนได้ตรงกับระดับศักยภาพของผู้เรียนที่จะพัฒนาต่อไปได้

2. จัดให้ผู้เรียนได้รับการช่วยเสริมศักยภาพเป็นรายบุคคลเป็นช่วง ๆ เมื่อสอนเสนองานให้แก่ผู้เรียน ผู้สอนควรให้คำแนะนำและแสดงทักษะใหม่ให้ผู้เรียนดู จัดให้ผู้เรียนได้เรียนเป็นกลุ่มเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะช่วยทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพูดแสดงความคิดเห็น อธิบายข้อโต้แย้งต่อความคิดเห็นของตน สร้างและตอบคำถาม และได้ทำงานร่วมกัน

3. กระตุ้นให้ผู้เรียนใช้การพูดกับตนเอง (Inner Speech) การพูดกับตนเองหรือการพูดขึ้นตอนออกมาดัง ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงมุมมองที่สำคัญ ตัดสินปัญหาที่เป็นไปได้และตระหนักถึงการให้เหตุผลที่ผิดพลาดและไม่คงเส้นคงวาของตนเอง

4. จัดให้ห้องเรียนเป็นชุมชนของผู้เรียน (community of Learns) (Au and Kawakami, Crowl, Kaminsky and Podell, 1997, p. 72) โดยการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้สนับสนุนช่วยเหลือการเรียนของกันและกันในกลุ่มที่จับเป็นคู่ ๆ หรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ

ผู้วิจัยสรุปแนวคิดของนักการศึกษาได้ว่า มโนทัศน์ ZPD นำมาใช้ในการเรียนการสอน โดยผู้สอนต้องสามารถทราบและสามารถประเมินความรู้ ความสามารถถึงระดับพัฒนาการที่เป็นจริง (Actual Development Level) ของผู้เรียนว่าอยู่ในระดับใดและควรเพิ่มเติมเนื้อหาส่วนใดให้กับผู้เรียนเพื่อพัฒนาความสามารถที่สามารถที่จะเป็นไปได้ ผลักดันให้พัฒนาการนั้นเป็นไปในระดับที่สูงขึ้น มุมมองของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและมุมมองทางวัฒนธรรมของผู้เรียนเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญของการพัฒนาทางปัญญา ซึ่งต้องเหมาะสมกับระดับการเรียนรู้ของผู้เรียนสนับสนุนการเรียนรู้ การช่วยเหลือของเพื่อน ผู้สอน หรือผู้ที่มีความรู้มากกว่าจะเป็นตัวช่วยให้ดียิ่งขึ้น

ตาราง 7 แสดงการวิเคราะห์แนวคิดพื้นฐานการรับใช้สังคม

ปรัชญาพัฒนนิยม (Progressivism)	ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมของ Vysotsky
- เน้นการพัฒนาปัจเจกบุคคล ผู้เรียนควร เข้าใจและตระหนักในตนเอง	- พัฒนาการและการเรียนรู้เป็นกระบวนการ ทางสังคม
- ยึดผู้เรียนและประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นศูนย์กลาง	- ผู้เรียนจะเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง
- การเรียนรู้ลักษณะยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ ตามบริบท	- ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและมุมมองทาง วัฒนธรรมของผู้เรียนเป็นปัจจัยสำคัญของการ พัฒนาทางปัญญา
- การพัฒนาได้นั้นต้องเกิดจากการพยายาม แก้ปัญหา(Problem Solving)	- การแก้ปัญหาของแต่ละบุคคลกับระดับของ ศักยภาพแห่งพัฒนาการที่กำหนด โดยผ่าน การแก้ปัญหาภายใต้คำแนะนำของผู้ใหญ่ หรือในการร่วมมือช่วยเหลือกับเพื่อน
- เรียนด้วยการปฏิบัติ (Learning by Doing)	
- การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ประสบการณ์ สำคัญมากต่อการเรียนรู้	
(John Dewey, 1949, pp. 107-109)	(Vygotsky, 1978, p. 86)
(วิลลาร์ด จตุรานนท์, 2551, หน้า 7)	(จรี ทังวงษ์ และวิลลาร์ด จตุรานนท์, 2552, หน้า 69) (Dixon-Krauss, 1996 อ้างอิงใน สุรางค์ คุ้มตระกูล, 2545)
(จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช, 2542, หน้า 13)	
(Kolb, 1984, p. 38)	

จากตาราง 7 จะเห็นได้ว่าพื้นฐานแนวคิดการรับใช้สังคมที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้นจากปรัชญาพัฒนนิยม (Progressivism) และทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมของ Vysotsky มีลักษณะสำคัญที่มีประเด็นตรงกัน

1. เน้นการพัฒนาปัจเจกบุคคล เป็นการพัฒนาให้ได้มาซึ่งความรู้ ทักษะ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ผู้เรียนควรเข้าใจและตระหนักในตนเอง ผู้เรียนจะสามารถเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเองด้วยกระบวนการ โครงสร้างทางปัญญา

2. ยึดผู้เรียนและประสบการณ์การเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง เน้นพัฒนาการตามเป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการและวิธีการของบุคคลในการสร้างความรู้ความเข้าใจจากประสบการณ์ รวมทั้งโครงสร้างทางปัญญาและความเชื่อที่ใช้ในการแปลความหมายเหตุการณ์และสิ่งต่างๆ

3. ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและมุมมองทางวัฒนธรรมของผู้เรียนเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาทางปัญญา ผู้เรียนต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคล ชุมชน สังคม

4. การแก้ปัญหา (Problem Solving) ผู้เรียนต้องเป็นผู้กระทำลงมือด้วยตนเอง (Learning by Doing) ซึ่งการแก้ปัญหาของแต่ละบุคคลก็ระดับของศักยภาพแห่งพัฒนาการที่กำหนด โดยผ่านการแก้ปัญหาภายใต้คำแนะนำของผู้ใหญ่ หรือในการร่วมมือช่วยเหลือกับเพื่อน

ความหมายตามแนวคิดการรับใช้สังคม

Jacoby, Barbara and Associates (1996, p. 5) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้โดยการบริการสังคมหรือการรับใช้สังคม เป็นรูปแบบของการศึกษาประสบการณ์ในการที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามแหล่งอาศัยของมนุษย์และชุมชน ตามความต้องการที่จะร่วมกันในการออกแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและการพัฒนาผู้เรียน จากหลักการดังกล่าวจะสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างสังคมและผู้เรียนที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันซึ่งเป็นแนวคิดหลักในการให้บริการสังคม

Bringle and Hatcher's (1996, p. 222) ได้กล่าวไว้ว่า พื้นฐานการเรียนรู้แบบการรับใช้สังคมหรือ การบริการสังคม เป็นประสบการณ์อย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านบริการ การจัดระเบียบของสังคม ในลักษณะที่ตรงกับความต้องการของชุมชนที่ระบุไว้ และสะท้อนให้เห็นถึงกิจกรรมในด้านบริการให้ชุมชนได้รับตอบสนองอย่างเต็มที่ ความสามารถของผู้เรียนที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการของชุมชน ความเข้มแข็ง การมีระเบียบ มีวินัยจะช่วยเพิ่มความรู้สึกนึกคิด ที่มีความรับผิดชอบมากขึ้นในการทำงาน

Bringle and Hatcher's (1995, p. 112) ได้กล่าวไว้ว่า ความเต็มเต็มที่ ความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมทางสังคมที่ผู้สอนจัดขึ้นกับการเรียนรู้ทางด้านวิชาการ จะเป็นตัวสะท้อนผลการเรียนรู้ของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี องค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ด้วยบริการสังคม ไม่ได้มีเพียงการทำโครงการชุมชนเท่านั้น แต่สิ่งที่จะทำให้การเรียนรู้ด้วยบริการสังคมดียิ่งขึ้น คือ กิจกรรมด้านการบริการที่ สร้างขึ้นต้องสอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้ และมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ของผู้เรียนด้วย ในทำนองเดียวกันกิจกรรมด้านการบริการสังคม ต้องไม่ได้มีเพียงแต่การส่งเสริมความรู้ ทักษะให้กับผู้เรียนแต่เพียงอย่างเดียวแต่ต้องให้การเรียนรู้นั้นสอดคล้องไปกับการต้องการของชุมชนด้วย

Christine (2011, p. 13) ได้กล่าวไว้ว่าประโยชน์ของการบริการสังคมนั้นช่วยให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้ความสามารถของตนเอง เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม มีเจตคติที่หลากหลาย และเกิดเจตคติเกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพในโรงเรียนที่ดีขึ้น

วิจารณ์ พานิช (2552 หน้า 32) ได้กล่าวไว้ว่าเป็นกระบวนการทดลอง สร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในอีกรูปแบบหนึ่งนั่นคือการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ให้เข้ามาสู่วงการศึกษไทย ซึ่งที่ผ่านมากการเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนมักจะได้รับก็คือการเรียนรู้ในห้องเรียน โดยการนำผู้เรียนแกนนำ เยาวชนจิตอาสา ไปทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครดูแลผู้ป่วยที่โรงพยาบาล ให้เด็กได้เรียนรู้จากสภาพของจริง ชีวิตจริง กระทั่งเด็กเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงจากภายในเพราะได้ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น ซึ่งเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาจิตใจ เป็นการฝึกจิตให้บริสุทธิ์ อ่อนโยน ไม่เห็นแก่ตัว การเรียนรู้จากชีวิตจริงแบบนี้เด็กๆ จะสนุกกับการเรียนรู้ และถ้าการเรียนรู้ในชีวิตจริงมีที่เลี้ยงที่ดีคอยกระตุ้น คอยตั้งคำถาม ให้คิด ให้วิเคราะห์ จากสิ่งที่เราได้สัมผัสคิดลงไปให้เชื่อมโยงให้ลึก จะเป็นการเรียนรู้ที่ดีที่สุด เป็นการเรียนรู้ที่ไม่ต้องท่อง แต่ผู้เรียนสามารถจดจำไปตลอดชีวิต ต่างจากการเรียนรู้ในห้องเรียน ดังนั้นหากสถาบันการศึกษาจะนำกระบวนการพัฒนาเยาวชนจิตอาสาไปใช้ให้สำเร็จ นั้นจะต้องมีการบริหารจัดการให้เป็นระบบ และสิ่งสำคัญ คือ ที่เลี้ยงที่มีทักษะในการทำหน้าที่เป็นผู้จัดการกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึกภายในจิตใจ กระตุ้น ความเป็นมนุษย์ข้างใน เพราะว่าการเรียนรู้ของมนุษย์เรามันไม่ใช่แค่เรียนรู้วิชา ถ้าปลูกฝังความรู้ในห้องเรียนมากๆ เน้นแต่วิชาการ คนจะแข็งกระด้าง เห็นแก่ตัว บ้านเมืองจะยากลำบาก แต่กระบวนการจิตอาสา ทำให้คนมีใจที่ดีต่อกัน คนที่รับก็รู้ว่าตนเองไม่รู้สักทอดทิ้ง เป็นการสร้างสังคมที่เอื้ออาทรต่อกัน

จุลสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 42 (2552, หน้า 2) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนออกไปสัมผัสปัญหาภายนอกห้องเรียน ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการรับรู้ปัญหา มีส่วนร่วมในการนำความรู้มาให้บริการแก่สาธารณะและร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม จึงนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และการสอนที่บริการสังคม

หฤทัย อนุสรราชกิจ (2552, หน้า 11) ได้กล่าวไว้ว่า เป็นการศึกษาที่สามารถพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมและเตรียมผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี ในฐานะที่เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนเพื่อที่จะเข้าถึงความต้องการที่แท้จริงของชุมชนในขณะที่ผู้เรียนผ่านกิจกรรม มุ่งให้ผู้เรียนบริการชุมชน สนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทักษะทางวิชาชีพจากการปฏิบัติบริการชุมชนในสภาพจริง และสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและสถานศึกษา สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่น และสถานศึกษาให้มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยสรุปความหมายตามแนวความคิดการรับใช้สังคม คือการสอนอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับชุมชน ผู้เรียนจะต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านบริการ การจัดระเบียบของสังคม เพื่อให้ผู้เรียนได้นำความรู้ทางวิชาการที่ได้รับจากการเรียนในห้องเรียนไป บริการตามความต้องการของชุมชนและนำความรู้จากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์

ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อนำมาพัฒนาตนเอง ทั้งนี้ผู้เรียนและชุมชนต้องได้รับประโยชน์ร่วมกัน

องค์ประกอบตามแนวคิดการรับใช้สังคม

Scott (2006, p. 12) ได้เสนอแนวคิดที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนนั้นจะต้องเน้นให้ผู้เรียนเลือกพื้นที่ของชุมชนตามที่คุณเรียนสนใจที่จะเข้าไปบริการชุมชน และสามารถประเมินความเข้มแข็งของชุมชนจากปัญหาที่พบเห็นได้โดยอาศัยการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับบุคคลที่หลากหลายแตกต่างกันก่อนที่จะเลือกประเด็นปัญหาเพื่อนำมาอภิปรายร่วมกัน การเรียนการสอนโดยการบริการสังคมนั้นยังช่วยฝึกให้ผู้เรียนเกิดการตัดสินใจเลือกประเด็นปัญหาเบื้องต้น เช่น โดยการออกเสียงลงคะแนนเพื่อเลือกปัญหาของชุมชนตามความสนใจของตนเอง ผู้เรียนมีโอกาสที่จะอธิบาย แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจของตนเองให้กลุ่มได้รับทราบในขณะที่กำลังทำกิจกรรม ผู้เรียนมีกระบวนการสะท้อนแนวคิดทบทวนข้อมูลใหม่ ๆ เพื่อการตัดสินใจ สิ่งที่ได้รับจากการบริการสังคมตลอดโครงการ หลังจากที่ได้ทำการคัดเลือกปัญหาชุมชนแล้ว ผู้เรียนจะทำการศึกษาค้นคว้าจากผู้เชี่ยวชาญและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จนสามารถสร้างข้อตกลงพื้นฐาน และวางแผนปฏิบัติการกิจกรรมตามทักษะและความสนใจของแต่ละคน และดำเนินการตามแผนที่ได้วางไว้ จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนโดยการบริการสังคมเป็นวิธีการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการเป็นผู้นำ โดยการจัดการเรียนการสอนผ่านประสบการณ์จริง เพราะการเรียนการสอนในตำราไม่สามารถสร้างความเป็นผู้นำได้

Swan (2006, p. 2) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยการบริการสังคมนั้นต้องเน้นให้ผู้เรียนสามารถใช้ความรู้ที่ได้จากการเรียนการสอนในชั้นเรียนออกไปบริการสังคม เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการบริการสังคม สร้างความรับผิดชอบ และการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันให้ผู้เรียนเกิดความรักและความผูกพันกับการจัดการเรียนการสอนโดยการบริการสังคม

Phillips (2011, p. 14) ได้เสนอแนะเพิ่มเติมในการนำเอาวิธีการเรียนการสอนโดยการบริการสังคมไปใช้ในสถาบันระดับอุดมศึกษา ซึ่งสถาบันต้องทราบถึงสิ่งที่นักศึกษาสนใจก่อนแล้วค่อยบูรณาการเข้ากับเนื้อหาในหลักสูตรหรือรายวิชา และให้นักศึกษาเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมโดยการมีส่วนร่วมในการบริการสังคม ซึ่งเป็นการบูรณาการเนื้อหาในชั้นเรียนกับการบริการสังคมอย่างแท้จริง เพื่อช่วยสร้างให้สังคมเกิดความเข้มแข็ง และทำให้เกิดพลังแห่งการเรียนรู้

Dewey (1938, p. 20) ได้สนับสนุนการเรียนรู้ด้วยบริการสังคมว่า การเรียนรู้ต้องอาศัยการเรียนรู้จากประสบการณ์และการสะท้อนผลการเรียนรู้ ผู้เรียนจะมีประสิทธิภาพได้นั้นต้องมีส่วนรวมในการเรียนรู้กันอย่างเต็มที่ เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน สัมผัสกับประสบการณ์ที่เป็น

รูปธรรมและต้องมีโอกาสให้ผู้เรียนสะท้อนความรู้ ประสบการณ์ที่ตนเองได้รับออกมา Dewey กล่าวว่า การเรียนรู้ในหลักการและทฤษฎีไม่เพียงพอต่อการใช้ชีวิตจริง ประสบการณ์ถือได้ว่าเป็น การเรียนรู้แบบหนึ่งที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถใช้ชีวิตบนโลกแห่งความจริงได้

Tosado (2011, p. 8) ที่พบว่า การเรียนการสอนโดยการบริการสังคมสามารถพัฒนา นักศึกษาให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งนักศึกษาสามารถเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงโดย อาศัยชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ จะเห็นได้ว่า การดำเนินการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดย การบริการสังคม มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยมีแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานเป็นกรอบในการ พัฒนารูปแบบการเรียนการสอน นอกจากนั้นรูปแบบการเรียนการสอนยังได้รับการตรวจสอบจาก ผู้เชี่ยวชาญ ทำให้รูปแบบการเรียนการสอนได้รับการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็น แบบแผนในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม ของผู้เรียนตามบทบาทหน้าที่ของพลเมืองที่ดีได้

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ประกอบของแนวคิดการรับใช้สังคมจากแนวคิดนักวิชาการ ได้ ตามตารางดังนี้

ตาราง 8 แสดงการสังเคราะห์องค์ประกอบของแนวคิดการรับใช้สังคม

นักวิชาการ	Kreth, 2005	Scott, 2006	Swan, 2006	Phillips, 2011	Dewey, 1938	Tosado, 2011
เป็นวิธีการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการให้บริการในสังคม	✓	✓	✓	✓		✓
ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมภายใต้บริบทของสังคม	✓	✓	✓	✓	✓	
การจัดการเรียนการสอนผ่านประสบการณ์จริง	✓	✓	✓	✓	✓	✓
เน้นให้ผู้เรียนเลือกพื้นที่ของชุมชนตามที่คุณเรียนสนใจที่จะเข้าไป บริการชุมชน		✓				
ผู้เรียนสามารถประเมินความเข้มแข็งของชุมชนจากปัญหา ที่พบเห็นได้โดยอาศัยการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้	✓	✓		✓	✓	✓
ฝึกให้ผู้เรียนเกิดการตัดสินใจเลือกประเด็นปัญหาเบื้องต้น		✓		✓	✓	
ผู้เรียนมีกระบวนการสะท้อนแนวคิดทบทวนข้อมูล	✓	✓		✓	✓	

ขั้นตอนการเรียนรู้ตามแนวคิดการรับใช้สังคม

National Youth Leadership Council (2010, p. 22) ได้นำเสนอการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมไว้ดังนี้

1. เกิดอะไรขึ้นกับสังคม เป็นคำถามแรกของการรับใช้สังคมที่ทุกคนต้องร่วมกันคิด ร่วมทำ ร่วมความรู้สึกเดียวกันจึงจะรู้ว่าควรจะทำอะไรให้กับชุมชนสังคมของเรา
2. ทำเพื่ออะไร สิ่งสำคัญหรือจุดมุ่งหมายคืออะไร ทุกคนอภิปรายร่วมกัน แสดงความคิดเห็น ความรู้สึกและประสบการณ์ ตั้งคำถามถึงสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้และต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของสังคมและชุมชน จึงจะได้คำตอบว่า เราทำเพื่ออะไร
3. เราจะทำอะไรต่อไปให้กับสังคมโดยการร่วมกันคิดพิจารณาตัดสินใจ หาช่องทางที่ดีที่สุดเพื่อการสร้างความเข้าใจใหม่และร่วมกิจกรรมในการสร้าง สรรค์สิ่งที่ดีให้กับชุมชน สังคม

ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม จัดแบ่งเป็น 3 ระยะ มี 9 ขั้นตอน ดังนี้

ระยะที่ 1 ก่อนดำเนินการให้บริการ (Pre-Service) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 ระบุเป้าหมายทางวิชาการ สร้างประสบการณ์ให้กับผู้เรียนได้สะท้อนความคิดจากการตอบคำถามและแนะนำในการวางรากฐานสำหรับการบริการสังคมที่มีประสิทธิภาพ สรุปรายละเอียดในการให้ความรู้ทางวิชาการให้กับผู้เรียน เป้าหมายของการเรียนของเยาวชน ความสามารถในการใช้เหตุผลการพัฒนาศักยภาพซึ่งผู้เรียนจะได้จากการเรียนรู้ จากประสบการณ์

ขั้นที่ 2 ระบุความต้องการที่แท้จริง ร่วมกันทำแผนกับชุมชนและกระบวนการอื่นๆ ที่ช่วยให้เยาวชนหรือผู้เรียนสามารถเรียนรู้ชุมชนและประสานความร่วมมือกับ หน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง ประเมินและสำรวจความรู้ความสามารถของตนเองและสำรวจความต้องการที่แท้จริงของ ชุมชน

ขั้นที่ 3 สร้างหลักรฐานการเรียนรู้ ทำอย่างไรเราจะรู้ว่าผู้เรียนบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ได้ระบุไว้ โดยเฉพาะการได้รับผลจากการจัดโครงการการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงความรู้ทางวิชาการเพื่อวางแผนในการทำ กิจกรรมตามความต้องการซึ่งเป็นเป้าหมายของการบริการและการเรียนรู้ต้องทำควบคู่กัน

ขั้นที่ 4 พัฒนาตนเอง โครงการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมจะประสบผลสำเร็จและเป็นไปได้ต้องอาศัยผู้ประสานงาน ระหว่างผู้สอนในชั้นเรียนผู้เรียน และชุมชนให้มีส่วนร่วมทุกคน ซึ่งจะเกิดความรู้สึกผูกพันและเกิดความตระหนักในความเป็นเจ้าของร่วมกัน การพัฒนาโดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินเพื่อให้เกิดประสบการณ์และบรรลุ เป้าหมายที่ตั้งไว้

ขั้นที่ 5 วางแผนและเตรียมการ โดยเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือให้ผู้สอนและผู้เรียนเลือกเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการอย่างมีส่วนร่วมในการฝึกปฏิบัติ ร่วมกันสร้างและรวบรวมทรัพยากรที่จำเป็นและสรุปองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนของตนเอง

ผลลัพธ์ที่ผู้เรียนจะได้รับในระยะที่ 1 คือ ได้รับประสบการณ์จากการสำรวจ แสดงความคิดเห็นร่วมกัน การตรวจสอบทุกขั้นตอน ได้รับความรู้และประเด็นที่สมาชิกร่วมกัน แสดงความคิดเห็นและจัดทำโครงการให้บริการสังคมตามแผนการที่ได้วางไว้ร่วมกัน

ระยะที่ 2 ระหว่างดำเนินกิจกรรมการบริการสังคม (Service) ประกอบด้วย 1 ขั้นตอน

ขั้นที่ 6 ดำเนินการบริการตามแผนการที่วางไว้ ตลอดจนให้ความสนใจในการมีส่วนร่วมของกิจกรรมการบริการสังคม ซึ่งตรงตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้รายวิชา และตรงตามความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจและรู้ความหมายของการบริการที่แท้จริงซึ่งเกิดจากประสบการณ์และการรับรู้จากกิจกรรมการบริการสังคม

ผลลัพธ์ที่ผู้เรียนจะได้รับในระยะที่ 2 เป็นโอกาสที่ดีที่ผู้เรียนจะได้ค้นพบกระบวนการเรียนรู้และได้แสดงพฤติกรรม และความรู้สึกออกมา เพื่อให้เกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่พลเมือง

ระยะที่ 3 หลังจากการบริการสังคม (Post-Service) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน

ขั้นที่ 7 ประเมินประสบการณ์ ผู้เรียนสังเกตความแตกต่างจากผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนร่วมชั้นเรียนกับชุมชนที่มีส่วนร่วม ผลกระทบจากวัฒนธรรมและปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลาย โดยสังเกตจากการเข้าร่วมโครงการที่สังคมได้จัดขึ้นจากหน่วยงานอื่น ร่วมกันวิเคราะห์และสังเกต อภิปรายเพื่อหาความสำคัญจากประสบการณ์ที่ได้รับจากการบริการเปรียบเทียบความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่กับความรู้เดิมจากเนื้อหาทางวิชาการ ทักษะของตนเอง และผลงานที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการในชุมชน ผู้ศึกษาและผู้เรียนจะประเมินความรู้ทางวิชาการที่พบอย่างไรให้ตรงตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับเป้าหมายของการบริการ

ขั้นที่ 8 เกิดองค์ความรู้ใหม่ ผู้เรียนสามารถเข้าถึงบริบทของชุมชนที่ตนเองได้มีส่วนร่วม ระหว่างผู้ประสานงาน กรรมการโรงเรียน ผู้ปกครอง องค์กรที่เกี่ยวข้องสื่อต่างๆ เพื่อค้นพบและนำเสนอต่อองค์กรที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมของชุมชนและร่วมกันพิจารณาตามแผนการที่วางไว้ ซึ่งผู้เรียนจะเกิดองค์ความรู้ได้หลังจากการปฏิบัติกิจกรรมการบริการสังคมเสร็จสิ้น ซึ่งหมายถึงความสำเร็จ ความภาคภูมิใจ และที่สำคัญที่สุดคือการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเป็นประสบการณ์ที่ได้รับ และสังคมยกย่องชมเชย

ขั้นที่ 9 เกิดความลุ่มลึก นักการศึกษา ผู้เรียนและบุคคลอื่นๆ ที่มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมเกิดองค์ความรู้และทักษะจากการตัดสินใจ การแก้ปัญหา และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนมากขึ้น ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจในสภาพปัญหาพื้นฐานและเข้าถึงความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ต้องเริ่มต้นในวงจรอีกครั้งด้วยคำถามที่ว่า ขณะนี้เราจะทำอะไรต่อไปให้กับสังคม

The Texas Center for Service Learning (2009, pp. 2-15) ได้เสนอรูปแบบการเรียนรู้การสอนโดยการบริการสังคมแบบ LEADERS ประกอบ

ขั้นตอนที่ 1 ดูและฟัง (Look and Listen) พิจารณาสິงที่มีค่าตลอดจนทรัพยากรที่ชุมชนมีความต้องการ ฟังเสียงชุมชนและสภาพแวดล้อม รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง แล้วสะท้อน

ขั้นตอนที่ 2 พิจารณาหัวข้อ (Examine issue) สํารวจหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อนำมาวางนโยบายในการตอบสนองต่อความต้องการ สํารวจและวิเคราะห์ความคิดเห็นที่แตกต่าง คิดทบทวนอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหาแล้วสะท้อน

ขั้นตอนที่ 3 สนับสนุนโครงการ (Agree on a project) แลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำเสนอคำถามและใช้ทักษะการตัดสินใจเพื่อเลือกการจัดทำโครงการ แล้วสะท้อน

ขั้นตอนที่ 4 วางแผนพัฒนา (Develop a plan) กำหนดเป้าหมาย เชื่อมโยงกับหลักสูตรและแนวทางในการวัดประเมินผล วางแผนกับร่วมกันในกลุ่ม กำหนดแนวทางในการปฏิบัติตลอดจนขั้นตอนและระยะเวลาในการปฏิบัติงาน แล้วสะท้อน

ขั้นตอนที่ 5 การปฏิบัติตามแผน (Execute the plan) การปฏิบัติตามแผนงานเพื่อให้บริการสังคมมีความหมาย ตรวจสอบความก้าวหน้าและปรับปรุงกิจกรรมให้เป็นไปตามความต้องการแล้วสะท้อน

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผล (Review outcome) สรุปผลงานและวัดผลการปฏิบัติงาน แล้วสะท้อน

ขั้นตอนที่ 7 แสดงผลงาน (Showcase) แสดงผลงานที่ได้จากการเรียนรู้และฉลองผลลัพธ์ที่ได้ แล้วสะท้อน

กลวิธีของการรับใช้สังคม

วลัย พานิช (2546, หน้า 6) ได้อธิบายว่า การบริการสังคม หรือการรับใช้สังคม ไม่ได้มีความหมายเหมือนคำว่า บริการ ทัวไป เพราะบริการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของผู้เรียน (Learning objective) การเรียนรู้ต่างจากการบริการทัวไปว่าเป็น Academic service learning สอดคล้องกับ Tai-Seale, Thomas (2001, p. 14) จะแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมสำหรับการเรียนรู้จากการบริการจะมีขีดจำกัดที่มีคุณสมบัติเฉพาะ แต่โดยทัวไปสามารถขยายขอบเขตของเนื้อหาที่

ต้องการได้และลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่เป็นการเรียนรู้จากการบริการถือได้ว่าเป็นการจัดโครงการ (Project) เพราะเป็นการสอนที่นำไปสู่การพัฒนาทักษะที่มีคุณค่าควบคู่กับเนื้อหาสาระ (Tai-Seale, Thomas, 2001, p. 16)

1. หลักการสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล และชาลี เจริญลาภนพรัตน์ (2555, หน้า 4) ได้อธิบายหลักการสำคัญของการเรียนรู้แบบ Service Learning: ประกอบด้วย

1. Curricular Connection: การเรียนรู้ต้องสามารถทำให้นักศึกษาได้รับเนื้อหาครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

2. Effective Process: การเรียนรู้อาศัยกระบวนการที่ได้รับการออกแบบอย่างเหมาะสม สามารถนำไปสู่การสังเคราะห์ความรู้ใหม่ด้วยกลุ่มนักศึกษาเอง

3. Student Voice: นักศึกษามีส่วนสำคัญในการกำหนดโครงการ การลงพื้นที่การดำเนินโครงการ และการประเมินผล โดยผ่านขั้นตอนการเตรียมพร้อมที่เหมาะสม

4. Reflection: การสรุปและถอดบทเรียนต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด แสดงความเห็น แบ่งปันสิ่งที่ค้นพบและเขียนประสบการณ์ที่ได้รับจากการปฏิบัติ รวมถึงการร่วมกันสรุปองค์ความรู้ใหม่ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

5. Community Partnership: ความร่วมมือกับชุมชนรอบมหาวิทยาลัยจะส่งเสริมให้โครงการตรงกับความต้องการของชุมชน การลงพื้นที่เพื่อสำรวจปัญหาและเชื่อมโยงกับชุมชนเป็นขั้นตอนสำคัญ ที่จะทำให้โครงการมีผลสัมฤทธิ์ในระยะยาวและเกิดประโยชน์กับทุกฝ่าย

นอกจากการเรียนรู้แบบ Service Learning จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดปฏิสัมพันธ์แบบกลุ่มแล้ว สิ่งสำคัญอีกประการคือการทำให้เกิดการบูรณาการความรู้ความสามารถ ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติจริง การมองปัญหาแบบรอบด้านและการคิดอย่างเป็นระบบ การประเมินผลสำเร็จและการสรุปบทเรียนสามารถช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงเนื้อหาที่แท้จริงของรายวิชาอย่างถึงแก่น ผู้สอนเป็นผู้ออกแบบกระบวนการกลุ่มสามารถปรับเนื้อหา เพิ่มลดกิจกรรม เพื่อให้เหมาะสมกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมตามเหตุการณ์จริง ทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่ายและสามารถติดตามกระบวนการกลุ่มด้วยความกระตือรือร้น ผลสัมฤทธิ์จากโครงการเป็นผลที่เกิดขึ้นจริงจากการลงมือของผู้เรียน สร้างความภาคภูมิใจและแรงบันดาลใจในการดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

Mckay, V.C. and Estrella, J. (2008, p. 356) หลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการบริการสังคม จำเป็นต้องให้ผู้เรียนทำการศึกษาสภาพความต้องการและปัญหาของชุมชนเป้าหมายอย่างแท้จริง แล้วจึงดำเนินการร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้นๆ โดยอาศัยการคิดวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ระหว่างผู้เรียน สถาบันการศึกษา หน่วยงาน องค์กรที่

เกี่ยวข้อง และชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อทุกๆ ฝ่ายร่วมกัน หลักการเรียนรู้ที่เน้นการบริการสังคมยึดฐานแนวคิดของกลุ่มประสบการณ์ สรุปลงได้ดังนี้

1. ผู้เรียนจะเป็นผู้ทำกิจกรรมและสะท้อนความคิดจากการทำกิจกรรมบริการสังคม ตามความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และการเตรียมการของผู้เรียนเอง โดยผู้สอนเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำ และให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด

2. กิจกรรมบริการสังคมเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรายวิชา โดยที่ผู้เรียนจะต้องสำรวจสภาพของชุมชน ก่อนเพื่อนำองค์ความรู้ของผู้เรียนที่มีมาพัฒนาตามความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นจุดประสงค์ของการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของสิ่งที่เรียนและเหมาะสมกับชุมชน

3. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเรื่องที่ เรียน โดยใช้ผลการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนประกอบกับการประเมินผลของผู้สอน

4. การประเมินความพึงพอใจของกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม โดยให้ชุมชนมีบทบาทในการประเมินความพึงพอใจของการรับบริการและให้ผู้เรียน ประเมินความพึงพอใจของการให้บริการจากการทำกิจกรรมทางวิชาการ

2. ปัจจัยที่ทำให้การเรียนรู้แบบ Service Learning มีผลสำเร็จ

ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล และชาลี เจริญลาภนพรัตน์ (2555, หน้า 4) ได้อธิบายปัจจัยที่ทำให้การเรียนรู้แบบ Service Learning มีผลสำเร็จ

1. นักศึกษาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ทำให้นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติในโครงการที่ตนสนใจ และเป็นผู้กำหนดการดำเนินโครงการ การจัดการภายในกลุ่มและการวัดผลสรุปผลด้วยตนเอง

2. ผู้สอนเป็นผู้สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ มิใช่เป็นผู้นำกิจกรรม หรือการนำความคิด แต่หน้าที่หลักคือการนำกระบวนการในห้องเรียนและนอกห้องเรียนเพื่อให้นักศึกษาสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านการปฏิบัติ แลกเปลี่ยนความคิดและการสรุปถอดบทเรียน

3. การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิผล เพื่อให้ผลลัพธ์ของกระบวนการนำไปสู่ความรู้ที่นักศึกษาสมควรรู้ตามวัตถุประสงค์ของรายวิชาอย่างครบถ้วน แตกต่างจากการสอนแบบบรรยายที่มีเนื้อหาตรงไปตรงมาแต่ขาดความน่าสนใจเนื่องจากมิได้เชื่อมโยงกับผู้เรียนโดยตรง และมุ่งเน้นที่การทำท่องจำและทำข้อสอบจนเกินพอดี

4. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนเป็นแนวระนาบ ไม่มีการแบ่งชั้นหรือการแสดงอำนาจเหนือผู้เรียน ทำให้นักศึกษาเกิดจิตสำนึกถึงความเท่าเทียม การรู้สึกทึ่งหน้าที่ และการยอมรับในความแตกต่าง

การสังเคราะห์ขั้นตอนจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนแนวคิดการรับใช้สังคม ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ขั้นตอนสำหรับการสอนโดยนำขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนของนักวิชาการหลายท่าน มาสังเคราะห์และผลการสังเคราะห์ ปรากฏตามตาราง 9 และวิเคราะห์จุดเด่นของขั้นตอนจัดการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ตามตาราง 10 ดังนี้

ตาราง 9 แสดงการสังเคราะห์จัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการรับใช้สังคม

National Youth Leadership Council, 2010	The Texas Center for Service Learning, 2009	ผลการสังเคราะห์ที่ได้
<p>ขั้นที่ 1 ระบุเป้าหมายทางวิชาการ สร้างประสบการณ์ให้กับผู้เรียนได้สะท้อนความคิดจากการตอบคำถามและแนะนำในการ วางรากฐานสำหรับการบริการสังคมที่มีประสิทธิภาพ สรุปภาระหน้าที่ในการให้ความรู้ทางวิชาการให้กับผู้เรียน เป้าหมายของการเรียนของเยาวชนความสามารถในการใช้เหตุผลการพัฒนาศักยภาพซึ่งผู้เรียนจะได้จากการเรียนรู้ จากประสบการณ์</p>	<p>ขั้นตอนที่ 1 ดูและฟัง (Look and Listen) พิจารณาส่งที่มีค่าตลอดจนทรัพยากรที่ชุมชนมีความต้องการ ฟังเสียงชุมชนและสภาพแวดล้อม รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง แล้วสะท้อน</p>	<p>ขั้นเตรียมความพร้อมและระบุความต้องการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้สอนสร้างประสบการณ์จากชุมชนและจัดสิ่งแวดล้อม บริบทจริงให้เหมาะสมกับผู้เรียน - ผู้สอนประเมินความสามารถของผู้เรียนตามแต่ละบุคคลและสะท้อนกลับ - ทำความรู้จักกับชุมชน ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
<p>ขั้นที่ 2 ระบุความต้องการที่แท้จริง ร่วมกันทำแผนกับชุมชนและกระบวนการอื่นๆ ที่ช่วยให้เยาวชนหรือผู้เรียนสามารถเรียนรู้ชุมชนและประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง ประเมินและสำรวจความรู้ความสามารถของตนเองและสำรวจความต้องการที่แท้จริงของ ชุมชน</p>	<p>ขั้นตอนที่ 2 พิจารณาหัวข้อ (Examine issue) สำรวจหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อนำมาวางนโยบายในการตอบสนองต่อความต้องการ สำรวจและวิเคราะห์ความคิดเห็นที่แตกต่าง คิดทบทวนอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหาแล้วสะท้อน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - สำรวจความคิดเห็นจากชุมชนถึงความต้องการที่แท้จริงและสะท้อนความคิดเห็นตอบกลับไปยังชุมชน

ตาราง 9 (ต่อ)

National Youth Leadership Council, 2010	The Texas Center for Service Learning, 2009	ผลการสังเคราะห์ที่ได้
<p>ขั้นที่ 3 สร้างหลักฐานการเรียนรู้ ทำอย่างไรเราจะรู้ว่าผู้เรียนบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ได้ระบุไว้ โดยเฉพาะการได้รับผลจากการจัดโครงการการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงความรู้ทางวิชาการเพื่อวางแผนในการทำ กิจกรรมตามความต้องการซึ่งเป็นเป้าหมายของการบริการและการเรียนรู้ต้องทำควบคู่กัน</p> <p>ขั้นที่ 4 พัฒนาดตนเอง โครงการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมจะประสบผลสำเร็จและเป็นไปได้ต้องอาศัยผู้ประสานงานระหว่างผู้สอนในชั้นเรียนผู้เรียน และชุมชนให้มีส่วนร่วมทุกคน ซึ่งจะเกิดความรู้สึกร่วมกันและเกิดความตระหนักในความเป็นเจ้าของร่วมกัน การพัฒนาโดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินเพื่อให้เกิดประสบการณ์และบรรลุ เป้าหมายที่ตั้งไว้</p>	<p>ขั้นตอนที่ 3 สนับสนุนโครงการ (Agree on a project) แลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำเสนอคำถามและใช้ทักษะการตัดสินใจ เพื่อเลือกการจัดทำโครงการ แล้วสะท้อน</p>	<p>ขั้นวิเคราะห์เนื้อหาและเชื่อมโยงความรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนจะต้องรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความคิดเห็นจากชุมชนและวิเคราะห์สถานการณ์ความต้องการของชุมชนที่เกี่ยวข้อง - มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันระหว่างผู้เรียน ผู้สอน และชุมชนเพื่อประเมินความต้องการของชุมชนและประเมินความสามารถของผู้เรียนในการแก้ไขปัญหาและสะท้อนกลับ - ผู้สอนต้องนำเสนอคำถามเพื่อเพิ่มทักษะการตัดสินใจและเป็นผู้ประสาน คอยให้ความช่วยเหลือผู้เรียน - เมื่อประเมินความสามารถของผู้เรียน ผู้เรียนจะต้องเชื่อมโยงความรู้เดิมที่มีสู่การปฏิบัติ

ตาราง 9 (ต่อ)

National Youth Leadership Council ,2010	The Texas Center for Service Learning ,2009	ผลการสังเคราะห์ที่ได้
<p>ขั้นที่ 5 วางแผนและเตรียมการ โดยเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือให้ผู้สอนและผู้เรียนเลือกเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการอย่างมีส่วนร่วมในการฝึกปฏิบัติ ร่วมกันสร้างและรวบรวมทรัพยากรที่จำเป็นและสรุปองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนของตนเอง</p>	<p>ขั้นตอนที่ 4 วางแผนพัฒนา (Develop a plan) กำหนดเป้าหมาย เชื่อมโยงกับหลักสูตรและแนวทางในการวัดประเมินผล วางแผนกับร่วมกันในกลุ่ม กำหนดแนวทางในการปฏิบัติตลอดจนขั้นตอนและระยะเวลา ในการปฏิบัติงาน แล้วสะท้อน</p>	<p>ขั้นวางแผนและกำหนดแนวทาง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ร่วมกันกำหนดเป้าหมาย ขั้นตอน ระยะเวลา การประเมินผล - รวบรวมทรัพยากรที่จำเป็น วางแผนการเลือกใช้เครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างเหมาะสม - สะท้อนแนวทางการดำเนินงานให้ชุมชนรับทราบ
<p>ขั้นที่ 6 ดำเนินการบริการตามแผนการที่วางไว้ ตลอดจนให้ความสนใจในการมีส่วนร่วมของกิจกรรมบริการสังคม ซึ่งตรงตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ รายวิชา และตรงตามความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจและรู้ความหมายของการบริการที่แท้จริงซึ่งเกิดจากประสบการณ์และการรับรู้จากกิจกรรมการบริการสังคม</p>	<p>ขั้นตอนที่ 5 การปฏิบัติตามแผน (Execute the plan) การปฏิบัติตามแผนงานเพื่อให้บริการสังคมมีความหมาย ตรวจสอบความก้าวหน้าและปรับปรุงกิจกรรมให้ เป็นไปตามความต้องการ แล้วสะท้อน</p>	<p>ขั้นดำเนินการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ตัดสินใจเลือกแนวทางที่ได้กำหนดไว้ที่ตรงต่อความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง - ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต้องมีส่วนร่วมของกิจกรรมบริการสังคม - ผู้เรียนจะได้รับความรู้จากประสบการณ์ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่ได้สะท้อนกลับไปยังผู้เรียน - กิจกรรมเป็นไปตามความต้องการต้องสะท้อนกลับ

ตาราง 9 (ต่อ)

National Youth Leadership Council, 2010	The Texas Center for Service Learning, 2009	ผลการสังเคราะห์ที่ได้
<p>ขั้นที่ 7 ประเมินประสบการณ์ ผู้เรียนสังเกตความแตกต่างจากผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนร่วมชั้นเรียนกับชุมชนที่มีส่วนร่วม ผลกระทบจากวัฒนธรรมและปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลาย โดยสังเกตจากการเข้าร่วมโครงการที่สังคมได้จัดขึ้นจากหน่วยงานอื่น ร่วมกันวิเคราะห์และสังเกต อภิปรายเพื่อหาความสำคัญจากประสบการณ์ที่ได้รับจากการบริการ เปรียบเทียบความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่กับความรู้เดิมจากเนื้อหาทางวิชาการ ทักษะของตนเอง และผลงานที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการในชุมชน ผู้ศึกษาและผู้เรียนจะประเมินความรู้ทางวิชาการที่พบอย่างไรให้ตรงตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับเป้าหมายของการบริการ</p>	<p>ขั้นตอนที่ 6 สรุปผล (Review outcome) สรุปผลงานและวัดผลการปฏิบัติงาน แล้วสะท้อน</p>	<p>ขั้นสรุปและประเมินผล</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้สอนจัดบันทึก สังเกตความแตกต่าง รวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ - มีการอภิปรายร่วมกันเพื่อหาความสำคัญจากประสบการณ์ที่ได้รับจากการบริการ เปรียบเทียบกับความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่กับความรู้เดิม - ผู้เรียนประเมินความรู้ทางวิชาการ ทักษะของตนเองที่เกิดขึ้น - ข้อมูลที่ได้จากผู้เกี่ยวข้องต้องนำเสนอสะท้อนกลับ

ตาราง 9 (ต่อ)

National Youth Leadership Council, 2010	The Texas Center for Service Learning, 2009	ผลการสังเคราะห์ที่ได้
<p>ขั้นที่ 8 เกิดองค์ความรู้ใหม่ ผู้เรียนสามารถเข้าถึงบริบทของชุมชนที่ตนเองได้มีส่วนร่วม ระหว่างผู้ประสานงาน กรรมการโรงเรียน ผู้ปกครอง องค์กรที่เกี่ยวข้องของสื่อต่างๆ เพื่อค้นพบและนำเสนอต่อองค์กรที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมของชุมชนและร่วมกันพิจารณาตามแผนการที่วางไว้ ซึ่งผู้เรียนจะเกิดองค์ความรู้ได้หลังจากการปฏิบัติกิจกรรมบริการสังคมเสร็จ สิ่งซึ่งหมายถึงความสำเร็จ ความภาคภูมิใจ และที่สำคัญที่สุดคือการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เป็นประสบการณ์ที่ได้รับ และสังคมยกย่องชมเชย</p>	<p>ขั้นตอนที่ 7 แสดงผลงาน (Showcase) แสดงผลงานที่ได้จากการเรียนรู้และฉลองผลลัพธ์ที่ได้ แล้วสะท้อน</p>	<p>ขั้นแสดงชิ้นงาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - องค์ความรู้ใหม่ที่ผู้เรียนได้รับ ไม่ว่าจะ เป็นชิ้นงาน ผลงาน ความสำเร็จ ประสบการณ์หรือความภาคภูมิใจ - ผู้เรียนจะต้องนำเสนอต่อชุมชนเพื่อให้รับทราบถึงผลลัพธ์ที่ได้จากการเรียนรู้ ด้วยการรับใช้สังคม
<p>ขั้นที่ 9 เกิดความสับสน ในการเข้าร่วมกิจกรรมเกิดองค์ความรู้และทักษะจากการตัดสินใจ การแก้ปัญหา และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนมากขึ้น ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจในสภาพปัญหาพื้นฐานและเข้าถึงความต้องการ การของชุมชนอย่างแท้จริงซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ต้องเริ่มต้นในวงจร อีกครั้งด้วยคำถามที่ว่า ขณะนี้เราจะทำอะไรต่อไปให้กับสังคม</p>		

ตาราง 10 แสดงการวิเคราะห์จุดเด่นของขั้นตอนจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการ
รับใช้สังคม

การเรียนการสอนแนวคิดการรับใช้สังคม	จุดเด่น
<p>ขั้นเตรียมความพร้อมและระบุความต้องการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้สอนสร้างประสบการณ์จากชุมชนและจัดสิ่งแวดล้อมบริบทจริงให้เหมาะสมกับผู้เรียน - ผู้สอนประเมินความสามารถของผู้เรียนตามแต่ละบุคคลและสะท้อนกลับ - ทำความรู้จักกับชุมชน ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - สืบหาความคิดเห็นจากชุมชนถึงความต้องการที่แท้จริงและสะท้อนความคิดเห็นตอบกลับไปยังชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและมุมมองทางวัฒนธรรมของผู้เรียนเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาทางปัญญา - พัฒนาปัจเจกบุคคล ผู้เรียนควรเข้าใจและตระหนักในตนเอง
<p>ขั้นวิเคราะห์เนื้อหาและเชื่อมโยงความรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนจะต้องรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความคิดเห็นจากชุมชนและวิเคราะห์สถานการณ์ ความต้องการของชุมชนที่เกี่ยวข้อง - มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันระหว่างผู้เรียน ผู้สอน และชุมชนเพื่อประเมินความต้องการของชุมชนและประเมินความสามารถของผู้เรียนในการแก้ไขปัญหาและสะท้อนกลับ - ผู้สอนต้องนำเสนอข้อคำถามเพื่อเพิ่มทักษะการตัดสินใจ และเป็นผู้ประสาน ให้ความช่วยเหลือผู้เรียน <p>เมื่อประเมินความสามารถของผู้เรียน ผู้เรียนจะต้องเชื่อมโยงความรู้เดิมที่มีสู่การปฏิบัติ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การแก้ปัญหาของแต่ละบุคคลกับระดับของศักยภาพแห่งพัฒนาการที่กำหนด โดยผ่านการแก้ปัญหาภายใต้คำแนะนำของผู้ใหญ่ หรือในการร่วมมือช่วยเหลือกับเพื่อน เพื่อเพิ่มพื้นที่รอยต่อพัฒนาการ

ตาราง 10 (ต่อ)

การเรียนการสอนแนวคิดการรับใช้สังคม	จุดเด่น
<p>ชั้นวางแผนและกำหนดแนวทาง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ร่วมกันกำหนดเป้าหมาย ขั้นตอน ระยะเวลา การประเมินผล - รวบรวมทรัพยากรที่จำเป็น วางแผนการเลือกใช้เครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างเหมาะสม - สะท้อนแนวทางการดำเนินงานให้ชุมชนรับทราบ 	<ul style="list-style-type: none"> - การพยายามแก้ปัญหา (Problem Solving) และสนองต่อความต้องการของชุมชน
<p>ชั้นดำเนินการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ตัดสินใจเลือกแนวทางที่ได้กำหนดไว้ที่ตรงต่อความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง - ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต้องมีส่วนร่วมของกิจกรรมบริการสังคม - ผู้เรียนจะได้รับความรู้จากประสบการณ์ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่ได้สะท้อนกลับไปยังผู้เรียน - เพื่อให้กิจกรรมเป็นไปตามความต้องการต้องสะท้อนกลับข้อมูลเป็นระยะ 	<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนด้วยการปฏิบัติ (Learning by Doing) - มีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ประสบการณ์สำคัญมากต่อการเรียนรู้
<p>ชั้นสรุปและประเมินผล</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้สอนจดบันทึก สังเกตความแตกต่าง รวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ - อภิปรายร่วมกันเพื่อหาความสำคัญจากประสบการณ์ที่ได้รับเปรียบเทียบกับความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่กับความรู้เดิม - ผู้เรียนประเมินความรู้ ทักษะของตนเองที่เกิดขึ้น - ข้อมูลที่ได้จากผู้เกี่ยวข้องต้องนำสะท้อนกลับ 	<ul style="list-style-type: none"> - ทบทวนความเข้าใจ
<p>ชั้นแสดงชิ้นงาน</p> <p>องค์ความรู้ใหม่ที่ผู้เรียนได้รับ ไม่ว่าจะชิ้นงาน ผลงานความสำเร็จ ประสบการณ์หรือความภาคภูมิใจผู้เรียนจะต้องนำเสนอต่อชุมชนเพื่อให้รับทราบถึงผลลัพธ์ที่ได้จากการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การถ่ายทอดความรู้สะท้อนกลับ

จากตาราง 9 และ 10 นั้น ผู้วิจัยจะนำผลการสังเคราะห์นี้ไปต่อยอดรวมกับขั้นตอนจัดการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ เพื่อให้ได้รูปแบบการเรียนการสอนที่ต้องการจะพัฒนาต่อไป

การสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่ใช้สร้างรูปแบบการเรียนการสอนที่ได้พัฒนาขึ้น

การสังเคราะห์ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ และการรับใช้สังคม เพื่อส่งเสริมสมรรถนะการส่งเสริมสุขภาพชุมชน สำหรับนักศึกษาสาธารณสุข โดยการสังเคราะห์ในครั้งนี้ มีการสังเคราะห์จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 ครั้ง โดยเริ่มต้นจากการสังเคราะห์ขั้นตอนจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ของ Driver and Bell (1986 อ้างอิงใน Matthews, 1994) วรรณทิพา รอดแรงคำ (2540) บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์ (2540) ยาเกอร์ (Yager, 1991 อ้างอิงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552) และครั้งที่สองสังเคราะห์ขั้นตอนแนวคิดการรับใช้สังคมของ The Texas Center for Service Learning (2009) และ National Youth Leadership Council (2010) หลังจากนั้น นำผลการสังเคราะห์ที่ได้มา มาสังเคราะห์ครั้งที่ 3 จนได้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์และการรับใช้สังคม ดังต่อไปนี้

ตาราง 11 แสดงการสังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์และแนวความคิดการรับใช้สังคม

การเรียนการสอนตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์	การเรียนการสอนแนวความคิดการรับใช้สังคม	ผลการสังเคราะห์ที่ได้
(Driver and Bell, 1986 อ้างอิงใน Matthews, 1994) (วรรณทิพา รอดแรงคำ, 2540) (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์, 2540) (Yager, 1991 อ้างอิงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552)	(The Texas Center for Service Learning, 2009) (National Youth Leadership Council, 2010)	
ขั้นทบทวนความรู้และเตรียมความพร้อม	ขั้นเตรียมความพร้อมและระบุความต้องการ	ขั้นสำรวจ (Survey)
<ul style="list-style-type: none"> - จัดโครงสร้างทางปัญญาให้เป็นระบบ ผู้สอนสร้างแรงจูงใจ สร้างสถานการณ์ ในการเรียนบทเรียน เริ่มจากการสังเกตจากสิ่งรอบตัว หรือบริบท สิ่งแวดล้อมจริงให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้ อยากรู เห็น ด้วยการถามคำถาม 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้สอนสร้างประสบการณ์จากชุมชนและจัด สิ่งแวดล้อม บริบทจริงให้เหมาะสมกับผู้เรียน - ผู้สอนประเมินความสามารถของผู้เรียน ตามแต่ละบุคคลและสะท้อนกลับ - ทำความรู้จักกับชุมชน ประสานความร่วมมือ กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - สำรวจความคิดเห็นจากชุมชนถึงความ ต้องการที่แท้จริงและสะท้อนความคิดเห็น ตอบกลับไปยังชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดสถานการณ์และจัดสภาพแวดล้อม จัดบริบทจริงให้เหมาะสมกับผู้เรียน - สร้างแรงกระตุ้นให้กับผู้เรียนด้วยการนำสู่ บทเรียนจากสิ่งรอบตัว แสดงคำถามเพื่อ กระตุ้นให้ผู้เรียนทบทวนความรู้เดิม พร้อมประเมินความสามารถของผู้เรียน - ทำความรู้จักกับสภาพแวดล้อมและ สำรวจความต้องการของชุมชนด้วย เครื่องมือทางการศึกษา

ตาราง 11 (ต่อ)

<p>การเรียนการสอนตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Driver and Bell, 1986 อ้างอิงใน Matthews, 1994) (วรรณทิพา รอดแรงคำ, 2540) (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์, 2540) (Yager, 1991 อ้างอิงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552)</p>	<p>การเรียนการสอนแนวคิดการรับใช้สังคม (The Texas Center for Service Learning, 2009) (National Youth Leadership Council, 2010)</p>	<p>ผลการสังเคราะห์ที่ได้</p>
<p>ขั้นเชื่อมโยงความรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้สอนสร้างคำถามแสดงการเปรียบเทียบ หรือ สร้างความขัดแย้งทางความคิดให้กับผู้เรียนได้ปรับเปลี่ยนความคิดหรือคัดแปลงความรู้เดิมที่มีอยู่กับสถานการณ์ใหม่ - ผู้เรียนต้องแสวงหาสารสนเทศ รวบรวมและจัดกระทำข้อมูลที่ได้โดยใช้ ยุทธวิธีแก้ปัญหา เลือกทรัพยากรที่เหมาะสม - ผู้เรียนเสนอคำอธิบายและคำตอบของปัญหา ด้วยการสื่อความหมายข้อมูลและความคิดเห็นของตนเอง และสร้างโมเดล สร้างคำอธิบายใหม่ 	<p>ขั้นวิเคราะห์เนื้อหาและเชื่อมโยงความรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนจะต้องรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความคิดเห็นจากชุมชนและวิเคราะห์สถานการณ์ ความต้องการของชุมชนที่เกี่ยวข้อง - มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันระหว่างผู้เรียน ผู้สอน และชุมชนเพื่อประเมินความต้องการของชุมชนและประเมินความสามารถของผู้เรียนในการแก้ไขปัญหา และสะท้อนกลับ - ผู้สอนต้องนำเสนอข้อคำถามเพื่อเพิ่มทักษะการตัดสินใจและเป็นผู้ประสาน ให้ความช่วยเหลือผู้เรียน - เมื่อประเมินความสามารถของผู้เรียน ผู้เรียนจะต้องเชื่อมโยงความรู้เดิมที่มีสู่การปฏิบัติ 	<p>ขั้นเชื่อมโยงความรู้ (Associate)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนรวบรวมข้อมูลจากชุมชน วิเคราะห์สถานการณ์ ร่วมแสดงความคิดเห็นระหว่างผู้เรียน ผู้สอนเพื่อประเมินความต้องการที่แท้จริง - ผู้สอนสร้างความขัดแย้งทางความคิด หรือปรับเปลี่ยนความคิดความรู้เดิมที่มีอยู่กับสถานการณ์ใหม่ - ผู้เรียนเสนอคำอธิบายและคำตอบโดย จัดลำดับความคิด สถานการณ์ใหม่ - สะท้อนกลับ

ตาราง 11 (ต่อ)

<p>การเรียนการสอนตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Driver and Bell, 1986 อ้างอิงใน Matthews, 1994) (วรรณทิพา รอดแรงคำ, 2540) (บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์, 2540) (Yager, 1991 อ้างอิงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552)</p>	<p>การเรียนการสอนแนวคิดการรับใช้สังคม (The Texas Center for Service Learning, 2009) (National Youth Leadership Council, 2010)</p>	<p>ผลการสังเคราะห์ที่ได้</p>
	<p>ขั้นวางแผนและกำหนดแนวทาง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ร่วมกันกำหนดเป้าหมาย ขั้นตอน ระยะเวลา การประเมินผล - รวบรวมทรัพยากรที่จำเป็น วางแผนการเลือกใช้เครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างเหมาะสม - สะท้อนแนวทางการดำเนินงานให้ชุมชนรับทราบ 	<p>ขั้นวางแผน (Plan)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้สอน ผู้เรียนและชุมชนร่วมกันกำหนดเป้าหมาย ขั้นตอน ระยะเวลา การประเมินผล - รวบรวมทรัพยากรที่มีอยู่หรือที่จำเป็นเพื่อนำไปใช้ - วางแผนการเลือกใช้เครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างเหมาะสม - สะท้อนแนวทางการดำเนินงานให้ชุมชนรับทราบ

ตาราง 11 (ต่อ)

<p>การเรียนการสอนตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Driver and Bell, 1986 อ้างอิงใน Matthews, 1994) (วรรณทิพา รอดแรงคำ, 2540) (บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์, 2540) (Yager, 1991 อ้างอิงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552)</p>	<p>การเรียนการสอนแนวคิดการรับใช้ สังคม (The Texas Center for Service Learning, 2009) (National Youth Leadership Council, 2010)</p>	<p>ผลการสังเคราะห์ที่ได้</p>
<p>ขั้นนำไปใช้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนต้องนำความรู้ที่ได้จากการเชื่อมโยงและสร้างเป็นโมเดลของตนเองไปใช้ในสภาพของโลกแห่งความเป็นจริง - การเรียนรู้อย่างมีความหมายต้องเชื่อมโยงระหว่างรูปธรรมกับสัญลักษณ์ที่มองเห็นด้วยตาเป็นการตรวจทานความเข้าใจของผู้เรียนที่แสดงออกมาในรูปของสัญลักษณ์ - ผู้สอนควรส่งเสริมผู้เรียนให้ทำงานเป็นกลุ่มและช่วยคิดวางแผนและทำงานร่วมกันแลกเปลี่ยนสารสนเทศและความคิดเห็นเกิดการอภิปรายและการยอมรับร่วมกัน 	<p>ขั้นดำเนินการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ตัดสินใจเลือกแนวทางที่ได้กำหนดไว้ที่ตรงต่อความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง - ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต้องมีส่วนร่วมของกิจกรรมบริการสังคม - ผู้เรียนจะได้รับความรู้จากประสบการณ์ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่ได้สะท้อนกลับไปยังผู้เรียน เพื่อให้กิจกรรมเป็นไปตามความต้องการต้องสะท้อนกลับข้อมูลเป็นระยะ 	<p>ขั้นนำไปใช้ (Apply)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้สอนควรส่งเสริมผู้เรียนให้ทำงานเป็นกลุ่มและช่วยคิดวางแผนและทำงานร่วมกันแลกเปลี่ยนสารสนเทศและความคิดเห็น - นำความรู้ที่ได้จากการเชื่อมโยงและสร้างเป็นโมเดลของตนเองนำไปใช้ในสังคมโดยมีส่วนร่วมของกิจกรรมบริการสังคม - การทำงานเป็นกลุ่มและคิดวางแผนและทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นค้นคว้าสารสนเทศ และร่วมแสดงความคิดเห็นด้วยการอภิปรายและการยอมรับร่วมกัน

ตาราง 11 (ต่อ)

<p>การเรียนการสอนตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Driver and Bell, 1986 อ้างอิงใน Matthews, 1994) (วรรณทิพา รอดแรงคำ, 2540) (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์, 2540) (Yager, 1991 อ้างอิงใน ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552)</p>	<p>การเรียนการสอนแนวคิดการรับใช้สังคม (The Texas Center for Service Learning, 2009) (National Youth Leadership Council, 2010)</p>	<p>ผลการสังเคราะห์ที่ได้</p>
<p>ขั้นสรุปและประเมินผล</p>	<p>ขั้นสรุปและประเมินผล</p>	<p>ขั้นประเมินผล (Assessment)</p>
<ul style="list-style-type: none"> - การเปรียบเทียบความคิดเมื่อเริ่มต้นกับความคิดเมื่อสิ้นสุดบทเรียน ความรู้ที่ผู้เรียนสร้างด้วยตนเองจะทำให้เกิดโครงสร้างทางปัญญา (cognitive structure) จำได้ถาวรและสามารถนำไปใช้ได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ - ตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนด้วยการอธิบายสื่อสารให้เพื่อนเกิดความเข้าใจเห็นคล้อยตามได้ - ประเมินผลตามสภาพจริงเช่น ทดสอบความรู้ การอธิบายสถานการณ์ที่เป็นตัวอย่าง เล่าเหตุผล การเลือกวิธีการแก้ไข การให้แบบอย่าง 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้สอนจดบันทึก สังเกตความแตกต่าง รวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ - อภิปรายร่วมกันเพื่อหาความสำคัญจากประสบการณ์ที่ได้รับเปรียบเทียบกับความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่กับความรู้เดิม - ผู้เรียนประเมินความรู้ ทักษะของตนเองที่เกิดขึ้น - ข้อมูลที่ได้จากผู้เกี่ยวข้องต้องนำเสนอกลับ <p style="text-align: center;">ขั้นแสดงชิ้นงาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - องค์ความรู้ใหม่ที่ผู้เรียนได้รับ ไม่ว่าจะชิ้นงาน ผลงานความสำเร็จ ประสบการณ์หรือความภาคภูมิใจผู้เรียนจะต้องนำเสนอต่อชุมชนเพื่อให้รับทราบถึงผลลัพธ์ที่ได้จากการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม 	<ul style="list-style-type: none"> - ตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนด้วยการ ทดสอบความรู้ การอธิบายสถานการณ์ที่เป็นตัวอย่าง เล่าเหตุผลที่เลือกวิธีการแก้ไข การให้แบบอย่าง - นำองค์ความรู้ใหม่แสดงต่อชุมชน เพื่อให้รับทราบถึงผลลัพธ์ที่ได้จากการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

จากการสังเคราะห์ในตาราง 11 ทำให้ผู้วิจัยได้ขั้นตอนตามแนวคิดทฤษฎีที่ผู้วิจัยใช้ในการสร้างรูปแบบการเรียนการสอนที่ได้พัฒนาขึ้น จำนวน 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นสำรวจ (Survey)
2. ขั้นเชื่อมโยง (Associate)
3. ขั้นวางแผน (Plan)
4. ขั้นนำไปใช้ (Apply)
5. ขั้นประเมินผล (Assessment)

มาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพสาธารณสุข กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ

การสาธารณสุข (Public Health) เป็นศาสตร์หรือองค์ความรู้ที่มีประวัติและวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก เป็นคนไทยคนแรกที่ศึกษาด้านสาธารณสุขศาสตร์ และได้ก่อตั้งสถาบันการศึกษาสาธารณสุขศาสตร์ สถาบันการศึกษาสาธารณสุขศาสตร์ทุกแห่ง มุ่งผลิตบุคลากรสาธารณสุขให้เป็นนักสาธารณสุขมืออาชีพ มีความรู้ในศาสตร์สาธารณสุขอย่างถ่องแท้ มีการบูรณาการและการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ ทั้งที่เป็นวิทยาศาสตร์และศิลปะศาสตร์ให้สามารถปฏิบัติได้จริง ทั้งในระดับบุคคล ระดับชุมชน ระดับประเทศ และนานาชาติ สามารถที่จะสื่อสารข้อมูล และมีการคิดวิเคราะห์เชิงระบบในการตัดสินใจ มีคุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติวิชาชีพและต้องมีการศึกษาอบรมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเป็นผู้นำในการป้องกันและควบคุมโรค เพื่อให้บริการแก่ประชาชนด้วยมาตรฐาน จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ และเป็นที่ยอมรับของสังคม

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า วิวัฒนาการของการสาธารณสุขในประเทศไทย ที่ได้รับเริ่มและพัฒนา มาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ การสาธารณสุขศาสตร์ จึงเป็นองค์ความรู้ที่บังเกิดเป็นผลดีต่อสังคม และประเทศชาติโดยรวม นอกจากนี้ การประกอบวิชาชีพสาธารณสุขศาสตร์ จะสามารถลดการเจ็บป่วยและลดค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลของประชาชนและประเทศชาติได้อีกทางหนึ่ง โดยที่เป็นการสมควรพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานในการปฏิบัติงานของผู้ประกอบวิชาชีพสาธารณสุข รวมถึงการกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและส่งเสริมการรับรองคุณภาพมาตรฐานการประกอบวิชาชีพสาธารณสุขให้มีมาตรฐานเดียวกัน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และควบคุมมิให้มีการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากบุคคลซึ่งไม่มีความรู้ อันจะก่อให้เกิดภัยและความเสียหายต่อสุขภาพของบุคคลและชุมชน จึงจำเป็นต้องกำหนดมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพสาธารณสุข กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิชาชีพวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พ.ศ. 2551 ดังนี้

คำจำกัดความ

“วิชาชีพสาธารณสุข” หมายความว่า วิชาชีพที่ส่งเสริมการป้องกันโรค การควบคุมการระบาดของโรค การตรวจและเฝ้าระวังอนามัยสิ่งแวดล้อม สุขวิทยาส่วนบุคคลและภาวะโภชนาการ ทั้งนี้ ไม่รวมถึงการประกอบโรคศิลปะตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบโรคศิลปะหรือการประกอบวิชาชีพทางการแพทย์และสาธารณสุขอื่นตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นๆ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิชาชีพวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พ.ศ.2551 “ผู้ประกอบวิชาชีพสาธารณสุข” เป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางสาธารณสุขศาสตร์ หรือเทียบเท่า หรือคุณวุฒิอื่นที่สภาวิชาชีพวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรับรอง โดยจบปริญญาตรีด้านสาธารณสุขศาสตร์และสาขาที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. สาธารณสุขศาสตรบัณฑิต (Bachelor of Public Health/ BPH)
2. วิทยาศาสตร์บัณฑิต (Bachelor of Science in Public Health/ BSPH) สาขาที่เกี่ยวข้องกับสาธารณสุขศาสตร์ที่สภาวิชาชีพวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรับรอง

ความเชี่ยวชาญของวิชาชีพสาธารณสุข

ความเชี่ยวชาญของวิชาชีพสาธารณสุข ประกอบด้วยสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสภาวิชาชีพวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สามารถกำหนดสาขาวิชาเพิ่มเติมได้ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิชาชีพวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พ.ศ. 2551 ดังนี้

1. พฤติกรรมสุขภาพและสุขศึกษา (Behavioral Sciences and Health Education)
2. ชีวสถิติ (Biostatistics)
3. การปฏิบัติการทางชีววิทยา (Biomedical and Laboratory Practice)
4. อนามัยสิ่งแวดล้อม (Environmental Health Sciences)
5. ระบาดวิทยา (Epidemiology)
6. การบริหารนโยบายสาธารณสุข (Health Policy and Management)
7. การจัดบริการสาธารณสุข (Health Services Administration)
8. การสาธารณสุขระหว่างประเทศ (International Health)
9. อนามัยแม่และเด็ก (Maternal and Child Health)
10. โภชนาการ (Nutrition)
11. อาชีวอนามัยและความปลอดภัย (Occupational Safety and Health)
12. สาธารณสุขชุมชน (Community Health Science)
13. การป้องกันและควบคุมความเสี่ยงต่อการเกิดโรค (Prevention and Control Health Risk Factors)

14. สาขาวิชาอื่นๆ ที่กำหนดเพิ่มเติมโดยสภาวิชาชีพวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ

1. มาตรฐานความรู้

มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางสาธารณสุขศาสตร์หรือเทียบเท่า หรือคุณวุฒิอื่นที่
สภาวิชาชีพวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรับรอง โดยมีความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1.1 พฤติกรรมสุขภาพและสุขภาพศึกษา (Behavioral Sciences and Health Education)
- 1.2 ชีวสถิติ (Biostatistics)
- 1.3 การปฏิบัติการทางชีววิทยา (Biomedical and Laboratory Practice)
- 1.4 อนามัยสิ่งแวดล้อม (Environmental Health Sciences)
- 1.5 ระบาดวิทยา (Epidemiology)
- 1.6 การบริหารนโยบายสาธารณสุข (Health Policy and Management)
- 1.7 การจัดบริการสาธารณสุข (Health Services Administration)
- 1.8 การสาธารณสุขระหว่างประเทศ (International Health)
- 1.9 อนามัยแม่และเด็ก (Maternal and Child Health)
- 1.10 โภชนาการ (Nutrition)
- 1.11 อาชีวอนามัยและความปลอดภัย (Occupational Safety and Health)
- 1.12 สาธารณสุขชุมชน (Community Health Science)
- 1.13 การป้องกันและควบคุมความเสี่ยงการเกิดโรค (Prevention and Control Health Risk Factors)
- 1.14 มาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพสาธารณสุข (Standard and Ethics of Public Health Professional)

2. มาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ

ผู้ประกอบวิชาชีพสาธารณสุข ต้องมีประสบการณ์วิชาชีพโดยผ่านการฝึกปฏิบัติงาน
ในสถานศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสาธารณสุขศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์บัณฑิตสาขาที่เกี่ยวข้อง
เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี และผ่านการประเมินการฝึกปฏิบัติงาน ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และ
เงื่อนไขที่คณะกรรมการวิชาชีพสาธารณสุขกำหนด ดังนี้

การฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างการศึกษา

สาระการฝึกทักษะ

1. การบูรณาการความรู้ทั้งหมดมาใช้ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพสาธารณสุข ในสถานบริการสาธารณสุข, สถานประกอบการ, โรงงานอุตสาหกรรม, หมู่บ้าน, ชุมชน หรือสถานที่อื่นๆ รวมทั้งการฝึกปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชา และพฤติกรรมสุขภาพทั้งในระดับบุคคลและชุมชน

2. ฝึกปฏิบัติการเกี่ยวกับศึกษา วิเคราะห์ และวางแผนแก้ไขปัญหาสาธารณสุข โดยการสังเกต สัมภาษณ์ การเก็บสิ่งส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ รวบรวมข้อมูล และนำเสนอผลการศึกษา

3. ฝึกปฏิบัติการจัดทำแผนงาน โครงการสาธารณสุขแบบมีส่วนร่วมกับสถานบริการสาธารณสุข สถานประกอบการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4. ฝึกปฏิบัติการดำเนินงานจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาสาธารณสุขในระดับพื้นที่

5. ฝึกปฏิบัติการประเมินผล วิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการดำเนินงาน

สมรรถนะ

1. สามารถวิเคราะห์ปัญหาสาธารณสุขและปัจจัยหลักที่เป็นสาเหตุของปัญหา
2. สามารถจัดทำแผนแก้ไขปัญหา
3. สามารถฝึกปฏิบัติการดำเนินงานจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาสาธารณสุข ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การควบคุมกำกับ และการประเมินผล

4. สามารถจัดทำแผนงานโครงการทางวิชาการด้านสาธารณสุข

การฝึกปฏิบัติวิชาชีพในสาขาวิชาเฉพาะ

สาระการฝึกทักษะ

1. การบูรณาการความรู้ทั้งหมดมาใช้ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพสาธารณสุข สาขาวิชาเฉพาะในสถานบริการสาธารณสุข, สถานประกอบการ, โรงงานอุตสาหกรรม, หมู่บ้าน, ชุมชน หรือสถานที่อื่นๆ รวมทั้งการฝึกปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชา และพฤติกรรมสุขภาพทั้งในระดับบุคคลและชุมชน

2. การจัดทำแผนแก้ไขปัญหาสาธารณสุขที่ยึดประชาชนเป็นสำคัญ

3. การจัดกระบวนการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วม

4. การเลือกใช้นวัตกรรมที่สอดคล้องกับพื้นที่

5. การใช้เทคนิคทางห้องปฏิบัติการ

6. การวัดและประเมินผล

7. การทำวิจัยด้านสาธารณสุข
8. การนำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนางานสาธารณสุข
9. การบันทึกและรายงานผลการดำเนินงานสาธารณสุข
10. การสัมมนาทางวิชาการสาธารณสุข

สมรรถนะ

1. สามารถจัดการด้านสาธารณสุขในสาขาวิชาเฉพาะ
2. สามารถประเมิน ปรับปรุง และพัฒนางานสาธารณสุขให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละพื้นที่
3. สามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนางานด้านสาธารณสุข
4. สามารถจัดทำรายงานผลการวิจัยและข้อเสนอเพื่อพัฒนางานสาธารณสุข

มาตรฐานการปฏิบัติงาน

มาตรฐานที่ 1 ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพสาธารณสุข อยู่เสมอ

การปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพสาธารณสุขอยู่เสมอ หมายถึง การศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาตนเอง การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านสาธารณสุข และการเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการสาธารณสุขที่องค์กร หรือหน่วยงาน หรือสมาคม หรือมูลนิธิ หรือชมรมจัดขึ้น เช่น การประชุม การอบรม การสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ สัมมนาหรือที่เรียกอย่างอื่น ทั้งนี้ต้องมีผลงานหรือรายงานที่ปรากฏชัดเจน

มาตรฐานที่ 2 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับประชาชน

การตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับประชาชน หมายถึง การเลือกวิธีการทางนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีอย่างชาญฉลาดอย่างมีอิสระในการประกอบวิชาชีพสาธารณสุข แต่อยู่ภายใต้ด้วยความรักและหวังดีต่อประชาชน ดังนั้นในการเลือกกิจกรรมการดำเนินงานสาธารณสุขใดๆ ผู้ประกอบวิชาชีพสาธารณสุขต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก

มาตรฐานที่ 3 มุ่งมั่นพัฒนาสุขภาพประชาชนให้เต็มตามศักยภาพ

การมุ่งมั่นพัฒนาสุขภาพประชาชน หมายถึง การใช้ความพยายามอย่างเต็มความสามารถของผู้ประกอบวิชาชีพสาธารณสุข ที่จะให้ประชาชนสามารถป้องกันโรคให้ได้มากที่สุด โดยวิเคราะห์วินิจฉัยปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหาสาธารณสุขของประชาชน รวมถึงการเสริมสร้างพลังอำนาจให้ประชาชนมีศักยภาพในการป้องกันโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐานที่ 4 พัฒนาแผนงานสาธารณสุขให้สามารถปฏิบัติได้และเกิดผลจริง

การพัฒนาแผนงานสาธารณสุขให้สามารถปฏิบัติได้และเกิดผลจริง หมายถึง การเลือกใช้ ปรับปรุง เทคนิค วิธีการ นวัตกรรมทางสาธารณสุข ให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความร่วมมือต่อการแก้ไขปัญหาสาธารณสุข และสามารถปฏิบัติได้จริงทั้งในระดับบุคคล และชุมชน

มาตรฐานที่ 5 พัฒนาสื่อสุขภาพให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ

การพัฒนาสื่อสุขภาพให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ หมายถึง การประดิษฐ์ คิดค้น ผลิต เลือกใช้ ปรับปรุงเครื่องมืออุปกรณ์ เอกสารสิ่งพิมพ์ เทคนิควิธีการ หรือนวัตกรรมต่างๆ เพื่อให้ประชาชนมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม

มาตรฐานที่ 6 จัดกิจกรรมสาธารณสุขโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน

จัดกิจกรรมสาธารณสุขโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การจัดกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนางานสาธารณสุข ภายใต้การแสวงหาความร่วมมือกับเครือข่ายภาคีต่างๆ เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

มาตรฐานที่ 7 รายงานผลการพัฒนางานสาธารณสุขอย่างมีคุณภาพและเป็นระบบ

การรายงานผลการพัฒนางานสาธารณสุขอย่างมีคุณภาพและเป็นระบบ หมายถึง การรายงานผลการแก้ไขปัญหาและพัฒนางานสาธารณสุขที่ครอบคลุมถึง การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ปัจจัยหลักของปัญหา และการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง โดยสามารถนำเสนอรายงานผลอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. ปัญหาด้านสาธารณสุขที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไข พัฒนา และเป้าหมายของการดำเนินงาน
2. เทคนิค วิธีการ หรือนวัตกรรมที่นำมาใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนางานสาธารณสุข
3. ผลการจัดกิจกรรมตามวิธีการที่กำหนด
4. ข้อเสนอแนะแนวทางใหม่ๆ รวมถึงข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการปรับปรุงและพัฒนางานสาธารณสุข

มาตรฐานที่ 8 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน

การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน หมายถึง การแสดงออก การประพฤติและปฏิบัติในด้านบุคลิกภาพทั่วไป การแต่งกาย กิริยา วาจา จริยธรรมที่เหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการเป็นแบบอย่างที่ดีด้านสุขภาพ เพื่อให้ประชาชนเลื่อมใส ศรัทธา และถือเป็นแบบอย่างที่ดี

มาตรฐานที่ 9 ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานที่ทำงานอย่างสร้างสรรค์

การร่วมมือกับผู้อื่นในสถานที่ทำงานอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การตระหนักถึงความสำคัญ การรับฟังความคิดเห็น ยอมรับในความรู้ความสามารถ ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของเพื่อนร่วมงานด้วยความเต็มใจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของสถานที่ทำงาน และร่วมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น

มาตรฐานที่ 10 ร่วมมือกับผู้อื่นในชุมชนอย่างสร้างสรรค์

การร่วมมือกับผู้อื่นในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การตระหนักถึงความสำคัญ การรับฟังความคิดเห็น ยอมรับในความรู้ความสามารถของบุคคลอื่นในชุมชน และร่วมมือปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาสาธารณสุข ให้ชุมชน ท้องถิ่น และสถานบริการสาธารณสุขมีการยอมรับซึ่งกันและกัน และปฏิบัติงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ

มาตรฐานที่ 11 แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา

การแสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา หมายถึง การค้นหา สังเกต จดจำ และรวบรวมข้อมูลข่าวสารตามสถานการณ์ของสังคมทุกด้าน โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศเกี่ยวกับวิชาชีพสาธารณสุข สามารถวิเคราะห์ วิจัยอย่างมีเหตุผล และใช้ข้อมูลประกอบการแก้ปัญหา พัฒนาตนเอง พัฒนางาน และพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม

มาตรฐานที่ 12 สร้างพลังอำนาจให้ประชาชนพึ่งตนเองด้านสุขภาพ

การสร้างพลังอำนาจให้ประชาชนพึ่งตนเองด้านสุขภาพ หมายถึง การส่งเสริมขีดความสามารถในการป้องกันควบคุมโรคของประชาชน ด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์ของประชาชนและการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา จนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่ดีขึ้น อันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพได้อย่างยั่งยืน

จรรยาบรรณวิชาชีพ

ผู้ประกอบการวิชาชีพสาธารณสุข ต้องมีจรรยาบรรณวิชาชีพ ดังนี้

1. ผู้ประกอบวิชาชีพสาธารณสุขต้องมีวินัยต่อตนเอง พัฒนาตนเองให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ มีบุคลิกภาพและวิสัยทัศน์ให้ทันต่อการพัฒนาวิทยาการ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง อยู่เสมอ
2. ผู้ประกอบวิชาชีพสาธารณสุขต้องมีความรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อวิชาชีพ และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ
3. ผู้ประกอบวิชาชีพสาธารณสุขต้องมีความรัก ความเมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยความเสียสละแบบจิตอาสา และให้บริการด้วยหัวใจของความเป็นมนุษย์ ตามบทบาท

หน้าที่โดยเสมอหน้าอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้ด้อยโอกาส ยากจน พิกัด ทูพผลภาพ ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต

4. ผู้ประกอบวิชาชีพสาธารณสุขต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีทักษะและพฤติกรรมสุขภาพที่ดี ตามบทบาทหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ และบริสุทธิ์ใจ

5. ผู้ประกอบวิชาชีพสาธารณสุขต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ รวมถึงการเป็นแบบอย่างที่ดีด้านสุขภาพแก่ประชาชน

6. ผู้ประกอบวิชาชีพสาธารณสุขต้องไม่กระทำตนและการกระทำอันใดที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการป้องกันโรค การควบคุมการระบาดของโรค การตรวจและเฝ้าระวังอนามัยสิ่งแวดล้อม สุขวิทยาส่วนบุคคล และภาวะโภชนาการ จนก่อให้เกิดความเสียหายต่อประชาชนผู้รับบริการ

7. ผู้ประกอบวิชาชีพสาธารณสุขต้องให้บริการประชาชนด้วยความจริงใจ และเสมอภาค โดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ

8. ผู้ประกอบวิชาชีพสาธารณสุขต้องช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม และสร้างสามัคคีในหมู่คณะ

9. ผู้ประกอบวิชาชีพสาธารณสุขต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม รักษามลประโยชน์ของส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ตาราง 12 แสดงการวิเคราะห์มาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพระหว่างการศึกษา มาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพในสาขาวิชาเฉพาะ และมาตรฐานการปฏิบัติงาน

มาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ (การฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างการศึกษา)	มาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ (การฝึกปฏิบัติวิชาชีพในสาขาวิชาเฉพาะ)	มาตรฐานการปฏิบัติงาน	สาระการเรียนรู้
การบูรณาการความรู้ทั้งหมดมาใช้ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพสาธารณสุข ในสถานบริการสาธารณสุข, สถานประกอบการ, โรงงานอุตสาหกรรม, หมู่บ้าน, ชุมชน หรือสถานที่อื่นๆ รวมทั้งการฝึกปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับสุขวิทยา และพฤติกรรมสุขภาพทั้งในระดับบุคคลและชุมชน	การบูรณาการความรู้ทั้งหมดมาใช้ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพสาธารณสุขสาขาวิชาชีพเฉพาะในสถานบริการสาธารณสุข, สถานประกอบการ, โรงงานอุตสาหกรรม, หมู่บ้าน, ชุมชน หรือสถานที่อื่นๆ รวมทั้งการฝึกปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับสุขวิทยา และพฤติกรรมสุขภาพทั้งในระดับบุคคลและชุมชน	มาตรฐานที่ 8 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน	ชุมชนศึกษา
ฝึกปฏิบัติการเกี่ยวกับ ศึกษา วิเคราะห์ และวางแผนแก้ไขปัญหาสาธารณสุข โดยการสังเกต สัมภาษณ์ การเก็บสิ่งส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ รวบรวมข้อมูล และนำเสนอผลการศึกษา	การจัดทำแผนแก้ไขปัญหาสาธารณสุขที่ยืดประชาชนเป็นสำคัญ	มาตรฐานที่ 2 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆโดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับประชาชน	วินิจฉัยปัญหา

ตาราง 12 (ต่อ)

มาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ (การฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างการศึกษ)	มาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ (การฝึกปฏิบัติวิชาชีพในสาขาวิชาเฉพาะ)	มาตรฐานการปฏิบัติงาน	ชื่อหน่วย การเรียนรู้
ฝึกปฏิบัติการจัดทำแผนงาน โครงการ สาธารณสุขแบบมีส่วนร่วม กับสถานบริการ สาธารณสุข สถานประกอบการ และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	การจัดกระบวนการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วม	มาตรฐานที่ 4 พัฒนาแผนงาน สาธารณสุขให้สามารถปฏิบัติได้และ เกิดผลจริง	การเขียน แผนงาน
	ร่วม	มาตรฐานที่ 9 ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานที่ ทำงานอย่างสร้างสรรค์	
		มาตรฐานที่ 12 สร้างพลังอำนาจให้ ประชาชนพึ่งตนเองด้านสุขภาพ	
ฝึกปฏิบัติการดำเนินงานจัดกิจกรรมเกี่ยวกับ การแก้ไขปัญหาสาธารณสุขในระดับพื้นที่	การเลือกใช้นวัตกรรมที่สอดคล้องกับพื้นที่ การใช้เทคนิคทางห้องปฏิบัติการ	มาตรฐานที่ 3 มุ่งมั่นพัฒนาสุขภาพ ประชาชนให้เต็มตามศักยภาพ มาตรฐานที่ 5 พัฒนาสื่อสุขภาพให้มี ประสิทธิภาพอยู่เสมอ มาตรฐานที่ 6 จัดกิจกรรม สาธารณสุขโดยเน้นการมีส่วนร่วมของ ประชาชน	เทคนิคทำ โครงการ

ตาราง 12 (ต่อ)

มาตรฐานประสพการณ์วิชาชีพ (การฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างการศึกษา)	มาตรฐานประสพการณ์วิชาชีพ (การฝึกปฏิบัติวิชาชีพในสาขาวิชาเฉพาะ)	มาตรฐานการปฏิบัติงาน	ชื่อหน่วย การเรียนรู้
ฝึกปฏิบัติการประมวลผล วิเคราะห์ข้อมูล และ นำเสนอผลการดำเนินงาน	การวัดและประเมินผล	มาตรฐานที่ 1 ปฏิบัติกิจกรรมทาง วิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพ	
	การทำวิจัยด้านสาธารณสุข และ การนำ ผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนางานสาธารณสุข	สาธารณสุขอยู่เสมอ	การ
	การบันทึกและรายงานผลการดำเนินงาน สาธารณสุข	มาตรฐานที่ 7 รายงานผลการพัฒนา งานสาธารณสุขอย่างมีคุณภาพและ	วิเคราะห์ ข้อมูล
	การสัมมนาทางวิชาการสาธารณสุข	เป็นระบบ	

ตาราง 13 แสดงการวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ เนื้อหา และจำนวนชั่วโมง

ที่	สาระการเรียนรู้	เนื้อหา	เวลา (ชั่วโมง)
1	ชุมชนศึกษา	1. การศึกษาความเป็นชุมชน <ul style="list-style-type: none"> - ความหมายและความเป็นมาของชุมชน - องค์ประกอบชุมชนและโครงสร้างชุมชน - การกำหนดขอบเขตและภาระหน้าที่ของชุมชน 2. การศึกษาสุขภาพิบาลชุมชน <ul style="list-style-type: none"> - การจัดหาน้ำสะอาด - การกำจัดน้ำเสีย - การกำจัดขยะมูลฝอย - การสุขภาพิบาลอาหาร - การควบคุมแมลง และสัตว์นำโรค - การสุขภาพิบาลที่พักอาศัย และอาคารสถานที่ - การกำจัดสิ่งปฏิกูล - งานอาชีวอนามัยและความปลอดภัย - งานส่งเสริมสุขภาพ 3. ศึกษาเครื่องมือศึกษาชุมชน 7 ชิ้น และวิธีการใช้ <ul style="list-style-type: none"> - แผนที่เดินดิน - ผังเครือญาติ - การศึกษาโครงสร้างองค์กรชุมชน - การทำปฏิทินชุมชน - การศึกษาระบบสุขภาพ - การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน - การทำชีวประวัติบุคคล 	4

ตาราง 13 (ต่อ)

ที่	สาระการเรียนรู้	เนื้อหา	เวลา (ชั่วโมง)
2	วินิจฉัยปัญหา	2. กระบวนการวินิจฉัยชุมชน <ul style="list-style-type: none"> - การเตรียมชุมชน - การประเมินภาวะสุขภาพชุมชน - การเก็บรวบรวมข้อมูล - การวิเคราะห์ข้อมูล - การระบุปัญหา - การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา - การศึกษาความสำคัญของปัญหา 	4
3	การเขียนแผนงาน	1. การวางแผนแก้ไขปัญหาสุขภาพชุมชน <ul style="list-style-type: none"> - ลักษณะของแผนงาน - จัดทำแผนแก้ไขปัญหา - การปฏิบัติงานตามแผนแก้ไขปัญหา - รูปแบบการเขียนโครงการ 2. กระบวนการเพื่อการพัฒนาอนามัยชุมชน <ul style="list-style-type: none"> - แนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วม - กระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม - ลักษณะการมีส่วนร่วม - ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม 	2
4	เทคนิคทำโครงการ	การดำเนินงานโครงการสุขภาพชุมชน <ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการดำเนินงานโครงการ - เทคนิคที่ใช้ในการดำเนินโครงการ 	4
5	การวิเคราะห์ข้อมูล	การประเมินผลโครงการสุขภาพชุมชน <ul style="list-style-type: none"> - แนวคิดการประเมินโครงการ - กระบวนการประเมินผลโครงการ 	4
รวม 20 ชั่วโมง			

สมรรถนะการส่งเสริมสุขภาพชุมชน

ความหมายของสุขภาพ

Fernando, et al. (1998, p. 5) ให้นิยามคำว่าสุขภาพตามองค์การอนามัยโลก (World Health Organization) คือ ความสมบูรณ์ของร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ส่วนคำนิยามสุขภาพวะ (Well-Being) คือ การที่สุขภาพทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณอยู่กันอย่างสมดุล

Donatelle and Davis (1996, p. 3) ให้นิยามคำว่าสุขภาพ คือ สุขภาพมีลักษณะเป็นพลวัต เป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเพื่อควบคุมความสมบูรณ์ในมิติทั้ง 6 ด้าน กาย สังคม อารมณ์ จิต จิตวิญญาณ และสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนการมีสุขภาพดี

Orem (1995, p. 96) ให้นิยามคำว่าสุขภาพ คือ เป็นภาวะที่สมบูรณ์ ไม่บกพร่อง คนที่มีสุขภาพดี คือคนที่มีโครงสร้างการทำงานที่อย่างเหมาะสม มีความแข็งแรงไม่เจ็บป่วย มีศักยภาพในการดูแลตนเอง มีความรู้และทักษะ แรงจูงใจ ความเชื่อ ค่านิยมในสังคมและวัฒนธรรมที่เหมาะสม มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบข้าง สามารถดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมได้ตามศักยภาพของตน การมีสุขภาพดีบุคคลต้องการการดูแลในระดับที่เพียงพอและต่อเนื่อง

ประเวศ วะสี (2543, หน้า 5-7) ให้นิยามคำว่าสุขภาพ คือ สุขภาวะทางกาย ทางจิตวิญญาณ ทางสังคม ทางปัญญาและสุขภาพในลักษณะของความสุคือ ความเป็นอิสระหรือการหลุดพ้นจากการบีบคั้นทางกาย ทางจิต ทางสังคม ทางปัญญา

1. อิสระทางกายหรือทางวัตถุ หมายถึงไม่ขาดแคลนวัตถุปัจจัยจำเป็นไป ไม่เป็นโรคปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน และมีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

2. อิสรภาพทางสังคม หมายถึง การมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันกับบุคคลรอบข้าง กับชุมชน มีครอบครัวที่อบอุ่น มีความเสมอภาคและภราดร

3. อิสรภาพทางจิต คือ จิตใจดี สงบ มีสติ มีสมาธิ หลุดพ้นจากสิ่งครอบงำของกิเลส

4. อิสรภาพทางปัญญา หมายถึงการรับรู้โลกที่เป็นจริง เรียนรู้และมีทัศนคติต่อโลกที่ถูกต้อง มีทักษะชีวิตที่ดี

ดวงกมล คักดีเลิศสกุล (2550 อ้างอิงใน กองบรรณาธิการใกล้หมอ, 2547, หน้า 12) ให้นิยามคำว่าสุขภาพ คือ คือการมีสุขภาพดี มีความรู้สึกเป็นสุข ความสมดุล ความเป็นองค์รวมของ 4 มิติ คือ กาย จิต สังคม ปัญญาหรือจิตวิญญาณที่บูรณาการอยู่ในการพัฒนามนุษย์และสังคม เพื่อสร้าง "ความอยู่เย็นเป็นสุข"

Walter (2005 อ้างอิงใน ดวงกมล ศักดิ์เลิศสกุล, 2550, หน้า 12) สมาคมการแพทย์แบบองค์รวมของสหรัฐอเมริกาให้นิยามคำว่าสุขภาพ 2 แบบ ดังนี้

1. สุขภาพ คือทุกส่วนของร่างกาย ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างร่างกาย และจิตใจ หรือร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ หรือ ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณ เมื่อนำไปประยุกต์ใช้กับการรักษาจะเรียกว่าการรักษาแบบองค์รวม (Holistic Medicine) ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 อย่าง คือ สาเหตุของการเกิดโรค การเพิ่มความเกี่ยวข้องของผู้ป่วย และการพิจารณาการรักษาแผนปัจจุบัน (Allopathic) และการรักษาแบบทางเลือก (Alternative)

2. สุขภาพ หมายถึงการดูแลสุขภาพแบบทางเลือก เป็นการเปลี่ยนการรักษาจากการแพทย์แผนปัจจุบันและใช้การรักษาแบบทางเลือก

ผู้วิจัยได้สรุปความหมายของคำว่า สุขภาพ หมายถึง ความสมบูรณ์ของร่างกายในระบบการทำงานด้านต่างๆ ไม่มีโรค มีสุขภาพจิตใจที่เป็นปกติสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้เป็นอย่างดี มีสุขภาพสังคมที่อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ สามารถปรับเปลี่ยนตนเองในสถานการณ์ต่างๆ และมีสุขภาพจิตวิญญาณที่สามารถเลือกกระทำในสิ่งดี ไม่ดี มีจิตใจที่คิดแบ่งปัน เอื้อเฟื้อ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ซึ่งมีมิติทั้ง 4 ด้านสามารถทำหน้าที่ร่วมกันได้อย่างดีทำให้บุคคล บุคคลหนึ่งสามารถใช้ชีวิตได้ในสิ่งแวดล้อมที่รอบข้างในปัจจุบัน

แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพชุมชน

1. ความหมายของการส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion)

กฎบัตรออตตาวา ได้ให้นิยามไว้ว่า การส่งเสริมสุขภาพ คือ กระบวนการซึ่งทำให้ประชาชน สามารถเพิ่มการควบคุมสุขภาพ และทำให้สุขภาพดีขึ้น การจะบรรลุถึงสภาวะสุขสบายทั้งร่างกาย จิตใจ และสังคมได้ ปัจเจกชน หรือกลุ่มบุคคลจะต้องสามารถที่จะพอใจในสิ่งที่ตนปรารถนา และที่จะปรับเปลี่ยน ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ดังนั้น สุขภาพจึงเป็นทรัพยากรส่วนบุคคลของสังคม และเป็นความสามารถทางกายภาพ เพราะฉะนั้น การส่งเสริมสุขภาพจึงไม่ใช่ความรับผิดชอบแต่เฉพาะของภาคสุขภาพเท่านั้น แต่ยังรวมไปจนถึงความอยู่ดีกินดีหรือคุณภาพชีวิตอีกด้วย

World Health Organization (1997, p. 5) ได้กล่าวไว้ในกฎบัตรออตตาวาเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. เป็นกระบวนการเพิ่มความสามารถของบุคคลในการควบคุมปัจจัยต่างๆ ที่ผลต่อสุขภาพและพัฒนาสุขภาพของตนเองให้ดีขึ้น

2. เป็นการให้อำนาจด้านสุขภาพกับประชาชน คือเป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนมีอำนาจมากขึ้นในการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของตนเอง

3. เป็นการจัดกิจกรรมที่มุ่งสู่สถานการณ์เปลี่ยนแปลงทางสังคม สิ่งแวดล้อม และ เศรษฐกิจ เพื่อบรรเทาผลกระทบที่มีต่อสุขภาพของสาธารณชนและของบุคคล

4. เป็นการจัดระบบเพื่อนำแหล่งประโยชน์ทั้งด้านการศึกษา สังคม สิ่งแวดล้อมมาใช้ เพื่อเกื้อกูลให้บุคคลมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี ลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรค

Pender, 2006 (p. 3) ได้กล่าวไว้ว่า การส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง การกระตุ้นทางด้าน พฤติกรรมเพื่อปรารถนาที่จะให้มีสภาพความเป็นอยู่และสุขภาพที่ดี ซึ่งประกอบไปด้วยกิจกรรม ต่างๆ ที่ส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มระดับความสมบูรณ์และการบรรลุเป้าหมายในชีวิตของบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม

ประภิต วาทีสาธกกิจ (2555) ได้อธิบายถึงความแตกต่างระหว่าง "การส่งเสริมสุขภาพ" และ "การสร้างเสริมสุขภาพ" ไว้ว่าการส่งเสริมสุขภาพมีมานานแล้ว เน้นเรื่องสุขอนามัยส่วนบุคคล เพราะสมัยก่อน คนเป็นโรคเพราะเชื้อโรค สภาพแวดล้อมไม่สะอาด แต่ตอนนี้โรคติดต่อสามารถ ควบคุมได้ เหลือแต่โรคที่เกิดจากพฤติกรรม การสร้างเสริมสุขภาพ ทำผ่านการเปลี่ยนนโยบาย การเปลี่ยนสิ่งแวดล้อม ผ่านการสื่อสารแบบ mass communication สรุปว่าการสร้างเสริมสุขภาพ คือ การทำให้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมและนโยบายสาธารณะ เพื่อให้เอื้อกับการมี สุขภาพดีระยะยาว

ผู้วิจัยสรุปความหมายของการส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) ได้ว่าเป็น กระบวนการส่งเสริมให้ประชาชนมีค่านิยมในทางบวกเกี่ยวกับการมีสุขภาพที่ดีขึ้น โดยเพิ่ม สมรรถนะในการควบคุมและพัฒนาสุขภาพของตนเอง เน้นเรื่องสุขอนามัยส่วนบุคคลด้วยการ ดำเนินกิจกรรมต่างๆที่ส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มระดับสมรรถนะในการพัฒนาสุขภาพของตนเอง ให้มีความสมบูรณ์ซึ่งการปรับเปลี่ยนนี้ประชาชนจะมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับกาปรับเปลี่ยน สุขภาพด้วยตนเองให้เข้ากับสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ เพื่อให้สิ่งแวดล้อมต่างๆ เหล่านี้ เกื้อกูลให้บุคคลมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี ลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคและบรรเทาผลกระทบที่มีต่อ สุขภาพของสาธารณชนและของบุคคล

2. ความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างการสาธารณสุขกับการส่งเสริมสุขภาพ

การสร้างเสริมสุขภาพหรือการส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) เป็นคำที่ใช้ใน วงการสาธารณสุขมานานแล้ว และในบางครั้งมีการนำเอาคำนี้ไปใช้ในความหมายที่คับแคบ การส่งเสริมสุขภาพเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ในขอบเขตของคำว่า การสาธารณสุข ซึ่งในอดีตมองว่า การสาธารณสุขคือการป้องกันโรค ต้องมีความรู้ทางการแพทย์และความสามารถในการ ประเมินและติดตามตรวจสอบแนวโน้มของโรคเท่านั้น ต่อมา คำว่าการสาธารณสุขแนวใหม่

ถูกนำมาใช้เพื่อสะท้อนความหมายและมุมมองของสังคมมากขึ้นดังตารางการเปรียบเทียบความแตกต่าง

ตาราง 14 การเปรียบเทียบความแตกต่างการสาธารณสุขแนวเก่ากับการสาธารณสุขแนวใหม่

ประเด็น	การสาธารณสุขแนวเก่า	การสาธารณสุขแนวใหม่
จุดเน้น	การป้องกัน การติดตาม ตรวจสอบและการจัดการ	- การป้องกันและการส่งเสริมสุขภาพ
ฐานความรู้	ชีวการแพทย์ ระบาดวิทยา เศรษฐศาสตร์สุขภาพ	สังคมวิทยา นโยบายสังคม ศึกษาศาสตร์ จิตวิทยา
ภารกิจหลัก	- การวิจัยเกี่ยวกับสมมติฐานวิทยาอัตรา การเกิดและความชุกของโรค - การเฝ้าระวังและการประเมินสุขภาพประชาชน - การจัดการการระบาดของโรค - การวางแผน ติดตาม ตรวจสอบ และการประเมินโปรแกรมการคัดกรองและให้ภูมิคุ้มกัน - การวางแผนและการบริการในการปรับปรุงการให้การดูแลสุขภาพ	- พัฒนานโยบายในหารป้องกันและการส่งเสริมสุขภาพในสภาพแวดล้อมต่างๆกัน - การให้ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม - การพัฒนาองค์กร
หน่วยงาน	หน่วยงานด้านสุขภาพ	ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการที่ประชาชน ทำงานและดำเนินชีวิต
กระบวนการ	จากบนลงล่าง มีการเก็บข้อมูลและออกนโยบาย	จากล่างขึ้นบนมีความร่วมมือและเป็นหุ้นส่วนกัน
คุณค่า	- อำนาจหน้าที่ ความชำนาญ การปฏิบัติตาม	ความร่วมมือ การเป็นหุ้นส่วน การให้คำปรึกษา เพิ่มความสามารถ

การสาธารณสุขเป็นศาสตร์และศิลป์ของการป้องกันโรค ยืดอายุขัย ในการพัฒนาสุขภาพจึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรกระทำอย่างต่อเนื่องโดยผ่านระบบสังคม การส่งเสริมสุขภาพจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสาธารณสุขแนวใหม่ที่ถูกนำมาใช้สะท้อนความหมายและมุมมองทางสังคม เน้นการทำงานด้านการป้องกันโรคและการส่งเสริมสุขภาพซึ่งองค์ประกอบสำคัญของสาธารณสุขแนวใหม่มีดังนี้ (ณรงค์ศักดิ์ หนูสอน, 2553, หน้า 4)

1. องค์ประกอบด้านประชากรศาสตร์
2. องค์ประกอบด้านการรับรู้ถึงบทบาทของรัฐในการแก้ไขสาเหตุพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลต่อสุขภาพ
3. องค์ประกอบด้านการทำงานร่วมมือกันกับชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนในการพัฒนาทุกขั้นตอนของการบริการและการวางแผนด้านสุขภาพ
4. องค์ประกอบด้านการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ และองค์กรสาธารณะในการพัฒนาวิธีการในการส่งเสริมสุขภาพ
5. องค์ประกอบด้านการพัฒนาความสามารถของชุมชน ผู้มีวิชาชีพ และองค์กรต่างๆ ให้ทำงานด้านสุขภาพ

จากความสัมพันธ์ของการส่งเสริมสุขภาพซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสาธารณสุขแนวใหม่มีองค์ประกอบหลายอย่างในการทำงาน

เน้นการมองไปที่ชุมชนมากขึ้น มุ่งการพัฒนาสุขภาพตั้งแต่ระดับล่างขึ้นบน และได้รวบรวมวิธีการ กิจกรรมและหลักการที่หลากหลาย ถือได้ว่าการสาธารณสุขอาศัยสหวิทยาการในการอธิบายขอบเขตของการทำงาน ซึ่งการทำงานด้านการส่งเสริมสุขภาพมีความเกี่ยวเนื่องกับทางด้านศึกษาศาสตร์ที่จะจัดการเรียนการสอน/การฝึกอบรมอย่างไร ให้บุคคลคนหนึ่งสามารถทำงานด้านส่งเสริมสุขภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตนเองออกมาให้ผู้อื่น/ประชาชนได้รับรู้ถึงประโยชน์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่างๆ ให้ดีขึ้น ความท้าทายสำหรับการสาธารณสุขแนวใหม่จึงเป็นเรื่องของการยกระดับสุขภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชน

3. หลักการที่สำคัญการส่งเสริมสุขภาพชุมชน

กฎบัตรออกอตตาวาเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ (Ottawa Charter for Health Promotion) World Health Organization (1986) (Ministry of Public Health Thailand and World Health Organization, 2006) (World Health Organization, 1997) ว่าด้วยยุทธศาสตร์การส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ ดังนี้

3.1 การสร้างนโยบายสาธารณสุขเพื่อสุขภาพ (Build healthy public) นโยบายส่งเสริมสุขภาพมีวิธีการที่หลากหลาย แต่สอดคล้องสนับสนุนกัน โดยผู้กำหนดนโยบายจะต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสุขภาพเป็นสำคัญ

3.2 การสร้างสรวงศ์สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ (Create supportive environment) ส่งเสริมให้คนและสิ่งแวดล้อม อยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลและสมดุล ถือว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั่วโลกเป็นภารกิจร่วมกันของประชากรโลก เปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตการทำงาน การพักผ่อน ให้มีสุขภาพที่ดีและปลอดภัยโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

3.3 การเสริมสร้างกิจกรรมชุมชนให้เข้มแข็ง (Strengthen community action) เป็นการสนับสนุนให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ โดยชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจและจัดการ มีการระดมทรัพยากร และวัสดุภายในชุมชน ทั้งนี้ชุมชนจะต้องได้รับข้อมูลข่าวสาร โอกาสการเรียนรู้และแหล่งทุนสนับสนุน

3.4 การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล (Develop personal skills) การส่งเสริมสุขภาพ โดยการ สนับสนุนในเรื่องการพัฒนาบุคคลและสังคม ด้วยการให้ข้อมูลข่าวสาร การศึกษาเพื่อสุขภาพและการเสริมทักษะชีวิตในการจัดการที่ดีเพื่อป้องกันและควบคุมสุขภาพของตน

3.5 การปรับเปลี่ยนระบบบริการสุขภาพ (Reorient health services) การจัดระบบบริการสาธารณสุขในการส่งเสริมสุขภาพเป็นความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างบุคคล ชุมชน และบุคลากรสาธารณสุข สถาบันบริการสาธารณสุขและรัฐบาล ซึ่งจะต้องทำงานร่วมกัน เพื่อมุ่งไปสู่สุขภาพของประชาชน ในการปรับเปลี่ยนบริการสาธารณสุขจำเป็นต้องให้ความสำคัญในด้านการวิจัยทางสาธารณสุข หลักสูตรการฝึกอบรมบุคลากรสาธารณสุขสาขาต่าง ๆ เพื่อปรับเปลี่ยนเจตคติโดยมองปัญหาของปัจเจกบุคคลไปสู่การมองปัญหาในองค์รวม

กลยุทธ์การสร้างเสริมสุขภาพตามกฎหมายบัตรออกดาวา ตามองค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 1986)

1. Advocate เป็นการให้ข้อมูลข่าวสารแก่สาธารณชนเพื่อสร้างกระแสทางสังคม และสร้างแรงกดดันให้แก่ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจได้กำหนดนโยบายในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ

2. Enable เป็นการดำเนินการเพื่อให้ประชาชนได้ใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่เพื่อให้มีสุขภาพที่ดี โดยกำหนดให้มีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ ประชาชนได้รับข้อมูลอย่างทั่วถึง มีทักษะในการดำเนินชีวิต และมีโอกาสที่จะเลือกทางเลือกที่มีคุณภาพเพื่อสุขภาพ

3. Medicate เป็นสื่อกลางในการประสานงานระหว่างกลุ่ม/ หน่วยงานต่างๆ ในสังคมทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์และสาธารณสุข และหน่วยงานด้านเศรษฐกิจ สังคม และสื่อมวลชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการมีสุขภาพที่ดีของประชาชน

ผู้วิจัยได้สรุปได้ว่า แนวทางในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพชุมชน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการยกระดับคุณภาพชีวิต และเพิ่มความสามารถ (Enable) ให้ประชาชนสามารถดูแลตนเองได้ แนวทางในการส่งเสริมควรแบบช่วยให้เกิดความคิด กระตุ้น ชี้นำทางสุขภาพ (Advocate) เป็นการให้ประชาชนมีโอกาสตัดสินใจว่าต้องการหรือจะกระทำอะไร กิจกรรมทุกกิจกรรมจะต้องให้ประชาชนได้มีโอกาสคิดตัดสินใจวางแผนและดำเนินการด้วยตนเอง ผู้ปฏิบัติงานเป็นสื่อกลาง (Medicate) ในการสนับสนุนและเป็นผู้อำนวยความสะดวกการทำงานส่งเสริมสุขภาพ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จต้องปฏิบัติตามกฎบัตรออกตาวาเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ (Ottawa Charter for Health Promotion) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์การส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ 5 ด้าน การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ (Build healthy public), การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ (Create supportive environment), การเสริมสร้างกิจกรรมชุมชนให้เข้มแข็ง (Strengthen community action), การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล (Develop personal skills), การปรับเปลี่ยนระบบบริการสุขภาพ (Reorient health services)

4. การส่งเสริมสุขภาพชุมชน

การส่งเสริมสุขภาพชุมชนโดยรวม เป็นการเปลี่ยนพฤติกรรมของชุมชนโดยภาพรวม การกระตุ้นเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่จะทำให้ประชาชนมีความร่วมมือและเห็นพ้องต้องกันในเรื่องปัญหาสุขภาพ การกระตุ้นเป็นการจับคู่การส่งเสริมสุขภาพเข้ากับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง การกระตุ้นเป็นความท้าทายที่จะทำอย่างไรให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนของการวางแผนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้วางไว้

การเป็นส่วนหนึ่งของคนและกันระหว่างสมาชิกในชุมชนและบุคลากรสาธารณสุข ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการรับรู้และความเข้าใจความต้องการทางสุขภาพชุมชน โดยเป็นผู้สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างผู้รับบริการ ครอบครัว และชุมชน การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจะช่วยปรับสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับความไม่เท่าเทียมกันทางสุขภาพอนามัยของกลุ่มที่ด้อยโอกาส เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ 4 อย่าง ได้แก่ สุขภาพ สภาพแวดล้อม ผู้รับบริการ และผู้ให้บริการ (ณรงค์ศักดิ์ หนูสอน, 2553, หน้า 92-95) หลักพื้นฐานที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็ง มีดังนี้

1. การเป็นหุ้นส่วนในงานส่งเสริมสุขภาพชุมชน

การดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพชุมชนที่ผ่านมา เน้นที่ผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาการเป็นผู้นำและกำหนดวาระต่างๆ ของโครงการในชุมชน เนื่องจากขาดการทุ่มเทและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ทำให้การดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จ จึงเปลี่ยนบทบาทโดยที่ผู้เชี่ยวชาญจะคอยให้คำแนะนำ เปลี่ยนมาเป็นเน้นด้านการมีหุ้นส่วน ความร่วมมือ การสร้างความเข้มแข็งให้แก่

ชุมชนและการเพิ่มขีดความสามารถให้กับชุมชน อาศัยหลักบูรณาการ ความคิดของชุมชน ผู้คน ทรัพยากร เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

2. การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการทางสังคมที่ให้ผู้คนที่มีความสามารถ ร่วมกันระบุความต้องการของตนเองและร่วมในการสร้างกรอบการทำงานส่งเสริมสุขภาพร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วย การรับรู้ร่วมกันของสมาชิก กลไกการขับเคลื่อนชุมชนให้รับรู้ถึงความต้องการตนเอง และการพัฒนาวัฒนธรรมในการมีส่วนร่วม การสร้างพลังอำนาจแก่ประชาชน ความสำเร็จของการสนับสนุน/ส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมพิจารณาจากการสร้างความเข้าใจในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้าน/ชุมชนมีการใช้เวทีประชาคมในการทบทวนและปรับปรุงแผนชุมชนให้เป็นปัจจุบันมีตัวแทน เครือข่ายภาคประชาชนติดตามผลความก้าวหน้าโครงการ/กิจกรรม มีการบูรณาการแผนชุมชนโดยภาคส่วนต่างๆ ตลอดจนมีการสรุปบทเรียน และการกำหนดนโยบาย/พันธกิจ เชื่อมประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนแผนชุมชนในปีต่อไป

3. การเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยการสร้างความเข้มแข็ง

การสร้างความเข้มแข็งเป็นหนทางของการควบคุมทรัพยากรและจัดการเปลี่ยนแปลงสภาพความไม่เท่าเทียมกันของอำนาจผ่านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การศึกษาเพื่อการสร้างความเข้มแข็งเป็นกระบวนการในการดำเนินการทางสังคมให้ประจักษ์ โดยการจัดการให้คนสามารถควบคุมชีวิตของตนเองและทรัพยากรของชุมชนได้ การเจรจาต่อรองเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชน

5. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

ชุมชนเป็นองค์กรทางสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มคน ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันและอยู่เป็นกลุ่ม นักสาธารณสุขเริ่มให้ความสนใจแนวทางการใช้ชุมชนเป็นฐานในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ ชุมชนแต่ละที่แตกต่างกันออกไป จึงควรสร้างความเข้าใจในความหมายและลักษณะของชุมชนที่แท้จริง ดังนี้

5.1 ความหมายของการทำงานชุมชน

ชิรวัดณ์ นิจเนตร (2528, หน้า 3) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาหาความจริงเกี่ยวกับลักษณะสภาพต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แนวโน้มของปัญหาและความต้องการของชุมชนเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดโครงการพัฒนาหรือวางแผนพัฒนาชุมชนต่อไป

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (2540, หน้า 6) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การที่คนทำงาน ซึ่งเป็นคนภายนอกชุมชนเข้าไปเรียนรู้เรื่องราวของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่าชุมชนมี

องค์ประกอบใดบ้าง มีโครงสร้าง มีคุณลักษณะทั้งกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การเรียนรู้อย่างไร มีสถานการณ์ใดเกิดขึ้นในชุมชนบ้าง มีประวัติความเป็นมาอย่างไร คนในชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างไร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งรอบตัวเขาอย่างไรบ้าง เป็นต้น การทำงานชุมชนที่มีประสิทธิภาพต้องนำมาซึ่งความรู้ในพื้นที่ สถานการณ์และสิ่งแวดล้อมในชุมชน ว่ามีการดำรงชีวิตและการตัดสินใจอย่างไรเพื่อให้สามารถระบุปัญหาและกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาได้อย่างถูกต้อง

ธีระภทรา เอกผาชัยสวัสดิ์ (2553, หน้า 7) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การที่เข้าไปศึกษาหาความจริงของชุมชนด้านต่างๆ ทั้งทางกายภาพ ชีวภาพ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ระบบวิธีคิด การทำงาน ความสัมพันธ์ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนปัญหาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมร่วมกันของนักพัฒนากับชุมชน เพื่อนำข้อมูลนั้นมาเชื่อมโยงกันทั้งในระดับครอบครัวและชุมชนเพื่อให้การวิเคราะห์ถูกต้องยิ่งขึ้นเพื่อที่จะได้กำหนดจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ล่วงหน้า เพื่อให้ได้ข้อมูลมาวิเคราะห์แนวโน้มของปัญหาและความต้องการของชุมชนเพื่อใช้เป็นฐานของการกำหนดโครงการหรือกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

5.2 วัตถุประสงค์ของการทำงานชุมชน

ธนพรธณ ธานี (2542, อ้างอิงใน ธีระภทรา เอกผาชัยสวัสดิ์, 2553, หน้า 27-28) ได้เสนอวัตถุประสงค์ของการทำงานชุมชนไว้ 3 ข้อดังนี้

1. การทำงานชุมชนเพื่อหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

วัตถุประสงค์ของการทำงานชุมชน ในลักษณะที่ต้องการหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนี้ เป็นการหาความรู้ใหม่หรือเป็นการเพิ่มเติมความรู้ให้มากยิ่งขึ้น การหาข้อเท็จจริงอาจจะเป็นข้อเท็จจริงในลักษณะกว้าง ๆ ทั่ว ๆ ไป หรือข้อเท็จจริงที่ลึกซึ้งมีการวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ อย่างละเอียดก็ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้ที่ศึกษาชุมชนได้กำหนดวัตถุประสงค์อย่างไรบ้าง อนึ่ง การศึกษาชุมชนในลักษณะนี้เกี่ยวกับชุมชนที่ไม่เคยมีการศึกษามาก่อน หรือเรื่องที่ต้องการนั้นไม่เคยมีใครได้ศึกษาชุมชนมาก่อน เช่น นักสังคมวิทยา สนใจศึกษาชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ระยะเวลาศึกษาเป็นระยะเวลาประมาณ 1 ปี เพื่อจะได้ทราบข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์นั้น และเป็นการศึกษาทุก ๆ เรื่องในชุมชนอย่างละเอียดลึกซึ้ง อย่างไรก็ตามนักวิชาการบางสาขา เช่น นักการศึกษา นักบริหารชุมชนอาจจะสนใจศึกษาเฉพาะเรื่องตามที่ตนถนัดก็ได้ เช่น การศึกษาโครงสร้างของประชากร และกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน เป็นต้น

2. การทำงานชุมชนเพื่อทดสอบความรู้เดิมให้มีความเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ในข้อนี้ต้องการที่จะศึกษาชุมชน เพื่อทดสอบข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เคยมีผู้ทำการศึกษามาแล้วได้รับผลเหมือนกันหรือไม่ เป็นการทดสอบความรู้ต่างๆ เพื่อเป็นการ

ยืนยันและเป็นการทำให้ความรู้เดิมนั้นน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น เป็นเรื่องของการที่จะสร้างแนวความคิด และทฤษฎีใหม่ ๆ ขึ้น แต่ทั้งนี้จะต้องมีการทำงานชุมชน และเป็นตัวแทนของประชากรในเรื่องเหล่านั้น เช่น การทำงานชุมชนเกี่ยวกับประเพณีลงแขก และประเพณีการแต่งงาน เป็นต้น

3. การทำงานชุมชนเพื่อนำข้อเท็จจริงไปใช้ประโยชน์ในงานพัฒนา

วัตถุประสงค์ในข้อนี้ต้องการที่จะศึกษาชุมชน เพื่อประยุกต์ใช้ได้ในงานพัฒนานั้นอาจจะกล่าวได้ว่ามีประโยชน์ และมีความสำคัญต่อการพัฒนามาก เพราะจะได้นำไปวางแผนและนำไปปฏิบัติในงานพัฒนา เพราะฉะนั้นนักพัฒนาทั้งหลายได้กล่าวว่า ถ้าปราศจากการทำงานชุมชน จะทำให้นักพัฒนาไม่เข้าใจชุมชนซึ่งมีผลเสียต่องานพัฒนาในชุมชนเป็นอย่างมาก นักพัฒนาจึงต้องทราบวิธีการทำงานชุมชนอย่างละเอียดเพื่อหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ปัญหาและความต้องการของชุมชนซึ่งข้อมูลที่ต้องการนั้นสามารถนำไปใช้ในงานพัฒนาได้

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 นั้นมักเป็นการทำงานชุมชน เพื่อประโยชน์ต่อนักวิชาการเพื่อจะทำให้เข้าใจชุมชน และการเปลี่ยนแปลงชุมชนได้อย่างมากในระดับหนึ่ง แต่วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เกี่ยวข้องกับการนำความรู้จากการทำงานชุมชนไปปฏิบัติงานในสนามในด้าน การวางแผนหรือการลงมือปฏิบัติงานสนามอย่างแท้จริง

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (2540, อ้างอิงใน ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์, 2553, หน้า 27-28) ได้เสนอวัตถุประสงค์ของการทำงานชุมชนไว้ 3 ข้อดังนี้

1. การศึกษาโดยนักพัฒนา เพื่อให้เข้าใจและเห็นแนวทางในการกระตุ้นส่งเสริมให้คนหรือกลุ่มคนริเริ่มการทำกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง นักพัฒนาจะต้องเป็นทั้งผู้กำหนดประเด็นศึกษา ผู้รวบรวมข้อมูล ผู้วิเคราะห์ และผู้ใช้ประโยชน์จากผลการวิเคราะห์ด้วยตนเอง

2. การทำงานชุมชนที่ได้รับมอบหมาย นักพัฒนาทำการรวบรวมและสำรวจข้อมูลเพื่อนำไปใช้วางแผน ซึ่งนักพัฒนาจะเป็นผู้เก็บรวบรวมตามประเด็นที่ผู้สนับสนุนสร้างขึ้น ส่วนการวิเคราะห์ผลและการใช้ประโยชน์จากผลการวิเคราะห์มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง

5.3 องค์ประกอบของการทำงานชุมชน

ยิววัฒน์ วุฒิเมธี (2534, หน้า 5) การทำงานชุมชนจะต้องประกอบด้วย

1. ความศรัทธา เชื่อมั่นในตัวบุคคลว่าเป็นทรัพยากร (Human Resources) ที่มีความสำคัญที่สุดในความสำเร็จของการดำเนินงานทั้งปวง และเชื่ออย่างแน่วแน่ว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองได้ตามขีดความสามารถทางกายภาพของตน หากโอกาสอำนวยและมีผู้คอยชี้แนะที่ถูกต้อง

2. ความเชื่อว่ามีมนุษย์ทุกคนปรารถนา ต้องการความยุติธรรมที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคม (Social Justice) ต้องการอยู่ในสังคมด้วยความสุขกาย สบายใจ (Social Satisfaction) และต้องการอยู่ร่วมในสังคมให้เป็นที่ยอมรับของสังคมด้วย (Social Acceptability)

ทรวงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ และคณะ (2534, หน้า 6) การทำงานชุมชนมีหลักปรัชญาอันเป็นมูลฐานสำคัญ ดังนี้

1. มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม และความเป็นผู้นำซ่อนเร้นอยู่ในตัว พลังเหล่านี้สามารถเจริญเติบโต และนำออกมาใช้ได้ ถ้าได้รับการพัฒนา

2. บุคคลและคนถ้าหากมีโอกาสแล้ว ย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ประพฤติปฏิบัติและพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้

3. บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรมอย่างบุคคลมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชนผู้หนึ่ง

4. บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิ และสามารถที่จะกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ

5. การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของคนในชุมชนทุกด้าน เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนทุกคนและชุมชนโดยส่วนรวม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540, หน้า 3) การพัฒนาชุมชนจะต้องมีสิ่งสำคัญเป็นองค์ประกอบคือ

1. การพัฒนาคือการเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีกำหนดทิศทาง (Planned or Directed Change) นั่นคือการพัฒนาไม่ได้เป็นเรื่องตามธรรมชาติ หากเป็นความพยายามของมนุษย์ พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียด เอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ช้าหรือเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนา หรือถูกพัฒนา เป็นต้น

2. เป้าหมายสุดยอดของการพัฒนาอยู่ที่คน คนเป็นทั้งผู้ถูกพัฒนาและผู้รับผลของการพัฒนา และมองคนเป็นกลุ่ม หรืออยู่ในกลุ่ม ดังนั้นการพัฒนาคนจึงรวมถึงการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม

3. เป้าหมายของการพัฒนาคน กลุ่มคน หรือสังคม คือความกินดีอยู่ดีด้านต่างๆ หรือสภาพสังคมที่ดี ซึ่งรวมถึงสภาพทางเศรษฐกิจและการเมือง

5.4 กระบวนการการทำงานชุมชน

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2534, หน้า 34-35) ได้เสนอกระบวนการทำงานชุมชน การปฏิบัติงานชุมชนเป็นงานที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย 5 ประการ ดังนี้

1. การศึกษาชุมชน เป็นการเสาะแสวงหาข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อทราบปัญหาและความต้องการของชุมชนที่แท้จริง วิธีการในการศึกษาชุมชนอาจต้องให้หลายวิธีประกอบกัน ทั้งการสัมภาษณ์ การสังเกต การสำรวจ และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด กลวิธีที่สำคัญที่นักพัฒนาต้องใช้ในขั้นตอนนี้คือ การสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน เพราะถ้าหากปราศจากสัมพันธภาพที่ดีระหว่างพัฒนากรกับชาวบ้านแล้วเป็นการยากที่จะได้รู้และเข้าใจปัญหาความต้องการจริงๆ ของชาวบ้าน ความสัมพันธ์อันดี จนถึงขั้นความสนิทสนมรักใคร่ ศรัทธา จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน

2. การให้การศึกษาแก่ชุมชน เป็นการสนทนา วิเคราะห์ปัญหาพร้อมกับประชาชน เป็นการนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากขั้นตอนการศึกษาชุมชน มาวิเคราะห์ถึงปัญหาความต้องการและสภาพที่เป็นจริง ผลกระทบ ความรุนแรง และความเสียหายต่อชุมชน กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้คือการกระตุ้นให้ประชาชนได้รู้ เข้าใจ และตระหนักในปัญหาของชุมชน ซึ่งในปัจจุบันก็คือ การจัดเวทีประชาคมเพื่อค้นหาปัญหาร่วมกันของชุมชน

3. การวางแผน / โครงการ เป็นขั้นตอนให้ประชาชนร่วมตัดสินใจ และกำหนดโครงการ เป็นการนำเอาปัญหาที่ประชาชนตระหนัก และยอมรับว่าเป็นปัญหาของชุมชนมารวมกันหาสาเหตุ แนวทางแก้ไข และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจที่จะแก้ไขภายใต้ขีดความสามารถของประชาชน และการแสวงหาความช่วยเหลือจากภายนอก กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการแก้ไขปัญหา วิธีการวางแผน การเขียนโครงการโดยใช้เทคนิคการวางแผนแบบให้ประชาชนมีส่วนร่วม

4. การดำเนินงานตามแผนและโครงการ โดยมีผู้รับผิดชอบในการดำเนินการตามแผนและโครงการที่ได้ตกลงกันไว้ กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้คือ การเป็นผู้ช่วยเหลือ สนับสนุน ใน 2 ลักษณะ คือ

4.1 เป็นผู้ปฏิบัติงานทางวิชาการ เช่น แนะนำการปฏิบัติงาน ให้คำปรึกษาหารือในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน

4.2 เป็นผู้ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

5. การติดตามประเมินผล เป็นการติดตามความก้าวหน้าของงานที่กำลังดำเนินการตามโครงการ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่พบได้อย่างทันท่วงที กลวิธีที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ การติดตามดูแลการทำงานที่ประชาชนทำ เพื่อทราบผลความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรค แล้วนำผลการปฏิบัติงานตามโครงการ หรือกิจกรรมไปเผยแพร่เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ สามารถกระทำได้โดย

5.1 แนะนำให้ผู้นำท้องถิ่นหรือชาวบ้าน ติดตามผลและรายงานผลด้วยตนเอง เช่น รายงานด้วยวาจา รายงานเป็นลายลักษณ์อักษร การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

5.2 พัฒนาการเป็นผู้รายงานผลการปฏิบัติงานด้วยตนเอง เช่น รายงานด้วยวาจาต่อผู้บังคับบัญชาและผู้เกี่ยวข้อง เสนอผลการปฏิบัติงานต่อที่ประชุม ทำบันทึกรายงานตามแบบฟอร์มต่างๆ ของทางราชการ

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543, หน้า 126-127) ได้เสนอกระบวนการทำงานชุมชน 4 ประการดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนถ้าหากปัญหาและความต้องการมีหลายอย่างในขณะเดียวกัน จะต้องเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการซึ่งจะต้องสำรวจและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการต่างๆ

2. ศึกษาสาเหตุของปัญหาเป็นการค้นหาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลเป็นพื้นฐานประกอบการวิเคราะห์ซึ่งวิธีการหาสาเหตุของปัญหาและความต้องการในชุมชนนั้นมีหลายวิธี ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์

3. ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหา

4. ศึกษาสู่ทางในการแก้ไขปัญหา โดยมีการวางแผนดำเนินการหลายวิธีดังนี้

4.1 การประชุมวิเคราะห์และสรุประหว่างผู้สำรวจเก็บข้อมูล ผู้ปฏิบัติงานในชุมชนและผู้เชี่ยวชาญเพื่อจะดำเนินการวางแผนในการแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชนโดยวิธีการนี้ประชาชนไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้อง

4.2 การประชุมวิเคราะห์และสรุประหว่างผู้สำรวจข้อมูล ผู้ปฏิบัติงานและผู้นำชุมชนตลอดจนองค์กรชุมชน ตลอดจนผู้นำกลุ่มต่างๆ เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ทำให้ทราบความคิดเห็นของทั้งสองฝ่าย แต่อาจจะมีข้อเสียเปรียบในแง่ที่ฝ่ายผู้นำชุมชนอาจจะไม่กล้าพูดที่จะแสดงออกทำให้อาจจะเป็นผู้ที่รับฟังความคิดเห็นเสียมากกว่า

4.3 การแยกประชุมและสรุปการวิเคราะห์ระหว่างฝ่ายประชาชนกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือภาคเอกชนเพราะทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นและสรุปแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างเต็มที่

4.4 ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน อาสาสมัครและกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน ร่วมกันประชุมพิจารณาวิเคราะห์ชุมชนเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชนวิธีการนี้เป็นวิธีการที่ดีที่ประชาชนภายในชุมชนได้ตระหนักถึงความสามารถของตนเองได้รู้จักการวิเคราะห์ชุมชนของตนเองเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้วย

4.5 การประชุมและสรุปการวิเคราะห์โดยชุมชนเอง

การทำงานชุมชน เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายไว้ล่วงหน้า ว่าต้องการทราบข้อมูลด้านใดบ้าง เพื่อช่วยให้เกิดการประหยัดและได้ข้อมูลที่ถูกต้องการรายงานผลการสำรวจก็ต้องชี้แจงไปตามความเป็นจริง ไม่ใช่ความรู้สึกนึกคิดส่วนตัว หรือมีอคติ (bias) การดำเนินงานต้องทราบรายละเอียดเกี่ยวกับงานอย่างชัดเจนทุกแง่มุมย่อมจะทำให้งานนั้นดำเนินไปด้วยดี การพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพของประชากรและการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน การพัฒนาชุมชนจะช่วยในการทดสอบความรู้ต่างๆ เพื่อเป็นการยืนยันและเป็นการทำให้ความรู้นั้นน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น หรือการหาความรู้ใหม่หรือเป็นการเพิ่มเติมความรู้ให้มากขึ้น เมื่อได้ข้อมูลแล้วจะนำไปวางแผนและนำไปปฏิบัติในงานพัฒนาจึงจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่ถูกต้องมาใช้ในการวางแผนและวางโครงการปฏิบัติงานเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นอย่างครบถ้วน

การทำงานด้านสุขภาพชุมชนเป็นงานที่ละเอียดอ่อน เพราะในขั้นตอนการดำเนินงานพัฒนาสุขภาพชุมชนนั้น ต้องไปทำร่วมกับประชาชน ต้องอาศัยยุทธศาสตร์และปัจจัยต่าง ๆ อย่างมากมาย ผู้วิจัยจึงได้สรุปการทำงานชุมชนตามที่นักวิชาการได้วิเคราะห์ไว้และปรับกระบวนการที่สอดคล้องกับงานด้านสาธารณสุขดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาชุมชน (ศิริกุล อิศรานุรักษ์, 2542, หน้า 38)

เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนอธิบายอย่างเป็นระบบว่า ชุมชนมีสภาพโดยรวมเป็นอย่างไร มีเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อม รูปแบบการผลิตหรือการทำมาหากิน มีรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนอย่างไร มีการจัดระเบียบสังคมอย่างไร โครงสร้างอำนาจในชุมชนเป็นอย่างไร องค์กรชาวบ้านมีอย่างไร มีปัจจัยหรือมีอิทธิพลจากภายนอก มาเกี่ยวข้องอย่างไร มีองค์ความรู้ที่สะสม มีวิธีการ มีศักยภาพในการแก้ปัญหาอย่างไร ปัจจัยอะไรที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและรูปแบบความสัมพันธ์ ถ้าสามารถเก็บรวบรวมได้ จะทำให้เข้าใจในการเปลี่ยนแปลงและ

ปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง เครื่องมือในการศึกษาชุมชน มี 7 ชิ้น (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2545, หน้า 25) ได้แก่ แผนที่เดินดิน ผังเครือญาติ โครงสร้างองค์กร ระบบสุขภาพชุมชน ปฏิทินกิจกรรมชุมชน ผังประวัติศาสตร์ชุมชน การศึกษาประวัติชีวิต

ขั้นตอนที่ 2 การวินิจฉัยชุมชน (วรรณิ จันทรสว่าง, 2546, หน้า 81) เป็นการประเมินเพื่อทราบปัญหา รวบรวมข้อมูลสุขภาพ และส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน กระทำโดยการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเพื่อคัดเลือกปัญหาที่สำคัญและจำเป็นต้องแก้ไข มีองค์ประกอบที่ง่ายต่อการตัดสินใจโดยมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้ ขนาดของปัญหา ความรุนแรงของปัญหา ความยากง่ายในการแก้ไขปัญหา ความสนใจ วิธีจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ใช้วิธีจัดเข้าตารางพิจารณา คัดเลือกด้วยหลักและการพิจารณาให้รอบคอบ มีความเป็นไปได้ในการแก้ไข และต้องทำการแก้ไขโดยเร็ว โดยปัญหาที่ถูกคัดเลือกมานั้นต้องได้มาจากความคิดเห็นของชุมชน เพื่อผลประโยชน์สูงสุดสำหรับชุมชน หลังจากคัดเลือกนำปัญหามาดำเนินการวางแผน เพื่อแก้ไขปัญหาดำเนินไปโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การระบุปัญหา เป็นแนวคิดที่นิยมใช้และมองว่าปัญหาเกิดจากสภาพปัจจุบันไม่เป็นไปตามสภาพที่พึงประสงค์ที่กำหนด ถือว่าเป็นปัญหาเชิงวิเคราะห์ แต่ถ้านำปัญหาที่ได้มาวิเคราะห์พิจารณาร่วมกับความตระหนักในปัญหา สรุปเป็นสมการได้ดังนี้

2. จัดทำประชาคม เพื่อลงความคิดเห็นโดยส่วนรวม

ขั้นตอนที่ 3 การวางแผนการดำเนินการ (วรรณิ จันทรสว่าง, 2546, หน้า 99) เป็นกระบวนการกำหนดวัตถุประสงค์ สำหรับช่วงเวลาข้างหน้า และกำหนดสิ่งที่จะกระทำต่างๆ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยการเขียนโครงการ ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

1. ชื่อโครงการ

2. หลักการและเหตุผล ให้พิจารณาถึงความจำเป็น คือส่วนดีหรือผลที่ได้รับ ส่วนความเสียหาย หากไม่ทำโครงการนี้ ต้องระบุให้ชัดเจน ถ้าเร่งด่วนควรบอกให้เด่นชัด โดยเขียนให้สั้นกะทัดรัด เข้าใจง่าย

3. วัตถุประสงค์ของโครงการ เป็นส่วนสำคัญที่สุด เป็นเครื่องชี้เป้าหมาย (goals) สอดคล้องกับการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดโครงการ

4. เป้าหมาย กำหนดให้เฉพาะเจาะจงชัดเจน ต้องปฏิบัติจริง ถ้าทำไม่ได้ ก็ไม่บรรลุเป้าหมาย เช่นเป้าหมายประชากร เป้าหมายกิจกรรม ทำอะไรกับใคร

5. วิธีดำเนินการ ให้ระบุวิธีการในการปฏิบัติ กิจกรรมต่าง ๆ แนวทางประสานงานรวมทั้งระบุขั้นตอนในการปฏิบัติต่าง ๆ โดยละเอียด

6. ระยะเวลาดำเนินการ ให้กำหนดวัน หรือช่วงเวลาที่จะปฏิบัติตามโครงการ ควรทำเป็น ตาราง ระบุวัน เวลา กิจกรรมตามลำดับงานต่อเนื่อง

7. สถานที่ดำเนินการ ให้ระบุว่าทำที่ใด

8. งบประมาณ ระบุจำนวนเงินที่ใช้ในโครงการ ตามกิจกรรม หรืองาน รวมถึงทรัพยากรที่นำมาใช้แบ่งตามหมวดทางราชการ เป็นค่าใช้จ่าย ค่าตอบแทน ค่าจ้างประจำ เงินเดือน ค่าวัสดุอุปกรณ์ เงินอุดหนุนและรายจ่ายอื่น ๆ

9. การประเมินผลโครงการ คือการระบุวิธีการ และกระบวนการที่ใช้ในการประเมินผลต้องกำหนดรูปแบบการประเมิน ระยะเวลาอย่างชัดเจน ผู้ประเมินอาจเป็นผู้ดำเนินการเองหรือบุคคลภายนอก จัดตั้งเป็นรูปแบบคณะกรรมการ

10. ผลที่คาดว่าจะได้รับ การจัดทำโครงการต้องกำหนดไว้ด้วยว่า เมื่อดำเนินโครงการเสร็จสิ้นแล้วคาดว่าจะได้อะไรบ้าง โดยดูจากวัตถุประสงค์ของโครงการ ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น

11. ผู้รับผิดชอบโครงการ

หมายเหตุ อาจจะมีการเพิ่มองค์ประกอบแล้วแต่โครงการ

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการจัดการกับปัญหา (วรรณิ จันทรสว่าง, 2546, หน้า 99) เป็นการดำเนินโครงการเป็นขั้นตอนต่อจากการวางแผนงาน เป็นการนำโครงการไปสู่ปฏิบัติ ตามกิจกรรมที่เราได้วางไว้ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ กระบวนการแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน

1. ประเมินสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากสถานการณ์อาจเปลี่ยนไป ผู้รับผิดชอบต้องประเมิน เช่น ความพร้อมของชุมชน ความเพียงพอของงบประมาณ เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ รวมทั้งเงื่อนไขและข้อกำหนดที่กำหนดไว้ในโครงการ

2. การวางแผนเตรียมการตามรายละเอียด

3. ดำเนินงานโครงการ

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผล (วรรณิ จันทรสว่าง, 2546, หน้า 149) เป็นการประเมินผลเป็นกิจกรรมการวัดผลการดำเนินงานที่มุ่งเน้นความถูกต้องที่เป็นอยู่จริง ซึ่งความเที่ยงตรงของการวัดหรือมาตรฐานของเครื่องมือที่ใช้วัด การวิเคราะห์เชิงปริมาณจากคะแนนที่วัดได้ การค้นหาเกณฑ์มาตรฐานเพื่อนำมาใช้เปรียบเทียบกับผลการดำเนินงานโครงการ สำหรับผลการศึกษานำไปใช้ในการตัดสินใจและเป็นทางเลือกในการปฏิบัติ การประเมินเป็นการตรวจสอบและ ติดตามผลงานที่ได้ประเมินแล้ว

การส่งเสริมสุขภาพของชุมชน เป็นทั้งกระบวนการ กิจกรรม และแนวทาง สำหรับการ ดำเนินงาน เกี่ยวกับสุขภาพ เพื่อส่งเสริม และเกื้อหนุนให้บุคคล ได้พัฒนาศักยภาพ ของตนเอง ครอบครัว และชุมชนในทุกด้าน แบบองค์รวมอย่างเป็นระบบ เนื่องจากสุขภาพนั้น เป็น องค์รวมที่มาจากส่วนประกอบหลายๆ ประการ อาทิ สังคม สิ่งแวดล้อม ระบบบริการสุขภาพ และ วิธีการดำเนินชีวิตของบุคคล เพื่อสนับสนุน ยับยั้ง หรือกำหนดพฤติกรรมสุขภาพ ไปสู่การปฏิบัติ จึงต้องอาศัยความร่วมมือ และการระดมพลังจากทุกฝ่าย ในการดูแลสุขภาพของตนเอง และ การปรับปรุงสังคมด้านต่างๆ เช่น สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา และอื่นๆ โดยใช้ กลยุทธ์การถ่ายโอนอำนาจจากรัฐ มาสู่ประชาชน และจัดการกับชุมชนของตนเอง อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการ และความเป็นไปได้ ในแต่ละท้องถิ่น โดยคำนึงถึง ระบบสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ที่แตกต่างกันของชุมชน และเน้นการทำงานร่วมกัน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนอย่างเต็มที่

สมรรถนะที่สำคัญในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน

1. ความหมายของสมรรถนะ

David Mc Clelland (1993 อ้างอิงใน สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ, 2549, หน้า 48) กล่าวว่า สมรรถนะเป็นส่วนประกอบขึ้นมาจากความรู้ ทักษะ และเจตคติ/แรงจูงใจ หรือความรู้ ทักษะ และเจตคติ/ แรงจูงใจ ก่อให้เกิดบุคลิกลักษณะที่ซ่อนอยู่ภายในปัจเจกบุคคล ซึ่งสามารถ ผลักดันให้ปัจเจกบุคคลนั้นสร้างผลการปฏิบัติงานที่ดีหรือตามเกณฑ์ที่กำหนดในงานที่ตนรับผิดชอบ โดยมีองค์ประกอบของสมรรถนะหลัก มี 5 ส่วนคือ

1. ความรู้ (knowledge) คือ ความรู้เฉพาะในเรื่องที่ต้องรู้ เป็นความรู้ที่เป็นสาระสำคัญ เช่น ความรู้ด้านเครื่องยนต์ เป็นต้น
2. ทักษะ (skill) คือ สิ่งที่ต้องการให้ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ทักษะทาง คอมพิวเตอร์ ทักษะทางการถ่ายทอดความรู้ เป็นต้น ทักษะที่เกิดได้นั้นมาจากพื้นฐานทางความรู้ และสามารถปฏิบัติได้อย่างแคล่วคล่องว่องไว
3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (self – concept) คือ เจตคติ ค่านิยม และความคิดเห็น เกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตน หรือสิ่งที่บุคคลเชื่อว่าตนเองเป็น เช่น ความมั่นใจในตนเอง เป็นต้น
4. บุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล (traits) เป็นสิ่งที่อธิบายถึงบุคคลนั้น เช่น คน ที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ หรือมีลักษณะเป็นผู้นำ เป็นต้น
5. แรงจูงใจ/เจตคติ (motives/attitude) เป็นแรงจูงใจ หรือแรงขับภายใน ซึ่งทำให้ บุคคลแสดงพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่เป้าหมาย หรือมุ่งสู่ความสำเร็จ เป็นต้น

Scott Parry (1998 อ้างอิงใน ณรงค์ศักดิ์ หนูสอน, 2551, หน้า 6) กล่าวว่า สมรรถนะ คือ องค์ประกอบ (Cluster) ของความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และทัศนคติ (Attitudes) ของปัจเจกบุคคลที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อผลสัมฤทธิ์ของการทำงานของบุคคลนั้น ๆ เป็นบทบาทหรือความรับผิดชอบซึ่งสัมพันธ์กับ ผลงานและสามารถวัดค่าเปรียบเทียบ กับเกณฑ์มาตรฐาน และสามารถพัฒนาได้โดยการฝึกอบรม

เพ็ญจันทร์ แสนประสาน และคณะ (2548, หน้า 12) กล่าวว่า สมรรถนะที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้บุคคลสามารถปฏิบัติกิจกรรม หรือแสดงออกถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ โดยมีองค์ประกอบ 5 อย่าง คือ

1. ความรู้ (knowledge) เป็นองค์ประกอบเฉพาะด้านของบุคคล เช่น ความรู้ภาษาอังกฤษ ความรู้ด้านการพยาบาล
2. ทักษะ (Skills) ความสามารถหรือสิ่งที่บุคคลกระทำได้ดี เช่น ทักษะในการทำงาน เป็นทีม ทักษะในการให้การพยาบาลผู้สูงอายุ
3. ทัศนคติ (Attitude) ค่านิยมและความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตน (Self concept) สิ่ง que บุคคลเชื่อว่าตนเองเป็น เช่น ความเชื่อมั่นในตนเอง
4. บุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล (Traits) เป็นสิ่งที่อธิบายถึงบุคคลนั้น เช่น การเป็นคนที่น่าเชื่อถือไว้วางใจได้
5. แรงขับภายใน (Motives) ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมมุ่งสู่สิ่งที่เป็นเป้าหมายของตน

วิธีการศึกษาสมรรถนะ ควรพิจารณาตามแต่ละงาน แต่ละวิชาชีพ ซึ่งขึ้นอยู่กับความจำเป็นที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ทำให้เกิดความแตกต่างในแต่ละวิชาชีพ โดยวิธีการได้มาซึ่งมีหลายวิธี (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2532 อ้างอิงใน ณรงค์ศักดิ์ หนูสอน, 2551, หน้า 10) ด้วยวิธีต่าง ๆ ดังนี้

1. การกำหนดสมรรถนะหรือความสามารถโดยการประเมินความต้องการ (Needs Assessment) โดยศึกษาจากกลุ่มผู้ใช้ สถานประกอบการ และนโยบายต่าง ๆ ถึงความต้องการที่จะให้มีการจัดเตรียมผู้สำเร็จการศึกษาให้สามารถทำงานอะไร ต้องมีความรู้ ทักษะและทัศนคติอย่างไร
2. การกำหนดสมรรถนะหรือความสามารถโดยการวิเคราะห์งาน (Task Analysis) โดยการจำแนกเนื้อหาและเป้าหมายของหลักสูตรให้อยู่ในรูปของงานที่ต้องปฏิบัติหรือต้องเรียนรู้ แล้วแจกจ่ายในรายละเอียดของแต่ละงานให้เป็นระดับย่อยมากที่สุด

3. การวิเคราะห์กิจกรรมของผู้ปฏิบัติวิชาชีพ โดยการเก็บข้อมูลจากกิจกรรมการปฏิบัติงานประจำ จากการสังเกตโดยผู้ร่วมงานหรือผู้อื่น

4. การวิเคราะห์กิจกรรมโดยวิเคราะห์สมรรถนะหรือความสามารถอย่างเป็นระบบ (Systemic Competency Analysis) คือเทคนิคการกำหนดสมรรถนะหรือเป้าหมายที่พัฒนามาจากระบบการวิเคราะห์ปกติ จำแนกเป็นหน่วยย่อยที่ชัดเจน

5. การใช้ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญ (Expert Judgments) ใช้ผู้เชี่ยวชาญตัดสินใจแจกแจงพฤติกรรมของนักวิชาชีพว่า ผู้มีสมรรถนะหรือความสามารถในวิชาชีพนั้นต้องมีความรู้เรื่องอะไรบ้าง มีทักษะที่ต้องการและมีทัศนคติทางวิชาชีพอะไรบ้าง

5.1 ความรู้และทักษะใดที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน

5.2 เรียงลำดับความสำคัญมากน้อยของความรู้ และทักษะเหล่านั้น

5.3 ระบุตัวประกอบเฉพาะเจาะจงภายใต้หัวข้อเรื่องเหล่านี้

5.4 ให้นิยามเชิงปฏิบัติการของตัวประกอบเหล่านี้ และกำหนดระดับสมรรถนะที่นักวิชาชีพควรได้แสดงออกในแต่ละเรื่อง

6. การศึกษาสภาพความเป็นจริงในสังคม เศรษฐกิจและการเมือง

7. การกำหนดสมรรถนะหรือความสามารถโดยการวิเคราะห์ตามหลักการทางทฤษฎี

ตาราง 15 แสดงการวิเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะตามแนวคิดของนักวิชาการ

องค์ประกอบ สมรรถนะ	David Mc Clelland (1993 อ้างอิงใน สุกัญญา รัตมีธรรมโชติ, 2549, หน้า 48)	Scott Parry , 1998 อ้างอิงใน ณรงค์ศักดิ์ หนูสอน, 2551	เพ็ญจันทร์ แสนประสาน และคณะ, 2548	สรุปองค์ประกอบ ของสมรรถนะ
ความรู้	✓	✓	✓	✓
ทักษะ	✓	✓	✓	✓
เจตคติ	✓	✓		
บุคลิกลักษณะ ประจำตัว	✓		✓	
แรงจูงใจ	✓		✓	
มนุษยสัมพันธ์	✓		✓	

จากตาราง 15 ผู้วิจัยวิเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะ ซึ่งประกอบความรู้ (Knowledge) และทักษะ (Skill) เนื่องจาก 2 องค์ประกอบนี้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสมรรถนะการส่งเสริมสุขภาพชุมชนที่จะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงาน ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะพัฒนา 2 องค์ประกอบนี้เป็นลำดับแรก

2. สมรรถนะหลักในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2010, p. 5) ได้มีการประชุมกลยุทธ์สำคัญตามกฎบัตรกรุงเทพ คือ การเสริมสร้างสมรรถนะของภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานส่งเสริมสุขภาพ ประเด็นอยู่ที่นิยามของ “การส่งเสริมสุขภาพให้เกิดสัมฤทธิ์ผล” และตัวชี้วัดของการทำงานให้ได้ผลดังกล่าวซึ่งนำไปสู่การประชุมผู้เชี่ยวชาญและผู้ปฏิบัติงานส่งเสริมสุขภาพจากประเทศสมาชิกองค์การอนามัยโลกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ บังคลาเทศ อินเดีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ศรีลังกา และไทย ณ กรุง นิวเดลี ได้พิจารณาและมีมติเห็นชอบรับรองสมรรถนะหลักด้านความรู้ ทักษะ ค่านิยม และทัศนคติรวม และมาตรฐานการปฏิบัติงานส่งเสริมสุขภาพในยุคโลกาภิวัตน์อย่างมีคุณภาพภายใต้สมรรถนะหลักดังกล่าวตาม Developing Health Promotion Competencies and Standards for Countries in WHO South-East Asia Region จำนวน 15 เรื่อง

1. ความรู้ ความเข้าใจเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ มีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติดังนี้
 - 1.1 นำเสนอความรู้เกี่ยวกับระบบสุขภาพ หลักการส่งเสริมสุขภาพ การดูแลสุขภาพและปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพ
 - 1.2 ประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนและชุมชน
 - 1.3 เผยแพร่ความรู้และวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ
2. การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน มีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติดังนี้
 - 2.1 สร้างเสริมพลังให้ชุมชน
 - 2.2 สร้างความเชื่อมั่นในผลการพัฒนาที่ยั่งยืน
 - 2.3 แสดงสมรรถนะด้านวัฒนธรรม (cultural competency)
3. การเสริมสร้างความร่วมมือ มีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติดังนี้
 - 3.1 สร้างพันธมิตรในและนอกสาขาสุขภาพ
 - 3.2 สร้างสัมพันธ์กับภาคประชาสังคมและเอกชน
 - 3.3 ส่งเสริมความร่วมมือและการดำเนินงานเพื่อความยั่งยืน
4. การปฏิบัติงานโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ มีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติดังนี้
 - 4.1 จัดลำดับความสำคัญของปัญหาสาธารณสุข

- 4.2 รวบรวมหลักฐานข้อมูลสารสนเทศด้วยวิธีการที่เหมาะสม
- 4.3 ใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพให้ดีขึ้น
- 5. การบริหารโครงการ มีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติดังนี้
 - 5.1 ประเมินความต้องการบนฐานความเข้าใจในปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพ
 - 5.2 วางแผนและดำเนินงานโครงการให้เหมาะสม
 - 5.3 ติดตามและประเมินผล
- 6. การตลาดเพื่อสังคม มีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติดังนี้
 - 6.1 เข้าใจแนวคิดและยุทธศาสตร์การตลาดเพื่อสังคม
 - 6.2 กระตุ้นสังคมให้เกิดอุปสงค์ด้านส่งเสริมสุขภาพ
 - 6.3 ใช้กลวิธี ช่องทาง และวิธีการต่างๆ เพื่อสร้างการเข้าถึงตลาดสุขภาพ
 - 6.4 ส่งเสริมเครือข่ายการตลาดเพื่อสังคม
- 7. การนำเสนอและสนับสนุน มีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติดังนี้
 - 7.1 ระบุประเด็นที่จะนำเสนอต่อสาธารณะ
 - 7.2 สร้างพันธมิตรระดับต่างๆ องค์กรที่เกี่ยวข้อง
 - 7.3 รณรงค์เพื่อการรับรู้ของสาธารณชน
 - 7.4 เจรจากับผู้กำหนดนโยบายเพื่อขอรับการสนับสนุน
- 8. การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ มีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติดังนี้
 - 8.1 ระบุเหตุผลความสำคัญของนโยบายสาธารณะ กฎระเบียบต่างๆ ที่มีส่วนส่งเสริมและคุ้มครอง สุขภาพประชาชน
 - 8.2 ประเมินอย่างเป็นระบบในแง่ความเป็นไปได้และการนำนโยบายไปปฏิบัติ
 - 8.3 ใช้กลไกภายในองค์กรและต่างองค์กรเพื่อกระตุ้นสังคมให้ยอมรับและสนับสนุนนโยบายเพื่อสุขภาพ หรือสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง เพื่อการส่งเสริมสุขภาพทั้งในด้านการบริหารองค์กร โครงสร้าง หรือสิ่งแวดล้อม
- 9. การบริหารความเปลี่ยนแปลง มีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติดังนี้
 - 9.1 ระบุเหตุปัจจัยที่สำคัญ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ประชากร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม
 - 9.2 สนับสนุนภาคสาธารณสุขในการพัฒนาศักยภาพและสร้างเครือข่ายส่งเสริมสุขภาพ

9.3 เสริมสร้างสมรรถนะภาคสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในสถานที่ต่างๆ

10. การบริหารทุน มีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติดังนี้

10.1 ระบุแหล่งที่มาของทุน

10.2 พัฒนาระบบการประเมินความคุ้มค่าและกลไกการส่งเสริมสุขภาพ

10.3 สร้างระบบบริหารจัดการด้านการเงิน ความรับผิดชอบ และความโปร่งใส

11. การสื่อสาร มีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติดังนี้

11.1 สื่อสารกับภาคส่วนต่างๆด้วยวิธีการและช่องทางที่เหมาะสม

11.2 ใช้ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ เช่น การเจรจา การจูงใจ การทำงานเป็นทีม การแก้ปัญหาความขัดแย้ง และทักษะในการฟัง

11.3 สื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน ด้านวัฒนธรรม เพศ

วัย ฯลฯ

12. การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม มีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติดังนี้

12.1 เข้าใจความแตกต่างหลากหลายของเทคโนโลยีที่มีอยู่

12.2 สามารถเลือกใช้ได้เหมาะสมกับสถานการณ์

13. การวางแผนและการบริหารจัดการ มีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติดังนี้

13.1 ส่งเสริมการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม

13.2 ประยุกต์ใช้เครื่องมือบริหารจัดการประกอบการจัดทำแผนยุทธศาสตร์

13.3 ระบุกลไกเพื่อการเจรจาทวิภาคกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและจัดทำแผนการ

เจรจาทวิภาค

14. ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม มีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติดังนี้

14.1 แสดงภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับสถานการณ์

14.2 พัฒนาศักยภาพการทำงานเป็นทีม

14.3 สร้างและรักษาไว้ซึ่งความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและชุมชน

15. มีจริยธรรมและปฏิบัติงานด้วยความเชี่ยวชาญ มีเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติ

ดังนี้

15.1 รวบรวม บริหารจัดการ เผยแพร่ และใช้ข้อมูลสารสนเทศโดยยึดหลัก

จริยธรรม

15.2 แสวงหาและยึดหลักจริยธรรมที่ได้รับการรับรองจากองค์กรที่เชื่อถือได้

15.3 รักษาความลับของข้อมูล ไม่เลือกปฏิบัติ และให้ความเสมอภาคในการให้บริการ

ประสิทธิ์ ลีระพันธ์ และคณะ (2550, หน้า 2-9) ให้คำจำกัดความว่า Public Health แบบนี้ งานสาธารณสุขจะกว้างมากและจะเห็นว่าการสาธารณสุขต้องเชื่อมโยงกับด้านอื่นๆอีกมาก สมรรถนะหลักของนักสาธารณสุขแนวใหม่ จากมุมมองนายแพทย์สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ กล่าวว่า นักสาธารณสุข คือ ผู้ที่หน้าที่ให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขภาพถ้วนหน้าในทุกระดับ ตั้งแต่ในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด การที่จะทำบทบาทดังกล่าวได้นั้นควรมีคุณสมบัติ 5 ประการ

1. แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาพและตัวชี้วัดเกี่ยวกับสุขภาพ (Concept of health and determinants of health) การอยู่ดีมีความสุขหรือ Well-being ประกอบด้วยปัจจัยด้านปัจเจกบุคคล (Individual) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) และระบบการให้บริการสุขภาพ (Health Service System) ดังนั้นนักสาธารณสุขต้องเข้าใจในทุกเรื่องไม่จำกัดการทำงานเฉพาะงานที่เคยทำ เช่น งานฉีดวัคซีน ทำคลอด ทำสวนและบ่อน้ำ ซึ่งงานเหล่านี้ครอบคลุม 2-3 ตัวชี้วัด Millennium Development Goals (MDGs) แต่การอยู่ดีมีสุขจะครอบคลุมทั้ง 8 ตัวชี้วัด ตั้งแต่การขจัดความยากจน การให้คนมีอาหารกิน มีงานทำ และมีการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องของสุขภาพทั้งสิ้น สิ่งเหล่านี้เป็นแนวคิดที่นักสาธารณสุขต้องเข้าใจ และต้องสามารถเชื่อมโยงกับโลกโลกาภิวัตน์ (Globalization)

2. ความสามารถในการวัด(Measurement of health and determinant of health) นักสาธารณสุขต้องมีความสามารถในการวัดเป็นและวัดได้ทั้งตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับสภาวะสุขภาพทั่วไป (Routine health indicators) เช่น อัตราการเกิด อัตราการตาย สัดส่วนการตายของมารดา และต้องรู้จุดอ่อนจุดแข็งของตัวชี้วัดเหล่านั้นด้วย และสามารถให้ข้อเสนอแนะแก่ส่วนกลางได้ นอกจากนั้นยังต้องสามารถคิดตัวชี้วัดหรือใช้ตัวชี้วัดใหม่ๆ ได้ เช่น Burden of Disease (BOD) หรือเครื่องชี้วัดภาวะโรค Health Life Expectancy (HALE) หรืออายุคาดหวังทางสุขภาพ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดรวมด้านสุขภาพที่จะบอกว่าปัญหาสุขภาพโดยรวมของประเทศไทยเป็นอย่างไร สามารถนำไปเปรียบเทียบกับประเทศอื่นได้ จากอัตราการตายก่อนวัยอันควร อัตราการสูญเสียจากการเจ็บป่วยและอัตราตายจากโรคต่างๆ รวมเป็น BOD เป็นคุณลักษณะความสามารถที่นักสาธารณสุขควรมีในด้าน Health information systems ตั้งแต่ระดับตำบล เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนแก้ไข ปัญหาสาธารณสุขชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลทำให้รู้ว่าควรแก้ไขปัญหาใดก่อน-หลัง สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่

3. การสร้างและจัดการความรู้ได้ (Knowledge generation and management) การสร้างความรู้ไม่ได้เกิดขึ้นจากการวิจัย การวิจัยเกิดจากสามัญสำนึก (common sense) ในการตั้งคำถาม ไม่ได้เกิดจากการเข้าเรียนหลักสูตรการวิจัย ประเด็นสำคัญอยู่ที่การมีความคิดที่จะตั้งคำถาม หลักสูตรจะต้องจัดการเรียนการสอนให้นักศึกษาได้คิดมากขึ้น นักสาธารณสุขต้องสามารถตรวจสอบความรู้ที่เกิดขึ้นจากเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้ ในทางพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเรื่องกาลามสูตรว่า ความรู้มี 2 แบบคือ ความรู้ที่มีอยู่โดยไม่ต้องค้น เกิดจากการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านมา และความรู้ที่รู้ว่าจะหาได้จากที่ไหน ไปหาแหล่งความรู้เพื่อขอคำปรึกษาจากที่ใดและบุคคลใด เนื่องจากความรู้มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

การปฏิรูปหลักสูตรควรสร้างกระบวนการการเรียนรู้จากการบรรยายให้น้อยลงสามารถเรียนรู้ได้จาก 4 สำคัญ ได้แก่ การศึกษาในสถาบันซึ่งจะมีส่วนไม่เกินร้อยละ 10 ควรเน้นการเรียนรู้จากแหล่งที่ 2 คือ การศึกษาทางเลือก แหล่งที่ 3 การเรียนรู้จากวิถีชีวิตชุมชนและการปฏิบัติงานให้มากขึ้นและแหล่งที่ 4 การเรียนรู้จากสื่อ ซึ่งมีช่องทางการเคลื่อนไหวของข้อมูลความรู้ต่างๆ เกิดขึ้นมาก ดังนั้นการศึกษาทางด้านสาธารณสุขควรทำให้ผู้เรียนเกิดศักยภาพในการเรียนรู้เพื่อให้สามารถเข้าถึงความรู้ ค้นเป็น คิดเป็น เป็นอิสระ และเรียนอย่างมีศักดิ์ศรี

4. ชี้นำสังคม (Social advocacy) ประการแรกนักสาธารณสุขต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม (Social mobilization) ได้มีความสามารถในการโน้มน้าวเปลี่ยนใจคนได้ ที่เรียกว่าต้อง Advocate สังคมได้ หลักสูตรสาธารณสุขควรจัดประสบการณ์ให้นักศึกษามีการฝึกพูดให้เป็น เช่น การจัดให้มีการฝึกเป็นพิธีกรรายการวิทยุหรือโทรทัศน์ซึ่งมีเวลาจำกัด จะทำให้รู้สึกว่ามีประเด็นอะไรที่สำคัญ และการที่จะทำการเคลื่อนไหวสังคมได้นั้นต้องรู้พื้นฐานอะไรบ้าง (Knowledge based social movement) ต้องค้นคว้าความรู้มาก สมรรถนะนี้จะเน้นที่ว่าการที่จะไปเปลี่ยนแปลงสังคมให้อยู่ดีมีสุขนั้นจะต้องทำอย่างไร และประการที่สอง คือ พื้นฐานของความรู้การตลาดเชิงสังคม (Social marketing) เรื่องที่ต้องการจะเปลี่ยนจะต้องให้ติดตลาด และรู้จักใช้จังหวะที่เหมาะสมในการประสานงานกับฝ่ายต่างๆ

5. มีทักษะชีวิตที่ดี (life skill) นักสาธารณสุขต้องเข้าใจสัจธรรมของชีวิต มีความสุขในตนเองไม่ควรมีความเครียดทั้งวัน นักสาธารณสุขต้องรู้จักการอยู่อย่างพอเพียง และสร้างความสุขที่ยั่งยืน ต้องเคารพศักดิ์ของตนเองหรือมีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ทำตามคำสั่งที่ไม่ชอบธรรม เช่นการโกง ต้องมีความสามารถจัดการชีวิตและการทำงานได้ดี ต้องมีทักษะชีวิตในเรื่องการรับและปฏิเสธเป็น (Give and take) ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ต้องรู้จักการให้เกียรติคน ยกย่องคนดี

ในรูปแบบของการยกย่องทางสังคม ที่ไม่เน้นเรื่องของรางวัล หรือสิ่งตอบแทน จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจความเป็นนักสาธารณสุข และการสร้างตัวแบบ (Role model) ของนักสาธารณสุขขึ้น

การเป็นนักสาธารณสุขที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท หรือปริญญาเอก จะมีเพียง 5 สมรรถนะที่กล่าวมานี้ แต่เป็นมุมมองด้านหนึ่งของการเป็นนักสาธารณสุขแนวใหม่ (New public health professional) ที่ต้องจัดการเรียนการสอนในระบบให้เกิดทั้งความสามารถได้ทั้งหมด ควรมีการพัฒนาการศึกษาทางเลือกเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพัฒนาในทุกด้าน

ยิวดี ภาษา และคณะ (2549, หน้า 14) ได้เสนอสมรรถนะด้านการส่งเสริมสุขภาพว่าเป็นข้อหนึ่งในมิติของการปฏิบัติพยาบาลของการจัดการ ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีสมรรถนะด้านการส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่

1. เข้าใจนโยบายสุขภาพและนโยบายสังคม
2. ปฏิบัติงานเคียงข้างวิชาชีพอื่น
3. พิจารณานบุคคล ครอบครัว ชุมชนอย่างเป็นองค์รวม
4. มีส่วนร่วมในการริเริ่มการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และการประเมินผล
5. ใช้ความรู้และแหล่งทรัพยากรในการส่งเสริมสุขภาพและสุขภาพศึกษา
6. สร้างพลังอำนาจบุคคล ครอบครัว ชุมชน ในการมีวิถีชีวิตในการส่งเสริมสุขภาพ
7. ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพแก่บุคคล ครอบครัว ชุมชนเพื่อให้มีสุขภาพที่ดีที่สุดและฟื้นฟูสุขภาพ
8. เข้าใจการบำบัดพื้นบ้าน (Traditional practice) ของบุคคล ครอบครัว ชุมชน
9. สนับสนุน ให้ความรู้ในการพัฒนาหรือคงไว้ ซึ่ง independent living skill
10. เห็นความสำคัญของการให้ความรู้ด้านสุขภาพในการพยาบาล
11. ใช้ความรู้และกลวิธีที่หลากหลายในการเรียนการสอนในการทำงานกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน
12. ประเมินการเรียนรู้ ความเข้าใจ ในการปฏิบัติด้านสุขภาพ
13. S Meresman and other (2006, p. 113) ภายใต้การดูแลขององค์กร European Masters in Health Promotion (EUMAHP) ได้เสนอรากฐานสมรรถนะการส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่
 - 13.1 การเข้าใจปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรมและประสบการณ์ของกลุ่มคนในชุมชนในการสร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นด้วยตนเอง
 - 13.2 สามารถระบุข้อมูลพื้นฐาน วิเคราะห์เอกสารได้อย่างถูกต้อง

13.3 เข้าใจในนโยบาย การบริการ ทุกภาคส่วน ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับรัฐบาลและต้องสามารถรับมือและเปลี่ยนแปลงไปตามการเมืองและเศรษฐกิจได้

13.4 การปฏิบัติในงานการส่งเสริมสุขภาพ จะต้องตีความและจัดการกับปัญหาที่เกิดจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการแบ่งระดับของสังคม

13.5 สามารถวิเคราะห์และใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ในการดำเนินการส่งเสริมสุขภาพได้อย่างเหมาะสม

13.6 สามารถแสดงทักษะความเป็นผู้นำ สร้างแรงจูงใจ สร้างความร่วมมือ ในขณะเดียวกันก็ต้องเป็นผู้ฟังที่ดีได้

13.7 มีทักษะการวางแผนในการแก้ไขปัญหา มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้

13.8 มีทักษะการเขียน การสื่อสารด้วยสื่อ ทักษะการปราศรัย ต่างๆ อย่างเหมาะสม

Dempsey (2011, pp. 7-12) ภายใต้การดูแลของ The International Union for Health Promotion and Education (IUHPE) ได้กล่าวถึงสมรรถนะของบุคคลกรที่ทำงานด้านการส่งเสริมสุขภาพควรมีความสมรรถนะในด้านความรู้ ทักษะและความสามารถในการนำนโยบายมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม การนำทฤษฎีและงานวิจัยไปสู่การปฏิบัติถือว่าเป็นสิ่งที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งสำคัญใน การพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งนักวิชาการลงความเห็นว่า การสร้างสมรรถนะที่จะส่งผลให้การทำงานด้านส่งเสริมสุขภาพมีประสิทธิภาพคือ การศึกษา การฝึกอบรม ซึ่งการส่งเสริมสุขภาพองค์ประกอบหลัก คือ ความรู้สามารถอธิบายถึงแนวคิดหลักและหลักการที่ทำให้การปฏิบัติงานส่งเสริมสุขภาพได้อย่างโดดเด่น 9 ประการ

1. ความสามารถของบุคคล

1.1 การทำงานแบบร่วมมือในทุกภาคที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานโยบาย สาธารณะที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและลดความไม่เสมอภาคสุขภาพ

1.2 ใช้วิธีการส่งเสริมสุขภาพซึ่งสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถ การมีส่วนร่วม หุ่นส่วนและมีส่วนในการสร้างสภาพแวดล้อมและการจัดการส่งเสริมสุขภาพ

1.3 ใช้วิธีการพัฒนาชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างกิจกรรมสำหรับการดำเนินการส่งเสริมสุขภาพ

1.4 อำนวยความสะดวกในการพัฒนาทักษะส่วนบุคคลที่จะรักษาและปรับปรุงสุขภาพ

1.5 การทำงานร่วมกันกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยปรับเปลี่ยน การให้บริการสุขภาพ และลดความไม่เสมอภาคสุขภาพ

2. การชี้แนะทางสุขภาพ

2.1 การชี้แนะทางนโยบายจะสนับสนุนและสะท้อนให้เห็นถึงหลักการส่งเสริมสุขภาพ

2.2 มีส่วนร่วมกับผู้ที่มีส่วนได้เสียจะช่วยพัฒนาและรักษาการส่งเสริมสุขภาพได้

2.3 สร้างความตระหนักและสร้างอิทธิพลต่อความคิดเห็นของประชาชน เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพ

2.4 สนับสนุนในทุกภาคส่วนในการพัฒนานโยบายแนวทางและวิธีการซึ่งส่งผล กระทบในเชิงบวกต่อสุขภาพและลดความไม่เสมอภาคสุขภาพ

2.5 อำนาจความสะดวกให้กับชุมชนสนับสนุนความต้องการในด้านทรัพยากร และความสามารถที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการส่งเสริมสุขภาพ

3. การไกล่เกลี่ย

3.1 มีส่วนร่วมกับเครือข่ายทุกภาคส่วนที่มีแตกต่างกันออกไป และนำกิจกรรม ไปสู่การดำเนินการส่งเสริมสุขภาพ

3.2 เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการทำงานและสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของ การส่งเสริมสุขภาพและหลักการ

3.3 สร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยการทำงานแบบร่วมมือ และสามารถเป็นผู้ไกล่เกลี่ยได้

3.4 อำนาจความสะดวกในการพัฒนาความยั่งยืนของเครือข่ายในการส่งเสริมสุขภาพ

4. การติดต่อสื่อสาร

4.1 ต้องมีทักษะการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพรวมถึงการเขียน การพูด การ แสดงกริยาที่ไม่ใช่คำพูดและทักษะการฟัง

4.2 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและสื่ออื่น ๆ ที่จะได้รับ และเผยแพร่การ ส่งเสริมสุขภาพ

4.3 ใช้วิธีการสื่อสาร เทคนิคที่เหมาะสมกับวัฒนธรรม

4.4 ใช้การสื่อสารระหว่างบุคคลและทักษะ การทำงานกลุ่ม เพื่ออำนวยความสะดวกกลุ่มบุคคล ชุมชนและองค์กรในการปรับปรุงสุขภาพและลดความไม่เสมอภาคสุขภาพ

5. ภาวะผู้นำ

5.1 ยอมรับความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนได้เสีย ถึงทิศทาง วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมสุขภาพ

5.2 ใช้ทักษะความเป็นผู้นำที่อำนวยความสะดวกในการเพิ่มขีดความสามารถและการมีส่วนร่วม กับการทำงานเป็นทีม การเจรจาต่อรอง การจูงใจ แก้ปัญหาข้อขัดแย้ง การตัดสินใจ การอำนวยความสะดวกและการแก้ปัญหา

5.3 การสร้างเครือข่ายและการสร้างแรงใจกับผู้ที่มีส่วนได้เสียจะต้องเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การพัฒนาสุขภาพและลดความไม่เสมอภาค

5.4 รวบรวมความรู้ใหม่เพื่อที่จะปรับเปลี่ยนการปฏิบัติและการตอบสนองต่อความท้าทายที่เกิดขึ้นใหม่ในการส่งเสริมสุขภาพ

5.5 มีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรและการจัดการทรัพยากรสำหรับการดำเนินการส่งเสริมสุขภาพ

5.6 สนับสนุนทีมงานและจัดระบบการเรียนรู้ เพื่อความก้าวหน้าของการดำเนินการส่งเสริมสุขภาพ

6. การประเมินค่า

6.1 ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการประเมิน

6.2 ใช้การประเมินที่มีความหลากหลาย ทั้งการประเมินเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

6.3 รวบรวม ทบทวนและประเมินผลข้อมูลที่สำคัญเพื่อที่นำไปดำเนินการส่งเสริมสุขภาพ

6.4 ระบุปัจจัยที่กำหนดสุขภาพและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานส่งเสริมสุขภาพ

6.5 ระบุความต้องการด้านสุขภาพ และทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการส่งเสริมสุขภาพ

6.6 ใช้วัฒนธรรมและจริยธรรมวิธีการประเมินที่เหมาะสม

6.7 จัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพ ตามความเหมาะสมตามจริยธรรมโดยจรรยาบรรณ

7. การวางแผน

7.1 การระดมความคิด การสนับสนุน ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

7.2 ใช้รูปแบบหรือระบบการวางแผนในวางแผนการดำเนินการส่งเสริมสุขภาพ

7.3 พัฒนากิจกรรมที่เป็นไปได้ให้สอดคล้องกับทรัพยากรและความต้องการของชุมชน

7.4 สามารถใช้ระบบการติดต่อ สื่อสารที่เหมาะสมกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินการส่งเสริมสุขภาพ

7.5 เลือกใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพ

8. การประยุกต์ใช้

8.1 เสริมสร้างศักยภาพด้านจริยธรรมด้วยกระบวนการทางวัฒนธรรมและประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการดำเนินการส่งเสริมสุขภาพ

8.2 มีการศึกษานำร่องถึงการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสม

8.3 จัดสรรทรัพยากรที่ต้องการใช้ให้เหมาะสมสำหรับการทำงานที่มีประสิทธิภาพโดยการวางแผนกิจกรรมไว้ล่วงหน้า

8.4 อำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียดำเนินการโดยผ่านการให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง

8.5 ตรวจสอบคุณภาพของการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในการดำเนินกิจกรรม

9. ประเมินและการวิจัย

9.1 เลือกใช้เครื่องมือการประเมินผลการส่งเสริมสุขภาพที่เหมาะสมและวิธีการวิจัย

9.2 บูรณาการการประเมินผลในการวางแผนและการดำเนินงานของทุกกิจกรรม

9.3 ใช้ผลการประเมินผลเพื่อปรับแต่งและปรับปรุงการดำเนินการ

9.4 ใช้การวิจัยและกลยุทธ์ตามหลักฐานที่ได้กำหนดการปฏิบัติไว้

9.5 สนับสนุนการพัฒนาและการเผยแพร่ของการประเมินผล และกระบวนการวิจัย

การสังเคราะห์สมรรถนะการส่งเสริมสุขภาพชุมชน

จากการศึกษาสมรรถนะของนักวิชาการได้แก่ (Meresman S, et.al., 2006) องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2010) (Dempsey C., et.al., 2011) ยิวดี ภาษา และคณะ (2549) ประสิทธิ์ สิริพันธ์ และคณะ (2550) ผู้วิจัยสรุปได้ว่าสมรรถนะในการส่งเสริมสุขภาพในประเทศไทยประกอบด้วย

1. ความรู้การส่งเสริมสุขภาพชุมชน

1.1 การศึกษาชุมชน เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนอธิบายอย่างเป็นระบบว่า ชุมชนมีสภาพโดยรวมเป็นอย่างไร มีเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อม รูปแบบการผลิตหรือการทำมาหากิน

มีรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนอย่างไร มีการจัดระเบียบสังคมอย่างไร โครงสร้างอำนาจในชุมชนเป็นอย่างไร องค์กรชาวบ้านมีอย่างไร มีปัจจัยหรือมีอิทธิพลจากภายนอกมาเกี่ยวข้องอย่างไร มีองค์ความรู้ที่สะสม มีวิธีการ มีศักยภาพในการแก้ปัญหาอย่างไร ปัจจัยอะไรที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและรูปแบบความสัมพันธ์ ถ้าสามารถเก็บรวบรวมได้ จะทำให้เข้าใจในการเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง เครื่องมือในการศึกษาชุมชน มี 7 ชิ้น ได้แก่ แผนที่เดินดิน ผังเครือญาติ โครงสร้างองค์กร ระบบสุขภาพชุมชน ปฏิทิน กิจกรรมชุมชน ผังประวัติศาสตร์ชุมชน การศึกษาประวัติชีวิต

1.2 การวินิจฉัยชุมชน เป็นการประเมินเพื่อทราบปัญหา รวบรวมข้อมูลสุขภาพ และส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน กระทำโดยการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา เพื่อคัดเลือกปัญหาที่สำคัญและจำเป็นต้องแก้ไข มีองค์ประกอบที่ง่ายต่อการตัดสินใจโดยมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้ ขนาดของปัญหา ความรุนแรงของปัญหา ความยากง่ายในการแก้ไขปัญหา ความสนใจ วิธีจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ใช้วิธีจัดเข้าตารางพิจารณา คัดเลือกด้วยหลักและการพิจารณาให้รอบคอบ มีความเป็นไปได้ในการแก้ไข และต้องทำการแก้ไขโดยเร็ว โดยปัญหาที่ถูกคัดเลือกมานั้น ต้องได้มาจากความคิดเห็นของชุมชน เพื่อผลประโยชน์สูงสุดสำหรับชุมชน หลังจากคัดเลือกนำปัญหามาดำเนินการวางแผน เพื่อแก้ไขปัญหาคต่อไปโดยมีรายละเอียดดังนี้ การระบุปัญหา เป็นแนวคิดที่นิยมใช้และมองว่าปัญหาเกิดจากสภาพปัจจุบันไม่เป็นไปตามสภาพที่พึงประสงค์ที่กำหนด ถือว่าเป็นปัญหาเชิงวิเคราะห์ แต่ถ้านำปัญหาที่ได้มาวิเคราะห์พิจารณาร่วมกับความตระหนักในปัญหา สรุปเป็นสมการได้ดังนี้ และจัดทำประชาคม เพื่อลงความคิดเห็นโดยส่วนรวม

1.3 การวางแผนการดำเนินการ เป็นกระบวนการกำหนดวัตถุประสงค์ สำหรับช่วงเวลาข้างหน้า และกำหนดสิ่งที่จะกระทำต่างๆ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยการเขียนโครงการ ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

1.4 การดำเนินการจัดการกับปัญหา เป็นการดำเนินโครงการเป็นขั้นตอนต่อจากการวางแผนงาน เป็นการนำโครงการไปสู่ปฏิบัติ ตามกิจกรรมที่เราได้วางไว้ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ กระบวนการแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน

1.4.1 ประเมินสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากสถานการณ์อาจเปลี่ยนไป ผู้รับผิดชอบต้องประเมิน เช่น ความพร้อมของชุมชน ความเพียงพอของงบประมาณ เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ รวมทั้งเงื่อนไขและข้อกำหนดที่กำหนดไว้ในโครงการ

1.4.2 การวางแผนเตรียมการตามรายละเอียด

1.4.3 ดำเนินงานโครงการ

1.5 การประเมินผล เป็นการประเมินผลเป็นกิจกรรมการวัดผลการดำเนินงานที่มุ่งเน้นความถูกต้องที่เป็นอยู่จริง ซึ่งความเที่ยงตรงของการวัดหรือมาตรฐานของเครื่องมือที่ใช้วัดการวิเคราะห์เชิงปริมาณจากคะแนนที่วัดได้ การค้นหาเกณฑ์มาตรฐานเพื่อนำมาใช้เปรียบเทียบกับผลการดำเนินงานโครงการ สำหรับผลการศึกษานำไปใช้ในการตัดสินใจและเป็นทางเลือกในการปฏิบัติ การประเมินเป็นการตรวจสอบและติดตามผลงานที่ได้ประเมินแล้ว

2. ทักษะการส่งเสริมส่งเสริมสุขภาพชุมชน จากการสังเคราะห์สถาบันการสาธารณสุขในต่างประเทศและประเทศไทยมีมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านส่งเสริมสุขภาพในแนวทางที่สอดคล้องกัน ดังนี้

ตาราง 16 แสดงการสังเคราะห์ทักษะการส่งเสริมสุขภาพชุมชน

	Meresman S และคณะ, 2006	W H O, 2010	Dempsey, C. และคณะ, 2011	ชุดที่ ภาษา และคณะ, 2549	ประสิทธิ์ ลิ้มพันธ์ และคณะ, 2550	สรุปสมรรถนะ การส่งเสริมสุขภาพ ชุมชน
ทักษะการส่งเสริมสุขภาพ						
กระบวนการการมีส่วนร่วม	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การสื่อสาร		✓	✓			
การบริหารการจัดการ	✓		✓	✓	✓	✓
การทำงานเป็นทีม	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การใช้เทคโนโลยี	✓	✓				
ความเชี่ยวชาญ	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การบริการที่ดี	✓	✓	✓	✓		✓
การบริหารทุน		✓				
จริยธรรม	✓	✓		✓	✓	✓

จากการสังเคราะห์ตาราง 16 ทักษะการส่งเสริมสุขภาพชุมชน สำหรับบุคลากรด้านสาธารณสุขซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงคุณภาพในการดำเนินงาน ดังนั้นในการส่งเสริมสุขภาพ สำหรับนักศึกษาสาธารณสุข จำเป็นต้องคำนึงถึงมาตรฐานต่างๆ เหล่านี้ เพื่อให้ นักศึกษาสาธารณสุขมีการทำงานที่มีคุณภาพและจะส่งผลดีต่อประชาชนที่ได้รับประโยชน์ ดังนี้

2.1 กระบวนการมีส่วนร่วม เป็นการประเมินความสามารถในการสนับสนุนชุมชน และสังคม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา ซึ่งการแก้ไขปัญหา นั้นจำเป็นต้องมีความร่วมมือทำพร้อมๆ กันในทุกระดับ ต้องระดมทุกองค์ประกอบในสังคม โดยเฉพาะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเป็นชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ ด้วยตนเอง

2.1.1 สามารถ ระบุสถานะแผนชุมชนของหมู่บ้าน/ชุมชนในภาพรวม พร้อมทั้ง เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ให้กับประชาชนและภาคีส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 2 ช่องทาง

2.1.2 สามารถจัดประชุมเวทีประชาคม เพื่อทำการทบทวน ปรับปรุง และ บูรณาการโดยใช้ข้อมูลแผนชุมชนเดิม โดยมีการนำ ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ แผนเป็นปัจจุบัน

2.1.3 สามารถ เป็นตัวแทนองค์กร/เครือข่ายภาคประชาชนที่ได้รับการคัดเลือก จากเวทีประชาคมของแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชนมีส่วนร่วมโดยร่วมดำเนินโครงการ/กิจกรรมใน แผนพัฒนาหมู่บ้านที่ไม่ใช่ งบประมาณอย่างน้อย 1 โครงการ และมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ติดตามความก้าวหน้า ของโครงการ/กิจกรรมนั้น

2.1.4 สามารถ จัดเวทีประชาคมระดับหมู่บ้าน ตำบลเพื่อพิจารณาโครงการ/ กิจกรรมอย่างน้อยหมู่บ้านละ 1 โครงการ/กิจกรรม และนำเข้าบรรจุในแผนพัฒนาท้องถิ่นหรือแผน ของหน่วยงานอื่นๆ

2.1.5 สามารถ จัดทำโครงการ/กิจกรรมในแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนของ หมู่บ้านและได้รับการสนับสนุนงบประมาณหรือร่วมดำเนินการจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือ หน่วยงานอื่นๆ

2.2 การบริหารจัดการ เป็นความมุ่งมั่นจะปฏิบัติงานให้ดีหรือให้เกินมาตรฐานที่มีอยู่ โดยมาตรฐานนี้อาจเป็นผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมาของตนเอง หรือเกณฑ์วัดผลสัมฤทธิ์ที่กำหนด ขึ้น อีกทั้งยังหมายรวมถึงการสร้างสรรค์พัฒนาผลงานหรือกระบวนการปฏิบัติงานตามเป้าหมาย ที่ยากและท้าทายชนิดที่อาจไม่เคยมีผู้ใดสามารถกระทำได้มาก่อน

2.2.1 แสดงความพยายามในการทำงานให้ดี

- 1) พยายามทำงานในหน้าที่ให้ดีและถูกต้อง
- 2) มีความมานะอดทน ขยันหมั่นเพียรในการทำงานและตรงต่อเวลา
- 3) แสดงออกว่าต้องการทำงานให้ดีดีขึ้น เช่น ถามถึงวิธีการ หรือขอแนะนำอย่างกระตือรือร้น สนใจใคร่รู้
- 4) แสดงความเห็นในเชิงปรับปรุงพัฒนาเมื่อเห็นสิ่งทีก่อให้เกิดการสูญเสีย หรือหย่อนประสิทธิภาพในงาน

2.2.2 แสดงสามารถทำงานได้ผลงานตามเป้าหมายที่วางไว้

- 1) กำหนดมาตรฐาน หรือเป้าหมายในการทำงานเพื่อให้ได้ผลงานที่ดี
- 2) หมั่นติดตามผลงาน และประเมินผลงานของตน โดยใช้เกณฑ์ที่กำหนดขึ้น โดยไม่ได้ถูกบังคับ เช่น ถามว่าผลงานดีหรือยัง หรือต้องปรับปรุงอะไรจึงจะดีขึ้น
- 3) ทำงานได้ตามผลงานตามเป้าหมายที่ผู้สอนกำหนด หรือเป้าหมายของหน่วยงานที่รับผิดชอบ
- 4) มีความละเอียดรอบคอบเอาใจใส่ ตรวจสอบความถูกต้องของงาน เพื่อให้ได้งานที่มีคุณภาพ

2.2.3 แสดงสามารถทำงานได้ผลงานตามที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

- 1) ปรับปรุงวิธีการที่ทำให้ทำงานได้ดีขึ้น เร็วขึ้น มีคุณภาพดีขึ้น หรือมีประสิทธิผลมากขึ้น
- 2) เสนอหรือทดลองวิธีการทำงานแบบใหม่ที่มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม เพื่อให้ได้ผลงานตามที่กำหนดไว้

2.2.4 แสดงสามารถพัฒนาวิธีการทำงานเพื่อให้ได้ผลงานที่โดดเด่น และแตกต่างอย่างไม่เคยมีใครทำได้มาก่อน

- 1) กำหนดเป้าหมายที่ท้าทาย และเป็นไปได้ยากเพื่อทำให้ได้ผลงานที่ดีกว่าเดิมอย่างเห็นได้ชัด
- 2) ทำการพัฒนาระบบ ขั้นตอน วิธีการทำงานเพื่อให้ได้ผลงานที่โดดเด่น และแตกต่างไม่เคยมีใครทำได้มาก่อน

2.2.5 แสดงสามารถตัดสินใจได้ แม้จะมีความเสี่ยง เพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย

- 1) ตัดสินใจได้ โดยมีการคำนวณผล ได้ผลเสียอย่างชัดเจน เพื่อให้ภาครัฐและประชาชนได้ประโยชน์สูงสุด

2) บริหารจัดการและทุ่มเทเวลา ตลอดจนทรัพยากร เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดต่อภารกิจตามที่วางแผนไว้

2.3 การทำงานเป็นทีม เป็นพฤติกรรมที่แสดงความตั้งใจที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นส่วนหนึ่งในทีมงาน หน่วยงาน หรือองค์กร โดยผู้ปฏิบัติมีฐานะเป็นสมาชิกในทีม มิใช่ฐานะหัวหน้าทีมและความสามารถในการสร้างและดำรงรักษาสัมพันธภาพกับสมาชิกในทีม

2.3.1 ทำหน้าที่ของตนในทีมให้สำเร็จ

1) ทำงานในส่วนที่ตนได้รับมอบหมายได้สำเร็จ สนับสนุนการตัดสินใจในกลุ่ม

2) รายงานให้สมาชิกทราบความคืบหน้าของการดำเนินงานหรือข้อมูลอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานอย่างต่อเนื่อง

2.3.2 ให้ความร่วมมือในการทำงานกับเพื่อนร่วมงาน

- 1) สร้างสัมพันธ์ เข้ากับผู้อื่นในกลุ่มได้ดี
- 2) เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ความร่วมมือกับผู้อื่นในทีมด้วยดี
- 3) กล่าวถึงเพื่อนร่วมงานในเชิงสร้างสรรค์

2.3.3 ประสานความร่วมมือของสมาชิกในทีม

1) รับฟังความเห็นของสมาชิกในทีม เต็มใจเรียนรู้จากผู้อื่น รวมถึงผู้ได้บังคับบัญชา และผู้ร่วมงาน

2) ประมวลความคิดเห็นต่าง ๆ มาใช้ประกอบการตัดสินใจหรือวางแผนงานร่วมกันในทีม

3) ประสานและส่งเสริมสัมพันธภาพอันดีในทีม เพื่อสนับสนุนการทำงานร่วมกันให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.3.4 สนับสนุนและช่วยเหลืองานเพื่อนร่วมทีมคนอื่น ๆ เพื่อให้งานประสบความสำเร็จ

1) กล่าวชื่นชมให้กำลังใจเพื่อนร่วมงานได้อย่างจริงใจ

2) แสดงน้ำใจในเหตุวิกฤต ให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนร่วมงานที่มีเหตุจำเป็นโดยไม่ต้องให้ร้องขอ

3) รักษามิตรภาพอันดีกับเพื่อนร่วมงานเพื่อช่วยเหลือกันในวาระต่าง ๆ ให้งานสำเร็จลุล่วงเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

2.3.5 สามารถนำทีมให้ปฏิบัติการกิจให้ได้ผลสำเร็จ

- 1) ส่งเสริมความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในทีม โดยไม่คำนึงความชอบหรือไม่ชอบส่วนตัว
- 2) ช่วยประสานรอยร้าว หรือคลี่คลายแก้ไขข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในทีม
- 3) ประสานสัมพันธ์ ส่งเสริมขวัญกำลังใจของทีมเพื่อรวมพลังกันในการปฏิบัติการกิจใหญ่น้อยต่าง ๆ ให้บรรลุผล

2.4 ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ เป็นการชวนชวน สนใจใฝ่รู้เพื่อสังสมพัฒนาศักยภาพความรู้ความสามารถของตนในการปฏิบัติราชการ ด้วยการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งรู้จักพัฒนา ปรับปรุง ประยุกต์ใช้ความรู้เชิงวิชาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ากับการปฏิบัติงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์

2.4.1 แสดงความสนใจและติดตามความรู้ใหม่ ๆ ในสาขาอาชีพของตนที่เกี่ยวข้อง

- 1) กระตือรือร้นในการศึกษาหาความรู้ สนใจเทคโนโลยีและองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในสาขาอาชีพของตน
- 2) หมั่นทดลองวิธีการทำงานแบบใหม่ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพและความรู้ความสามารถของตนให้ดียิ่งขึ้น
- 3) ติดตามเทคโนโลยีองค์ความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอด้วยการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์

2.4.2 มีความรู้ในวิชาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในสาขาอาชีพของตน

- 1) รอบรู้เท่าทันเทคโนโลยีหรือองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในสาขาอาชีพของตนและที่เกี่ยวข้อง หรืออาจมีผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตน
- 2) ติดตามแนวโน้มวิทยาการที่ทันสมัย และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับงานอย่างต่อเนื่อง

2.4.3 สามารถนำความรู้ วิทยาการหรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาปรับใช้กับการทำงาน

- 1) เข้าใจประเด็นหลัก ๆ นัยสำคัญ และผลกระทบของวิทยาการต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง
- 2) สามารถนำวิชาการ ความรู้ หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้
- 3) สังสมความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ และเล็งเห็นประโยชน์ ความสำคัญขององค์ความรู้ เทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่องานของตนในอนาคต

2.4.4 พัฒนาตนเองให้มีความรู้ และความเชี่ยวชาญในงานมากขึ้น ทั้งในเชิงลึก และเชิงกว้างอย่างต่อเนื่อง

- 1) มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่เกี่ยวกับงานหลายด้าน (สหวิทยาการ) และสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ให้ปฏิบัติได้อย่างกว้างขวางครอบคลุม
- 2) สามารถนำความรู้เชิงบูรณาการของตนไปใช้ในการสร้างวิสัยทัศน์ เพื่อการปฏิบัติงานในอนาคต
- 3) ขวนขวายหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับงานทั้งเชิงลึกและเชิงกว้างอย่างต่อเนื่อง

2.4.5 สนับสนุนการทำงานของคนในองค์กรที่เน้นความเชี่ยวชาญวิทยากร ด้านต่าง ๆ

- 1) สนับสนุนให้เกิดบรรยากาศแห่งการพัฒนาความเชี่ยวชาญในองค์กร ด้วยการจัดสรรทรัพยากร เครื่องมือ อุปกรณ์ที่เอื้อต่อการพัฒนา
- 2) ให้การสนับสนุน ชมเชย เมื่อมีผู้แสดงออกถึงความตั้งใจที่จะพัฒนาความเชี่ยวชาญในงาน
- 3) มีวิสัยทัศน์ในการเล็งเห็นประโยชน์ของเทคโนโลยี องค์ความรู้ หรือ วิทยากรใหม่ ๆ ต่อการปฏิบัติงานในอนาคต และสนับสนุนส่งเสริมให้มีการนำมาประยุกต์ใช้ในหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง

2.5 บริการที่ดี เป็นความตั้งใจและความพยายามของนักสาธารณสุขในการ ให้บริการ เพื่อสนองความต้องการของประชาชน ตลอดจนของหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 แสดงความเต็มใจให้บริการ

- 1) ให้บริการที่เป็นมิตร สุภาพ เต็มใจต้อนรับ
- 2) ให้บริการด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดี และสร้างความประทับใจแก่ประชาชน
- 3) ให้คำแนะนำ และคอยติดตามเรื่อง เมื่อประชาชนมีคำถาม ข้อเรียกร้อง ที่เกี่ยวกับภารกิจ

2.5.2 สามารถให้บริการที่ประชาชนต้องการได้

- 1) ให้ข้อมูล ข่าวสาร ของการบริการที่ถูกต้อง ชัดเจนแก่ประชาชนได้ ตลอดการให้บริการ

2) แจ้งให้ประชาชนทราบความคืบหน้าในการดำเนินเรื่อง หรือขั้นตอนงานต่าง ๆ ที่ให้บริการอยู่

3) ประสานงานภายในหน่วยงาน และกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับบริการที่ต่อเนื่องและรวดเร็ว

2.5.3 เต็มใจช่วยแก้ปัญหาให้กับประชาชนได้

1) รับเป็นธุระ ช่วยแก้ปัญหาหรือหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนอย่างรวดเร็ว เต็มใจ ไม่บ่ายเบี่ยง ไม่แก้ตัว หรือปิดภาวะ

2) คอยดูแลให้ประชาชนได้รับความพึงพอใจ และนำข้อขัดข้องใด ๆ ในการให้บริการ (ถ้ามี) ไปพัฒนาการให้บริการให้ดียิ่งขึ้น

2.5.4 ให้บริการเกินความคาดหวัง แม้ต้องใช้เวลาหรือความพยายามอย่างมาก

1) ให้เวลาแก่ประชาชน โดยเฉพาะเมื่อประชาชนประสบความยากลำบาก เช่น ให้เวลาและความพยายามพิเศษในการให้บริการ เพื่อช่วยผู้รับบริการแก้ปัญหา

2) คอยให้ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับงานที่กำลังให้บริการอยู่ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ประชาชน แม้ว่าประชาชนจะไม่ได้ถามถึง หรือไม่ทราบมาก่อนให้บริการที่เกินความคาดหวังในระดับทั่วไป

2.5.5 สามารถเข้าใจและให้บริการที่ตรงตามความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้

1) เล็งเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับประชาชน ในระยะยาว และสามารถเปลี่ยนแปลงวิธีหรือขั้นตอนการให้บริการ เพื่อให้ประชาชน ได้ประโยชน์สูงสุด

2) ปฏิบัติตนเป็นที่ปรึกษาที่ประชาชน ไว้วางใจ ตลอดจนมีส่วนช่วยในการตัดสินใจของผู้รับบริการ

3) สามารถให้ความเห็นส่วนตัวที่อาจแตกต่างไปจากวิธีการ หรือขั้นตอนที่ประชาชน ต้องการ เพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นปัญหาโอกาส ฯลฯ เพื่อเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงหรือในระยะยาวแก่ประชาชน

2.6 จริยธรรม เป็นการครองตนและประพฤติปฏิบัติถูกต้องเหมาะสมทั้งตามหลักกฎหมายและคุณธรรมจริยธรรมตลอดจนหลักแนวทางในวิชาชีพของตน โดยมีมุ่งประโยชน์ของประเทศชาติมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว อีกทั้งเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนผลักดันให้ภารกิจบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

2.6.1 มีความซื่อสัตย์สุจริต

- 1) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริต ถูกต้องทั้งตามหลักกฎหมายจริยธรรมและระเบียบวินัย
- 2) แสดงความคิดเห็นของตนตามหลักวิชาชีพอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา

2.6.2 มีสัจจะเชื่อถือได้

- 1) รักษาวาจา มีสัจจะเชื่อถือได้ พูดอย่างไรทำอย่างนั้น ไม่บิดเบือนอ้างข้อยกเว้นให้ตนเอง
- 2) มีจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นวิชาชีพ อุทิศร่างกายแรงใจผลักดันให้ภารกิจหลักของตนและหน่วยงานบรรลุผล เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาประเทศชาติและสังคมไทย

2.6.3 ยึดมั่นในหลักการ

- 1) ยึดมั่นในหลักการและจรรยาบรรณของวิชาชีพ ไม่เบี่ยงเบนด้วยอคติหรือผลประโยชน์ส่วนตน
- 2) เสียสละความสุขสบายตลอดจนความพึงพอใจส่วนตนหรือของครอบครัว โดยมุ่งให้ภารกิจในหน้าที่สัมฤทธิ์ผลเป็นสำคัญ

2.6.4 ดำรงความถูกต้อง

- 1) ดำรงความถูกต้อง ยืนหยัดพิทักษ์ผลประโยชน์และชื่อเสียง
- 2) ตัดสินใจในหน้าที่ ด้วยความถูกต้อง โปร่งใส เป็นธรรม แม้ผลของการปฏิบัติอาจสร้างศัตรูหรือก่อความไม่พึงพอใจให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือเสียประโยชน์

2.6.5 อุทิศตนเพื่อผดุงความยุติธรรม

- 1) ดำรงความถูกต้อง ยืนหยัดพิทักษ์ผลประโยชน์และชื่อเสียงของประเทศชาติ แม้ในสถานการณ์ที่อาจเสี่ยงต่อความมั่นคงในการทำงาน

แนวทางการวัดและประเมินผล

1. ความหมายการประเมินตามสภาพจริง

สุวิมล ว่องวานิช (2546, หน้า 13) กล่าวว่า การประเมินตามสภาพจริง เป็นกระบวนการตัดสินความรู้ความสามารถและทักษะต่าง ๆ ของผู้เรียนในสภาพที่สอดคล้องกับชีวิตจริง โดยใช้เรื่องราว เหตุการณ์ สภาพจริงหรือคล้ายจริงที่ประสบในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งเร้าให้ผู้เรียนตอบสนองโดยการแสดงออก ลงมือกระทำ หรือผลิต จากกระบวนการทำงานตามที่คาดหวังและผลผลิตที่มีคุณภาพ จะเป็นการสะท้อนภาพเพื่อลงข้อสรุปถึงความรู้ ความสามารถ และทักษะต่าง ๆ ของผู้เรียนว่ามีมากน้อยเพียงใด น่าพอใจหรือไม่ อยู่ในระดับความสำเร็จใด

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 20) กล่าวว่า การประเมินสภาพจริง เป็นการประเมินจากการปฏิบัติงานหรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยงานหรือกิจกรรมที่มอบหมายให้ผู้ปฏิบัติ จะเป็นงานหรือสถานการณ์ที่เป็นจริง (Real Life) หรือใกล้เคียงกับชีวิตจริง จึงเป็นงานที่มีสถานการณ์ซับซ้อน (Complexity) และเป็นองค์รวม (Holistic) มากกว่างานปฏิบัติในกิจกรรมการเรียนทั่วไป

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และพเยาว์ ยินดีสุข (2551, หน้า 11) การประเมินตามสภาพจริง (authentic assessment) ซึ่งการประเมินดังกล่าวมุ่งเน้นที่จะประเมินความสามารถในการใช้ความรู้เพื่อการปฏิบัติงานจริง และในสถานการณ์ที่เป็นชีวิตจริง โดยการประเมินตามสภาพจริงจะเน้นการประเมินกระบวนการปฏิบัติ รวมทั้งผลผลิตที่อาจเป็นความรู้ และสิ่งประดิษฐ์ หรือชิ้นงานใหม่ๆ

2. สิ่งที่ควรประเมินในการประเมินตามสภาพจริง

การประเมินการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic assessment) นั้น เป็นการประเมินในเรื่องต่อไปนี้

2.1 ผลการเรียนรู้ด้านวิชาการ คือ ความรู้ ความเข้าใจในสาระ

2.2 การใช้เหตุผล คือ การใช้กระบวนการแก้ปัญหา การใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ การใช้กระบวนการสร้างความรู้

2.3 ทักษะและสมรรถนะ เช่น ทักษะการนำเสนอ ทักษะการเขียน ทักษะการทำงาน เป็นทีม ทักษะการวิจัย ทักษะการจัดระบบและวิเคราะห์ข้อมูล ทักษะการให้เทคโนโลยี ทักษะการทำงาน ด้วยความอดทนและฝ่าฟันอุปสรรค ทักษะการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

2.4 เจตคติ เช่น การพัฒนาเจตคติต่อการเรียน การรักเรียน ความเป็นพลเมืองดี ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน เป็นนักอ่าน อึดมโนทัศน์ความรักธรรมชาติ

2.5 นิสัยการทำงาน เช่น การทำงานได้สำเร็จตรงตามเวลา ใช้เวลาอย่างมีค่า ความรับผิดชอบ

3. แนวคิดและหลักการของการประเมินผลตามสภาพจริง

ผู้เชี่ยวชาญในด้านทฤษฎีและการประเมินผลกล่าวถึงแนวคิดและหลักการประเมินตามสภาพที่แท้จริงไว้หลายท่าน ที่สำคัญมีดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542, หน้า 183) กล่าวว่าไว้ว่า

1. การประเมินตามสภาพจริง ไม่เน้นการประเมินทักษะพื้นฐาน (Skill Assessment) แต่เน้นการประเมินทักษะการคิดที่ซับซ้อน (Complex Thinking Skill) ในการทำงาน ความร่วมมือในการแก้ปัญหา และการประเมินตนเองทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน

2. การประเมินตามสภาพจริง เป็นการวัดและประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียน

3. การประเมินตามสภาพจริง เป็นการสะท้อนให้เห็นการสังเกตสภาพงานปัจจุบัน (Current Work) ของผู้เรียน และสิ่งที่คุณเรียนได้ปฏิบัติจริง
4. การประเมินตามสภาพจริง เป็นการผูกติดผู้เรียนกับงานที่เป็นจริง โดยพิจารณาจากงานหลาย ๆ ชิ้น
5. ผู้ประเมินควรมีหลาย ๆ คน โดยมีการประชุมระหว่างกลุ่มผู้ประเมินเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียน
6. การประเมินต้องดำเนินการไปพร้อมกับการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง
7. นำการประเมินตนเองมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินตามสภาพที่แท้จริง
8. การประเมินตามสภาพจริง ควรมีการประเมินทั้ง 2 ลักษณะ คือ การประเมินที่เน้นการปฏิบัติจริง และการประเมินจากแฟ้มสะสมงาน

อนุวัติ คุณแก้ว (2548, หน้า 113) กล่าวถึงหลักการของการประเมินผลจากสภาพจริงไว้ดังนี้

1. เป็นการประเมินความก้าวหน้า และการแสดงออกของผู้เรียนแต่ละคนบนรากฐานของทฤษฎีทางพฤติกรรมการเรียนรู้ โดยใช้เครื่องมือการประเมินที่หลากหลาย
2. การประเมินตามสภาพจริง จะต้องมีรากฐานบนพัฒนาการและการเรียนรู้ทางสติปัญญาที่หลากหลาย
3. หลักสูตรสถานศึกษา ต้องให้ความสำคัญต่อการประเมินตามสภาพจริง คือ หลักสูตรต้องพัฒนามาจากบริบทที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ และที่ต้องเรียนรู้ให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก
4. การเรียน การสอน การประเมินผล จะต้องหลอมรวมกันและการประเมินต้องประเมินต่อเนื่องตลอดเวลาที่ทำการเรียนการสอน โดยผู้เรียนมีส่วนร่วม
5. การเรียน การสอน การประเมิน เน้นสภาพที่สอดคล้อง หรือ ใกล้เคียงกับธรรมชาติความเป็นจริงของการดำเนินชีวิต และควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดงานด้วยตนเอง
6. การเรียนการสอนจะต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาศักยภาพให้เต็มที่สูงสุด ตามสภาพที่เป็นจริงของแต่ละบุคคล เติบโตตามศักยภาพของตนเอง การเรียน การสอน และการประเมินต้องเกี่ยวเนื่องกันและเน้นการปฏิบัติจริงในสภาพที่ใกล้เคียงหรือสภาพที่เป็นจริงในชีวิตประจำวัน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง

4. ลักษณะสำคัญของการวัดและการประเมินผลจากสภาพจริง

ลักษณะสำคัญของการวัดและการประเมินผลจากสภาพจริงมีดังนี้ (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 159)

1. การวัดและการประเมินผลจากสภาพจริงมีลักษณะสำคัญคือ ใช้วิธีการประเมินกระบวนการคิดที่ซับซ้อนความสามารถในการปฏิบัติงาน ศักยภาพของผู้เรียนในด้านของผู้ผลิต และกระบวนการที่ได้ผลผลิตมากกว่าที่จะประเมินว่าผู้เรียนสามารถจดจำความรู้อะไรได้บ้าง

2. เป็นการประเมินความสามารถของผู้เรียน เพื่อวินิจฉัยผู้เรียนในส่วนที่ควรส่งเสริมและส่วนที่ควรแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพตามความสามารถ ความสนใจและความต้องการของแต่ละบุคคล

3. เป็นการประเมินที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมประเมินผลงานของทั้งตนเองและของเพื่อนร่วมห้อง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตัวเอง เชื่อมั่นตนเอง สามารถพัฒนาข้อมูลได้

4. ข้อมูลที่ประเมินได้จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการเรียนการสอนและการวางแผนการสอนของผู้สอนว่าสามารถตอบสนองของความสามารถ ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนแต่ละบุคคลได้หรือไม่

5. ประเมินความสามารถของผู้เรียนในการถ่ายโอนการเรียนรู้ไปสู่ชีวิตจริงได้

6. ประเมินด้านต่าง ๆ ด้วยวิธีที่หลากหลายในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

ตาราง 17 การเปรียบเทียบลักษณะการวัดและการประเมินผลทั่วไปและการประเมินผลตามสภาพจริง

การวัดและการประเมินผลทั่วไป	การประเมินผลตามสภาพจริง
เน้นที่พฤติกรรมเดียว	เน้นการใช้ความคิด ยุทธศาสตร์ในการเรียนรู้ที่ซับซ้อน
หยุดการเรียนการสอนในขณะประเมิน	สามารถประเมินได้ขณะดำเนินการสอนตามปกติ
แยกตัวออกจากการสอนหรือวงจรการเรียน	เป็นเหตุการณ์ต่อเนื่อง โดยเป็นส่วนประกอบหนึ่งในการสอน หรือวงจรการเรียน
แคบ	กว้าง

ตาราง 17 (ต่อ)

การวัดและการประเมินผลทั่วไป	การประเมินผลตามสภาพจริง
ใช้ตัวเลข	ใช้ข้อความ
ใช้แบบทดสอบทั่วไป	ใช้วิธีการประเมินหลายชนิด
ผู้เรียนเป็นผู้รับความรู้ที่ไม่มีปฏิกริยา	ผู้เรียนคือผู้สร้างความรู้ที่โดดเด่น
ไม่เป็นสภาพจริงของกระบวนการเรียนรู้	เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ตามปกติ
ผู้สอนอยู่นอกระบบการประเมิน	ผู้สอนเป็นส่วนหนึ่งของระบบการประเมิน
อาศัยการวัดและการประเมินจากบุคคลภายนอก	อาศัยการประเมินผลด้วยตนเองเป็นสำคัญ
ใช้เกณฑ์มาตรฐานตายตัว เป็นตัวกำหนดความสำเร็จ	ใช้เกณฑ์ที่ยืดหยุ่นหลากหลาย เป็นตัวกำหนดความสำเร็จ
อาศัยวิธีคิดที่เหมือนกันกับคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว	อาศัยวิธีคิดและคำตอบที่ต่างกันได้
จุดเน้นอยู่ที่การแยกทักษะต่างๆออกจากกัน	จุดเน้น คือ การบูรณาการเรียนรู้ทุกด้านเข้าด้วยกัน
การวัดผลอยู่ในขอบเขตของแต่ละวิชา	ใช้กระบวนการของสหวิทยาการ

5. ขั้นตอนการประเมินตามสภาพจริง

การประเมินตามสภาพจริงมีการดำเนินงานตามขั้นตอนต่อไปนี้ (อนุวัติ คุณแก้ว, 2548, หน้า 115)

1. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการประเมิน ต้องสอดคล้องกับสาระมาตรฐาน จุดประสงค์การเรียนรู้และสะท้อนการพัฒนาด้วย
2. กำหนดขอบเขตในการประเมิน ต้องพิจารณาเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน เช่น ความรู้ ทักษะและกระบวนการ ความรู้สึก คุณลักษณะ เป็นต้น
3. กำหนดผู้ประเมิน โดยพิจารณาผู้ประเมินว่าจะมีใครบ้าง เช่น ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนผู้เรียน ผู้สอนผู้สอน ผู้ปกครองหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น
4. เลือกใช้เทคนิคและเครื่องมือในการประเมิน ควรมีความหลากหลายและเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ วิธีการประเมิน เช่น การทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกพฤติกรรม แบบสำรวจความคิดเห็น บันทึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง แฟ้มสะสมงาน ฯลฯ
5. กำหนดเวลาและสถานที่ที่จะประเมิน เช่น ประเมินระหว่างผู้เรียนทำกิจกรรม ระหว่างทำงานกลุ่ม / โครงการ วันใดวันหนึ่งของสัปดาห์ เวลาว่าง / พักกลางวัน ฯลฯ
6. วิเคราะห์ผลและวิธีการจัดการข้อมูลการประเมิน เป็นการนำข้อมูลจากการประเมินมาวิเคราะห์โดยระบุสิ่งที่วิเคราะห์ เช่น กระบวนการทำงาน เอกสารจากแฟ้มสะสมงาน ฯลฯ รวมทั้งระบุวิธีการบันทึกข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
7. กำหนดเกณฑ์ในการประเมิน เป็นการกำหนดรายละเอียดในการให้คะแนน ผลงานว่าผู้เรียนทำอะไร ได้สำเร็จหรือว่ามีระดับความสำเร็จในระดับใด คือ มีผลงานเป็นอย่างไร การให้คะแนนอาจจะให้ในภาพรวมหรือแยกเป็นรายให้สอดคล้องกับงานและจุดประสงค์การเรียนรู้

6. เทคนิค / วิธีการที่ใช้ในการประเมินตามสภาพจริง

การประเมินตามสภาพจริงเป็นการกระทำ การแสดงออกหลาย ๆ ด้าน ของผู้เรียนตามสภาพความเป็นจริงทั้งในและนอกห้องเรียน มีวิธีการประเมินโดยสังเขปดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 184-193)

1. การสังเกต เป็นวิธีการที่ดีมากวิธีหนึ่งในการเก็บข้อมูลพฤติกรรมด้านการใช้ความคิด การปฏิบัติงาน และโดยเฉพาะด้านอารมณ์ ความรู้สึก และลักษณะนิสัยสามารถทำได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน หรือในสถานการณ์อื่นนอกโรงเรียน เครื่องมืออื่น ๆ ที่ใช้ประกอบการสังเกต ได้แก่ แบบตรวจสอบรายการ แบบมาตราส่วนประมาณค่า แบบบันทึกระเบียบสะสม เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์ เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ใช้เก็บข้อมูลพฤติกรรมด้านต่างได้ดี เช่น ความคิด (สติปัญญา) ความรู้สึก กระบวนการขั้นตอนในการทำงาน วิธีแก้ปัญหา ฯลฯ อาจใช้ประกอบการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มั่นใจมากยิ่งขึ้น

3. การตรวจงาน เป็นการวัดและประเมินผลที่เน้นการนำผลการประเมินไปใช้ทันที ใน 2 ลักษณะ คือ เพื่อการช่วยเหลือผู้เรียนและเพื่อปรับปรุงการสอนของผู้สอน จึงเป็นการประเมินที่ควรดำเนินการตลอดเวลา เช่น การตรวจแบบฝึกหัด ผลงานภาคปฏิบัติ โครงการ/โครงการต่างๆ เป็นต้น งานเหล่านี้ควรมีลักษณะที่ผู้สอนสามารถประเมินพฤติกรรมระดับสูงของผู้เรียนได้ เช่น แบบฝึกหัดที่เน้นการเขียนตอบ เรียบเรียง สร้างสรรค์ (ไม่ใช่แบบฝึกหัดที่เลียนแบบข้อสอบเลือกตอบซึ่งมักประเมินได้เพียงความรู้ความจำ) งาน โครงการ โครงการงาน ที่เน้นความคิดขั้นสูง ในการวางแผนจัดการ ดำเนินการและแก้ปัญหาสิ่งที่ควรประเมินควบคู่ไปด้วยเสมอในการตรวจงาน (ทั้งงานเขียนตอบและปฏิบัติ) คือ ลักษณะนิสัยและคุณลักษณะที่ดีในการทำงาน

4. การรายงานตนเอง เป็นการให้ผู้เรียนเขียนบรรยายหรือตอบคำถามสั้น ๆ หรือตอบแบบสอบถามที่ผู้สอนสร้างขึ้น เพื่อสะท้อนถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งความรู้ ความเข้าใจ วิธีคิด วิธีทำงานความพอใจในผลงาน ความต้องการพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น

5. การใช้บันทึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนผลงานผู้เรียน โดยเฉพาะความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียนจากแหล่งต่าง ๆ เช่น จากเพื่อนผู้สอน – โดยประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน

6. การใช้ข้อสอบแบบเน้นการปฏิบัติจริง ในกรณีที่ผู้สอนต้องการใช้แบบทดสอบขอเสนอแนะให้ใช้แบบทดสอบภาคปฏิบัติที่เน้นการปฏิบัติจริง ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

6.1 ปัญหาต้องมีความหมายต่อผู้เรียน และมีความสำคัญเพียงพอที่จะแสดงถึงภูมิความรู้ของผู้เรียนในระดับขั้นนั้น ๆ

6.2 เป็นปัญหาที่เลียนแบบสภาพจริงในชีวิตของผู้เรียน

6.3 แบบสอบต้องครอบคลุมทั้งความสามารถและเนื้อหาตามหลักสูตร

6.4 ผู้เรียนต้องใช้ความรู้ความสามารถ ความคิดหลาย ๆ ด้านมาผสมผสาน และแสดงวิธีคิดได้เป็นขั้นตอนที่ชัดเจน

6.5 ควรมีคำตอบถูกต้องหลายคำตอบ และมีวิธีการหาคำตอบได้หลายวิธี

6.6 มีเกณฑ์การให้คะแนนตามความสมบูรณ์ของคำตอบอย่างชัดเจน

7. การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน แฟ้มสะสมงานหมายถึง สิ่งที่ใช้สะสมงานของผู้เรียนอย่างมีจุดประสงค์ อาจเป็นแฟ้ม กล้อง แผ่นดิสก์ อัลบั้ม ฯลฯ ที่แสดงให้เห็นถึงความพยายาม

ความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์ในเรื่องนั้นๆ หรือหลาย ๆ เรื่อง การสะสมนั้นผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเลือกเนื้อหา เกณฑ์การเลือก เกณฑ์การตัดสิน ความสามารถ / คุณสมบัติ หลักฐานการสะท้อนตนเอง

7. การให้คะแนน

หลักเกณฑ์และวิธีการให้คะแนนตามแนวทางของการประเมินตามสภาพจริงของผู้เรียน ทำได้ใน 2 แนวทาง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า12-14) ดังนี้

แนวทางที่ 1 ให้คะแนนแบบภาพรวม (Holistic Rubrics) เป็นแนวทางการให้คะแนนโดยพิจารณาจากภาพรวมของชิ้นงานแล้วให้คะแนน หรืออาจจัดชิ้นงานให้เป็นระดับคุณภาพหรืออาจใช้เป็นคะแนน 4, 3, 2, 1 ในความหมายว่า คะแนนนั้นเป็นตัวแทนความประทับใจในผลงานทั้งหมดรวมทุกด้านแล้ว มักใช้กับเครื่องมือวัดประเมินผลที่เป็น Authentic Test

แนวทางที่ 2 ให้คะแนนในลักษณะวิเคราะห์งานเป็นส่วนย่อย (Analytic Rubrics) เป็นแนวทางการให้คะแนนผลงานที่กำหนดคุณลักษณะของรายการพิจารณาเป็นรายด้านๆ นิยมกำหนดไม่เกิน 4-6 ด้าน โดยในแต่ละด้าน จะกำหนดเกณฑ์ให้คะแนนโดยมีคำอธิบายคุณภาพของผลงานไว้เป็นระดับอย่างชัดเจนเพื่อวิเคราะห์ระดับความสำเร็จแต่ละด้านในงานนั้น ของผู้เรียน ข้อมูลมีประโยชน์มากต่อการพัฒนาการเรียนการสอน

การวัดสมรรถนะการส่งเสริมสุขภาพ

พฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกระหว่างการเรียนการสอนและการทำกิจกรรม และการทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นสิ่งที่สื่อถึงความคิด ความสามารถและคุณลักษณะของผู้เรียน เช่น พฤติกรรมที่แสดงความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาสื่อถึงความสนใจใฝ่รู้ของผู้เรียน พฤติกรรมที่ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่มสื่อถึงความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งพฤติกรรมของผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับการอย่างหลากหลาย ดังต่อไปนี้

1. สมรรถนะการส่งเสริมสุขภาพชุมชนด้านการบริหารจัดการ จะบ่งบอกถึงพฤติกรรมที่คาดหวังหรือต้องการให้เกิดขึ้น แยกตามระดับที่แตกต่างกัน แบ่งเป็น 5 ระดับ

1.1 การมีส่วนร่วมกับชุมชน หมายถึง ความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนและสังคม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา โดยนำข้อมูลพื้นฐานของชุมชนทบทวน ปรับปรุง และบูรณาการ จัดหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาท้องถิ่น

เกณฑ์การให้คะแนนการมีส่วนร่วมกับชุมชน

ระดับที่ 1 ผู้เรียนสามารถสรุปสถานะข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน/ชุมชนในภาพรวม ได้

ระดับที่ 2 ผู้เรียนสามารถสามารถจัดประชุมประชาคมเพื่อทำการทบทวน ปรับปรุง และ บูรณาการโดยใช้ข้อมูลแผนชุมชนเดิม

ระดับที่ 3 ผู้เรียนสามารถ ประชุมประชาคมและมีส่วนร่วมในดำเนินโครงการ/กิจกรรม ไม่ใช้งบประมาณอย่างน้อย 1 โครงการ

ระดับที่ 4 ผู้เรียนสามารถนำโครงการ/กิจกรรมเป็นส่วนหนึ่งในแผนพัฒนาท้องถิ่นหรือ แผนของหน่วยงานอื่นๆ

ระดับที่ 5 ผู้เรียนโครงการ/กิจกรรมได้รับการสนับสนุนงบประมาณหรือร่วมดำเนินการ จากองค์กรหรือหน่วยงานอื่นๆ

1. การบริหารการจัดการ หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติงานให้ดีหรือเกินมาตรฐาน ที่มีอยู่ ให้ผลการปฏิบัติงานเป็นไปตามเกณฑ์วัดผลสัมฤทธิ์ที่กำหนดขึ้น สามารถสร้างสรรค์พัฒนา ผลงานหรือกระบวนการปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ และเหมาะสมกับทรัพยากร

เกณฑ์การให้คะแนนการบริหารการจัดการ

ระดับที่ 1 แสดงความพยายามในการทำงานให้ดี มีความมานะอดทน ขยันหมั่นเพียร ในการทำงานและตรงต่อเวลา แสดงออกว่าต้องการทำงานให้ได้ดีขึ้น เช่น ถ้ามถึงวิธีการ หรือขอ แนะนำอย่างกระตือรือร้น สนใจใคร่รู้

ระดับที่ 2 แสดงสมรรถนะระดับที่ 1 และสามารถทำงานได้ผลงานตามเป้าหมายที่วางไว้ หมั่นติดตามผลงาน และประเมินผลงานของตน โดยใช้เกณฑ์ที่กำหนดขึ้น โดยไม่ได้ถูกบังคับ เช่น ถ้ามว่าผลงานดีหรือยัง หรือต้องปรับปรุงอะไรจึงจะดีขึ้น

ระดับที่ 3 แสดงสมรรถนะระดับที่ 2 และสามารถทำงานได้ผลงานตามที่มีประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น เสนอหรือทดลองวิธีการทำงานแบบใหม่ที่มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม เพื่อให้ได้ผลงาน ตามที่กำหนดไว้

ระดับที่ 4 แสดงสมรรถนะระดับที่ 3 และสามารถพัฒนาวิธีการทำงานเพื่อให้ได้ผลงาน ที่โดดเด่น เช่น การทำการพัฒนาระบบ ขั้นตอน วิธีการทำงานเพื่อให้ได้ผลงานที่โดดเด่น และ แตกต่าง

ระดับที่ 5 แสดงสมรรถนะระดับที่ 4 และสามารถตัดสินใจได้ โดยมีการคำนวณผล ได้ผล เสียอย่างชัดเจน บริหารจัดการและทุ่มเทเวลา ตลอดจนทรัพยากร เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดต่อ ภารกิจตามที่วางแผนไว้

2. การทำงานเป็นทีม หมายถึง ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น รักษาสัมพันธภาพกับสมาชิกในทีม รับฟังความเห็นของสมาชิกในทีม เต็มใจเรียนรู้จากผู้อื่นให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนร่วมงานที่มีเหตุจำเป็นโดยไม่ต้องให้ร้องขอ และสามารถรายงานความคืบหน้าของการดำเนินงานหรือข้อมูลอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานอย่างต่อเนื่อง

เกณฑ์การให้คะแนนการทำงานเป็นทีม

ระดับที่ 1 สามารถทำงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จ และรายงานให้สมาชิกทราบความคืบหน้าของการดำเนินงานหรือข้อมูลอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานอย่างต่อเนื่อง

ระดับที่ 2 แสดงสมรรถนะที่ 1 และให้ความร่วมมือในการทำงานกับเพื่อนร่วมงาน สร้างสัมพันธ เข้ากับผู้อื่นในกลุ่มได้ดีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ความร่วมมือกับผู้อื่นในทีมด้วยดี

ระดับที่ 3 แสดงสมรรถนะที่ 2 และประสานความร่วมมือของสมาชิกในทีม รับฟังความเห็นของสมาชิกในทีม เต็มใจเรียนรู้จากผู้อื่น ประมวลผลความคิดเห็นต่าง ๆ มาใช้ประกอบการตัดสินใจหรือวางแผนงานร่วมกันในทีม

ระดับที่ 4 แสดงสมรรถนะที่ 3 และสนับสนุนและช่วยเหลืองานเพื่อนร่วมทีมคนอื่น ๆ แสดงน้ำใจ ให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนร่วมงานที่มีเหตุจำเป็นโดยไม่ต้องให้ร้องขอ

ระดับที่ 5 แสดงสมรรถนะที่ 4 และสามารถนำทีมให้ปฏิบัติการกิจให้ได้ผลสำเร็จช่วยประสานรอยร้าว หรือคลี่คลายแก้ไขข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในทีม

3. ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ หมายถึง ความสามารถในการศึกษาหาความรู้ สนใจเทคโนโลยีและองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในสาขาอาชีพของตน ติดตามแนวโน้มวิทยาการที่ทันสมัย และสนับสนุนให้เกิดบรรยากาศการพัฒนาความเชี่ยวชาญให้กับชุมชน ด้วยการจัดสรรทรัพยากรเครื่องมือ อุปกรณ์ เข้ากับการปฏิบัติงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์

เกณฑ์การให้คะแนน ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ

ระดับที่ 1 แสดงความสนใจองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในสาขาอาชีพของตน

ระดับที่ 2 แสดงสมรรถนะที่ 1 และกระตือรือร้นในการศึกษาหาความรู้ สนใจเทคโนโลยีและองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในสาขาอาชีพของตน ติดตามแนวโน้มวิทยาการที่ทันสมัย และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับงานอย่างต่อเนื่อง

ระดับที่ 3 แสดงสมรรถนะที่ 2 และสามารถนำความรู้ วิชาการ หรือเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่ได้ศึกษามาปรับประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้โดยเข้าใจประเด็นและผลกระทบของวิทยาการต่างๆ

ระดับที่ 4 แสดงสมรรถนะระดับที่ 3 และศึกษาพัฒนาตนเองให้มีความรู้ และ ความเชี่ยวชาญในงานมากขึ้น และสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ให้ปฏิบัติได้อย่างกว้างขวางครอบคลุมทั้งในเชิงลึก และเชิงกว้างอย่างต่อเนื่อง

ระดับที่ 5 แสดงสมรรถนะระดับที่ 4 และสนับสนุนให้เกิดบรรยากาศแห่งการพัฒนาความเชี่ยวชาญในองค์กร ด้วยการจัดสรรทรัพยากร เครื่องมือ อุปกรณ์ที่เอื้อต่อการพัฒนา

4. การบริการ หมายถึง ความสามารถในการให้คำแนะนำข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับงานที่กำลังให้บริการอยู่ ช่วยแก้ปัญหาหรือหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนอย่างรวดเร็ว รับประทานอย่างเต็มที่

เกณฑ์การให้คะแนนการบริการ

ระดับที่ 1 แสดงความเต็มใจให้บริการ ที่เป็นมิตร สุภาพ เต็มใจต้อนรับ ให้คำแนะนำ และคอยติดตามเรื่อง เมื่อประชาชนมีคำถาม ข้อเรียกร้องที่เกี่ยวข้องกับภารกิจ

ระดับที่ 2 แสดงสมรรถนะที่ 1 และสามารถให้บริการที่ประชาชนต้องการได้ ให้ข้อมูลข่าวสารของการบริการที่ถูกต้อง ชัดเจนแก่ประชาชนได้ตลอดการให้บริการ ประสานงานภายในหน่วยงาน และกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ระดับที่ 3 แสดงสมรรถนะที่ 2 และเต็มใจช่วยแก้ปัญหาให้กับประชาชนได้ รับประทานอย่างเร็ว เต็มใจ ไม่บ่น เบียด ไม่แก้ตัว หรือปิดภาวะ

ระดับที่ 4 แสดงสมรรถนะระดับที่ 3 และให้บริการที่เกินความคาดหวัง คอยให้ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับงานที่กำลังให้บริการอยู่ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ประชาชน แม้ว่าประชาชนจะไม่ได้ถามถึง หรือไม่ทราบมาก่อนให้บริการที่เกินความคาดหวังในระดับทั่วไป

ระดับที่ 5 แสดงสมรรถนะระดับที่ 4 และสามารถเข้าใจและให้บริการที่ตรงตามความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้มองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับประชาชน ในระยะยาว และสามารถเปลี่ยนแปลงวิธีหรือขั้นตอนการให้บริการ เพื่อให้ประชาชน ได้ประโยชน์สูงสุด

5. จริยธรรม หมายถึง ความสามารถในการแสดงความคิดเห็นของตนตามหลักวิชาชีพ อย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา ความสามารถในการปฏิบัติยึดมั่นในหลักการจรรยาบรรณของวิชาชีพ ยอมรับข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับการตำหนิไม่ปิดความรับผิดชอบให้ผู้อื่น

เกณฑ์การให้คะแนนจริยธรรม

ระดับที่ 1 ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต แสดงความคิดเห็นของตนตามหลักวิชาที่พออย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา

ระดับที่ 2 แสดงสมรรถนะที่ 1 และมีสัจจะเชื่อถือได้ รักษาวาจา มีสัจจะเชื่อถือได้ พูดอย่างไร ทำอย่างนั้น ไม่บิดเบือนอ้างข้อยกเว้นให้ตนเอง

ระดับที่ 3 แสดงสมรรถนะที่ 2 และยึดมั่นในหลักการจรรยาบรรณของวิชาชีพ เสียสละความสุขสบายตลอดจนความพึงพอใจส่วนตน โดยมุ่งให้ภารกิจในหน้าที่สัมฤทธิ์ผลเป็นสำคัญ

ระดับที่ 4 แสดงสมรรถนะที่ 3 และตัดสินใจในหน้าที่ ด้วยความถูกต้อง โปร่งใส เป็นธรรม แม้ผลก่อความไม่พึงพอใจให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือเสียประโยชน์

ระดับที่ 5 แสดงสมรรถนะที่ 4 และยอมรับข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับการตำหนิไม่ปิดความรับผิดชอบให้ผู้อื่น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

อังคณา อ่อนธานี (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้โดยอิงแนวคิดการจัดการความรู้สำหรับนิสิตครู มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้โดยอิงแนวคิดการจัดการความรู้สำหรับนิสิตครู โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ คือ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้โดยอิงแนวคิดการจัดการความรู้สำหรับนิสิตครู 2) สร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการเรียนการสอน เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้โดยอิงแนวคิดการจัดการความรู้สำหรับนิสิตครู 3) ทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้โดยอิงแนวคิดการจัดการความรู้สำหรับนิสิตครู 4) ประเมินความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้โดยอิงแนวคิดการจัดการความรู้สำหรับนิสิตครู การวิจัยในครั้งนี้ดำเนินไปตามลักษณะของกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินงาน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิดการ

จัดการความรู้ในเรื่องกระบวนการ เทคนิคและวิธีการจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้ สำหรับผู้เรียนระดับอุดมศึกษา ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการเรียน การสอน และเอกสารประกอบรูปแบบการเรียนการสอน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน และทดลองนำร่องรูปแบบ เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ กับนิสิตที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คน ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้ รูปแบบการเรียนการสอน โดยนำร่องไปทดลองใช้กับนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ จำนวน 37 คน ขั้นตอนที่ 4 ประเมินความพึงพอใจของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนตาม รูปแบบผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ที่จะต้อง เสริมสร้างให้กับนิสิตมี 4 บทบาทคือ บทบาทในการวางแผนการเรียนรู้ บทบาทในการดำเนินการ จัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ บทบาทในการประเมินผลและให้ข้อมูลย้อนกลับ บทบาทที่เป็นปัจจัยสนับสนุน การจัดการเรียนการสอน แนวคิดในเรื่องการจัดการความรู้ที่นำไปใช้ในการพัฒนารูปแบบการเรียน การสอนประกอบไปด้วย 7 ขั้นตอน คือ 1) กำหนดสิ่งที่ต้องเรียนรู้ 2) แสวงหาความรู้ 3) แบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ 4) สร้างความรู้ 5) จัดเก็บความรู้ 6) ถ่ายโอนความรู้และใช้ประโยชน์ 7) ประเมินผล ความรู้ รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น คือ “รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้าง ความสามารถในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้โดยอิงแนวคิดการจัดการความรู้ สำหรับนิสิตครู” ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กระบวนการเรียนการสอน 5) การวัดและประเมินผล ผลการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า รูปแบบการเรียน การสอนที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและความสอดคล้องอยู่ในระดับมาก ผลการทดลองใช้เพื่อ ศึกษาความเป็นไปได้ พบว่า กิจกรรมตามกระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบเป็นลำดับขั้นตอน สามารถดำเนินการจัดกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ พัฒนาขึ้นพบว่า 1) นิสิตมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) นิสิตมีทักษะในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) นิสิต มีเจตคติต่อการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01 4) ในด้านบรรยากาศการเรียนการสอนโดยทั่วไป พบว่า ผู้เรียนให้ความสนใจ และร่วมมือปฏิบัติกิจกรรมตามรูปแบบการเรียนการสอนเป็นอย่างดี การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่หลากหลาย ทำให้ผู้เรียนเกิดความตื่นตัวในการเรียนอยู่ตลอดเวลา 4) นิสิตมีความพึงพอใจต่อ การเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้โดยอิงแนวคิดการจัดการความรู้สำหรับนิสิตครูอยู่ในระดับมาก

อุษา จันท (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การหาร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้รูปแบบตามแนวคิดของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ที่เน้นทักษะ/กระบวนการทางคณิตศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์เรื่อง การหาร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้รูปแบบตามแนวคิดของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ที่เน้นทักษะ/กระบวนการทางคณิตศาสตร์ มีประสิทธิภาพ 70/70 2) เพื่อศึกษาความคาดหวังและแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การหาร ตามความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย 3) เพื่อศึกษาผลการพัฒนาทักษะ/กระบวนการทางคณิตศาสตร์ เรื่อง การหาร โดยใช้รูปแบบตามแนวคิดของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ 4) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การหาร โดยใช้รูปแบบตามแนวคิดของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ที่เน้นทักษะ/กระบวนการทางคณิตศาสตร์ กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านหัวบึง ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 13 คน รูปแบบการวิจัยเป็นแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการมี 3 วงจรการปฏิบัติการเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การหาร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้รูปแบบตามแนวคิดของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ที่เน้นทักษะ/กระบวนการทางคณิตศาสตร์ จำนวน 16 แผน 2) แบบทดสอบทักษะ/กระบวนการทางคณิตศาสตร์ทำยวงจร 3 วงจร 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การหาร เป็นปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ 4) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ โดยใช้รูปแบบตามแนวคิดของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ที่เน้นทักษะ/กระบวนการทางคณิตศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การหาร โดยใช้รูปแบบตามแนวคิดของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ที่เน้นทักษะ/กระบวนการทางคณิตศาสตร์ พบว่า นักเรียนมีคะแนนทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) ความคาดหวังและแนวทางการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ตามความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย พบว่าผู้ปกครองตระหนักถึงสภาพปัญหารวมทั้งเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ให้ความสนใจและเห็นคุณค่าของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาตามแนวคิดของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ 3) ผลการพัฒนาทักษะ/กระบวนการทางคณิตศาสตร์ เรื่อง การหาร ของนักเรียนอยู่ในระดับสูงเมื่อครบทั้ง 3 วงจรมีวงจรปฏิบัติ และส่งผลถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนด้านต่าง ๆ สูงขึ้น 4) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ อยู่ในระดับมาก

วาริรัตน์ แก้วอุไร (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสู่สังคมแห่งคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนา

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนผู้สูงส่งแห่งคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนผู้สูงส่งแห่งคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ และเพื่อทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนผู้สูงส่งแห่งคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ ดำเนินการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ และขั้นตอนการทดลองใช้และศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น แบบพหุกรณีด้วยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นใช้แนวคิดสำคัญของการจัดการศึกษาตามแนวพระบรมราโชวาท ที่เน้นว่าการให้การศึกษาจะต้องช่วยให้บุคคลค้นพบวิธีการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง เหมาะสม ไปสู่ความเจริญและความสุขตามอัตภาพ และการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ ทฤษฎี การเรียนรู้ กลุ่มพุทธิปัญญานิยมตามแนวทฤษฎีการสร้างความรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา ทฤษฎีประมวลสารสนเทศ และใช้แนวคิดของรูปแบบการสอนและหลักการนำเสนอรูปแบบการสอนของจอยส์และเวลล์ องค์ประกอบของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบฯ แนวคิด/ทฤษฎีที่ใช้เป็นฐานในการพัฒนาหลักการของรูปแบบฯ หลักการของรูปแบบฯ วัตถุประสงค์ของรูปแบบฯ เนื้อหา/สาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบฯ : ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ระบบสังคม หลักปฏิสัมพันธ์ ระบบสนับสนุน ผลที่เกิดกับผู้เรียน และการนำรูปแบบฯไปใช้ ผลการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาทั้งนักวิชาการ ศึกษานิเทศก์ และครูจำนวน 9 คน พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพดีและสามารถนำไปใช้ได้เหมาะสมกับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนโดยองค์รวมทั้งด้านคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ 2) ผลการทดลองใช้และศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นแบบพหุกรณี พบว่า 2.1 กรณีการใช้กับระดับอุดมศึกษากับนักศึกษาครู พบว่า การเรียนโดยใช้หลักการของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นช่วยให้นักศึกษาร้อยละ 80 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเทคนิคในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ร้อยละ 80 ขึ้นไป สามารถเขียนแผนผังความคิด สามารถนำเสนอเนื้อหาได้อย่างน่าสนใจและเข้าใจง่าย อธิบายเนื้อหาได้ละเอียดต่อเนื่องชัดเจน และโดยภาพรวมมีพฤติกรรมความรับผิดชอบในระดับปานกลาง กรณีการใช้กับนักศึกษาพยาบาล พบว่าผู้สอนและนักศึกษาประเมินว่า นักศึกษาแสดงพฤติกรรมจริยธรรมความเอื้ออาทรด้านการรู้จักบุคคลในครอบครัวในฐานะบุคคลคนหนึ่ง ในระดับมาก และนักศึกษาสามารถเขียนรายงานสุขภาพครอบครัวในขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลได้ครอบคลุมทั้งด้าน

ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสิ่งแวดล้อม 2.2 กรณีการใช้กับระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ พบว่า ด้านความรู้ นักเรียนส่วนใหญ่สามารถบันทึกองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับคำสั่งสำคัญสำหรับใช้สร้างผลงานได้ครบถ้วน ตามวัตถุประสงค์ ด้านการปฏิบัติพบว่า นักเรียนทุกคนสามารถปฏิบัติการสร้างชิ้นงานตามเทคนิคการแต่งภาพที่เรียนได้ทุกเรื่อง มีผลสำเร็จของชิ้นงานอยู่ในเกณฑ์คุณภาพ "ดีมาก" เป็นส่วนใหญ่ ด้านคุณธรรมความมีวินัย พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่แสดงพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการมีวินัย ด้านความพร้อมในการเรียน ด้านการควบคุมตนเอง และด้านการพัฒนาตนเอง อยู่ในระดับ "ดีเยี่ยม" การประเมินความมีวินัยระดับการปฏิบัติ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงการมีวินัยในการศึกษาเล่าเรียนอยู่ในระดับ "3" คือ ปฏิบัติเป็นประจำสม่ำเสมอ กรณีการใช้กับโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่า นักเรียนจำนวนร้อยละ 80 มีความรู้และทักษะการสื่อสารการพูด ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม รวมทั้งมีคุณธรรม จริยธรรมด้านความกตัญญู ความมีน้ำใจและจิตอาสาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และกรณีการใช้กับโรงเรียนระดับประถมศึกษา พบว่า นักเรียนสามารถสรุปผังความคิดในเรื่องที่เรียนได้และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง ศาสนาของเราที่รู้จัก หลังเรียนร้อยละ 86.30 มีพฤติกรรมความมีวินัยการทำงานและส่งงานหลังเรียนในระดับดี รู้จักการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือครูและเพื่อนเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนมีทักษะในการนำเสนอผลงานได้คล่องแคล่วกว่าเดิมและมีความสุขสนุกสนานในการเรียน 2.3 ผลการประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นโดยผู้ทรงคุณวุฒิระดับสูงด้านการศึกษาจำนวน 3 คน พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมดีมาก แต่มีข้อเสนอแนะให้เพิ่มรายละเอียดและปรับรายละเอียดบางประการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นเพื่อให้เหมาะสมมากขึ้น

วาริรัตน์ แก้วอุไร และคณะ (2554) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในรายวิชาชีววิทยากลุ่มมหาวิทยาลัยภาคเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาชีววิทยากลุ่มมหาวิทยาลัยภาคเหนือ 2) ทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาชีววิทยากลุ่มมหาวิทยาลัยภาคเหนือ และศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มรายวิชาชีววิทยาด้านผลการเรียนรู้บนฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพัฒนา โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในรายวิชาชีววิทยากลุ่มมหาวิทยาลัยภาคเหนือ ขั้นตอนที่ 2 การทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียง ในรายวิชาชีพอกลุ่มมหาวิทยาลัยภาคเหนือ แบบพหุกรณี ผลการวิจัยพบว่า

1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาชีพอ มืองค์ประกอบของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นคือ ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบฯ แนวคิด/ทฤษฎีที่ใช้เป็นฐานในการพัฒนาหลักการของรูปแบบฯ มุ่งเน้นพัฒนานิสิตให้ประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาตนเองในพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจ/คุณธรรมจริยธรรม ด้านการเรียนรู้ ด้านสุขภาพกาย ด้านสังคม ด้านบุคลิกภาพ/นิสัยส่วนตัว ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยี ด้วยหลักแห่งความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกัน บนฐานของการใช้ความรู้คู่คุณธรรม วัตถุประสงค์ของรูปแบบฯ เนื้อหา/สาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบฯ : ขั้นตอนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ ระบบสังคม หลักปฏิสัมพันธ์ ระบบสนับสนุนผลที่เกิดกับผู้เรียน และการนำรูปแบบฯ ไปใช้ รูปแบบมีหลักการสำคัญ 5 ประการ คือ 1) การจัดการเรียนการสอนจะต้องเน้นให้เกิดความรู้โดยกระบวนการที่เกิดจากผู้เรียนสร้างความรู้ ด้วยตนเองในสภาพแวดล้อมของการมีตัวแบบที่ดีการมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 2) กระบวนการเรียนรู้เน้นให้เกิดการสะท้อนสิ่งที่คิด สิ่งที่แก้ปัญหา และสิ่งที่จะนำไปปฏิบัติด้วยการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการคิดใคร่ครวญถึงผลกระทบที่เกิดจากการคิดและการกระทำ 3) ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะที่ส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ 4) จัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ 5) การจัดการเรียนรู้อยู่ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นความหลากหลายในการนำไปปฏิบัติ มีวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้รูปแบบเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มี คุณลักษณะ 3 ประการ คือ 1) ดีโดยเป็นผู้ที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกำกับกับการคิดและการกระทำ 2) เก่งโดยเป็นผู้มีปัญญา ความรอบรู้ในศาสตร์ด้านการจัดการเรียนรู้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีทักษะที่ส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ ได้แก่ ทักษะการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินค่า การแก้ปัญหาและการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบวิชาชีพครู 3) มีความสุขโดยเป็นผู้มีกระบวนการเรียนรู้และมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และความใฝ่รู้ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาชีพอ มีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีกลุ่มพุทธิปัญญานิยมตามแนวทฤษฎีการสร้างความรู้และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา เป็น 5 ขั้นตอนที่เรียกว่า “PLRCA Model” ดังนี้ 1) ขั้นเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ (Preparing : P) 2) ขั้นเรียนรู้สิ่งใหม่โดยเชื่อมโยงกับความรู้เดิมและความเข้าใจที่มีอยู่ในปัจจุบันแล้วฝึกปฏิบัติ (Learning : L) 3) ขั้นสะท้อนความคิดเชื่อมโยงกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Reflecting : R) 4) ขั้นสร้างความรู้และประยุกต์ใช้ (Constructing : C) 5) ขั้นประเมินผล (Assessing : A) ผลการตรวจสอบ

คุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยการระดมสมองจากนักการศึกษาด้านครุศาสตร์ / ศึกษาศาสตร์ 5 คน ที่มีส่วนได้ส่วนเสียใน 3 มหาวิทยาลัย ของกลุ่มมหาวิทยาลัยภาคเหนือ พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาชีพครู มีความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปจัดการเรียนรู้ในวิชาชีพครูทั้ง 3 มหาวิทยาลัยมีความเห็นร่วมกันในการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นไปใช้ 2) ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาชีพครูกลุ่มมหาวิทยาลัยภาคเหนือแบบพหุกรณี ของ 3 สถาบัน คือ มหาวิทยาลัยนเรศวร 4 กรณีตัวอย่าง มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ 2 กรณีตัวอย่าง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 1 กรณีตัวอย่าง พบว่าทุกกรณีของการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาชีพครูช่วยพัฒนาให้นักศึกษามีผลการเรียนรู้บนฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหลังเรียนสูงขึ้น จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบเน้นสมองเป็นฐานและกลวิธีการสอนอ่านเพื่อส่งเสริมการอ่านเชิงวิเคราะห์และการเขียนเพื่อการสื่อสารภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น นอกจากจะสนองตอบจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หลังจากนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้กับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นแล้ว ยังจะทำให้ นักเรียนเกิดความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์และเขียนเพื่อการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้ตามธรรมชาติของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมให้มีการตั้งศักยภาพของสมองให้สมองได้ทำหน้าที่ในการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์โดยให้สอดคล้องกับความถนัดหรือแนวทางการเรียนของผู้เรียนตามช่วงวัยของนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและคงทน อีกทั้งยังจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบเน้นสมองเป็นฐานและกลวิธีการสอนอ่านเพื่อส่งเสริมการอ่านเชิงวิเคราะห์และการเขียนเพื่อการสื่อสารภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

กมลฉัตร กล่อมอิม (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ด้วยการช่วยส่งเสริมศักยภาพเพื่อส่งเสริมทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ด้านการแก้ปัญหา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ด้วยการช่วยส่งเสริมศักยภาพเพื่อส่งเสริมทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ด้านการแก้ปัญหา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นการสร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบ และขั้นการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้กับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2555 จำนวน 1 ห้องเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดทักษะ

กระบวนการทางคณิตศาสตร์ด้าน และแบบวัดทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ด้านการแก้ปัญหาเป็นแบบทดสอบแบบเขียนตอบ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ด้วยการช่วยส่งเสริมศักยภาพเพื่อส่งเสริมทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ด้านการแก้ปัญหา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่สร้างขึ้นมาชื่อว่า UCDDE Model มีกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้ 1) ขั้นการทำความเข้าใจปัญหา (Understanding : U) 2) ขั้นการสร้างตัวแทนของปัญหา (Constructing : C) 3) ขั้นวางแผนการแก้ปัญหา (Devising : D) 4) ขั้นการปฏิบัติกิจกรรมการแก้ปัญหา (Doing : D) 5) ขั้นการประเมินการแก้ปัญหา (Evaluating : E) ผลการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพอยู่ในระดับมาก และเมื่อนำไปทดลองใช้ พบว่า มีค่าดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index, E.I.) ระหว่างร้อยละ 60.88 – 67.06 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำร้อยละ 50 ทุกบทเรียนและผลการใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น พบว่า นักเรียนมีทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ด้านการแก้ปัญหาลงเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนมีทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ด้านการแก้ปัญหาลงเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนมีพฤติกรรมการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากและการช่วยส่งเสริมศักยภาพ ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการด้านทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ สูงขึ้นอย่างเป็นลำดับ

2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการรับใช้สังคม

วลัย พานิช (2546) ทำวิจัยเรื่อง การเรียนรู้จากการบริการในวิชาสันติศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายการดังนี้ 1. เพื่อศึกษาผลที่นิสิตได้ประการณ์การทำโครงการเรียนรู้การบริการในด้านส่วนตัว ด้านการให้บริการแก่สังคม และการร่วมงานกับหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องตามการรายงานของนิสิต 2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนิสิตต่อการให้บริการแก่สังคม 3. เพื่อศึกษาการรับรู้ของนิสิตเกี่ยวกับสภาพในสังคม ชุมชน จำนวนนิสิต 66 คน กิจกรรมการสอน เช่น การสอนพิเศษ การเล่นกีฬา เกม นันทนาการ การฝึก การให้คำปรึกษาการช่วยเหลือ การจัดการ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำนอกเวลา ไม่ต่ำกว่า 8 ชั่วโมง และเป็นบริการในระยะสั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม รายงานปากเปล่า สังเกตพฤติกรรมของนิสิตขณะได้รับคำปรึกษาจากผู้สอน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปเป็นความถี่ การหาค่ามัธยฐานและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลวิจัยพบว่า จากการทำโครงการรายงานเป็นผลบวกทั้งสิ้น ในด้านส่วนตัว คือ การเห็นคุณค่าของตนเองในการทำงานเพื่อสังคมเพิ่มมากขึ้น รู้จักการให้และแบ่งปันเพิ่มขึ้น รู้จักการเสียสละ ความภาคภูมิใจในสิ่งที่ทำ มีความมั่นใจในการทำงาน มีความเข้าใจในผู้อื่นมากขึ้น และมีกำลังใจในการดำรงชีวิต ได้ฝึกความคิดและรักผู้อื่นมากขึ้น ด้านการให้บริการ

แก้สังคม คือการเปลี่ยนแปลงความคิดว่าต้องรู้จักตอบแทนสังคม เต็มใจที่จะทำงานที่เป็นบริการแก้สังคม เปลี่ยนความคิดมาทำงานเพื่อส่วนรวม ได้เรียนรู้เกี่ยวกับบริการมากขึ้น รู้จักสังคมมากขึ้น และมองเห็นปัญหาสังคมมากขึ้น ได้การเรียนรู้การทำงานเป็นทีม ได้มีโอกาสพบปะบุคคลหลายประเภท มีมนุษยสัมพันธ์ดีขึ้น รวมทั้งการเรียนรู้วิธีติดต่อกับหน่วยงาน ชุมชนมากขึ้น นิสิตทั้งหมดมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีต่อการให้บริการแก้สังคม เป็นไปในทางบวก หลังจากการทำโครงการ การเรียนรู้จากบริการสังคม การรับรู้ของนิสิตเกี่ยวกับสันติภาพในชุมชน สังคม ส่วนใหญ่มีมุมมองเกี่ยวกับผู้ด้อยโอกาส ความไม่เท่าเทียมกันในสังคม การมีน้ำใจในสังคม และความร่วมมือของบุคคลในสังคม

วิมลรัตน์ จตุรานนท์ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง การบูรณาการเทคนิคการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม (ในรายวิชา 404401 บูรณาการหลักสูตรและการสอนเฉพาะ) : กรณีศึกษาศาสาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาผลการเรียนรู้ของนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ จำนวน 9 คนเครื่องมือที่ใช้ คือ แผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเทคนิคการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม แบบทดสอบปลายภาคและแบบประเมินผลการสอนของครุศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ในเวลา 16 สัปดาห์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการบันทึกการเรียนรู้ของผู้เรียน เอกสารสรุปผลการสัมมนาและผลการสัมมนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า ผลการเรียนรู้ของนิสิตที่เรียนด้วยเทคนิคการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมสูงกว่าเกณฑ์ 80 % ที่กำหนดไว้ และผู้เรียนมีผลการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ดังนี้ 1 ด้านความรู้ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน กิจกรรมส่งเสริมการอ่านการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การออกแบบการสอน การเขียนแผนการสอน การเตรียมความพร้อมของผู้สอน การดำเนินการสอน ผู้เรียน และการควบคุม ชั้นเรียน 2. ด้านทักษะ มีทักษะในการวางแผนการสอน การดำเนินการสอน การจัดกิจกรรม การเล่านิทาน การควบคุมชั้นเรียน การผลิตสื่อ วัสดุ การทำงานร่วมกัน การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การประเมินตนเอง การคิด 3. ด้านเจตคติ มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู การสอน การบริการ สังคม และการสอนด้วยเทคนิคการบริการสังคม

จรี ทัพพงษ์ และ วิมลรัตน์ จตุรานนท์ (2552) ทำวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมในการจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษา การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ การประยุกต์ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมในการจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและศึกษาผลการประยุกต์ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ชั้นปีที่ 1 ของวิทยาลัยการอาชีพพนัสนิคม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2551 จำนวน 30 คน ใช้แบบแผนการทดลอง One Shot Case Study

โดยวัดผลเพียงครั้งเดียวหลังจากการทดลอง ใช้การทดลองแผนการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นในรายวิชา โครงการ (Project) เครื่องมือในการวิจัย คือ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบปลายภาคแบบ ประเมินตามสภาพจริง แบบวัดเจตคติในการทำกิจกรรมการบริการสังคม แบบประเมินพฤติกรรมที่พึงประสงค์ แบบสอบถามความพึงพอใจในการรับบริการ สมุดบันทึกกิจกรรมการบริการสังคม และการนำเสนอประสบการณ์ของนักศึกษา ประเด็นการสนทนาศึกษา และการสัมภาษณ์ ผู้รับบริการหรือผู้ประสานงานชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหาจากสมุดบันทึกกิจกรรมผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้ รูปแบบการประยุกต์ใช้ เทคนิคการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมในการจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษา ประกอบด้วยขั้นตอน 5 ระยะ คือระยะที่ 1 ขั้นปฐมนิเทศ ระยะที่ 2 ขั้นเตรียมโครงการกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม ระยะที่ 3 ขั้นกิจกรรมกลุ่มบริการสังคมตามแผนโครงการ ระยะที่ 4 การไตร่ตรองกิจกรรมบริการสังคม ระยะที่ 5 การประเมินผลการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม ผลการประยุกต์ใช้เทคนิคการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม มีดังนี้ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษามีผลการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ 80 % ที่กำหนดไว้ 2) การทำงานร่วมกันกับกลุ่มที่มีพื้นฐานแตกต่างกันนักศึกษามีเจตคติอยู่ในเกณฑ์สูง ความกระตือรือร้นและการทำงานร่วมกัน นักศึกษามีเจตคติอยู่ในเกณฑ์สูง 3) พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักศึกษาทุกด้าน อยู่ในเกณฑ์ดีมาก 4) ผลสัมฤทธิ์ของชุมชนที่ได้รับบริการทุกด้านอยู่ในเกณฑ์ดีมาก

หุทัย อนุสรราชกิจ (2552) ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิด การบริการสังคมสำหรับครู ในเขตจังหวัดจันทบุรี งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. พัฒนาการบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการบริการสังคมสำหรับครู ในเขตจังหวัดจันทบุรี 2. เพื่อศึกษาผลการเรียนรู้ของครูที่เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ในด้านความรู้เจตคติและทักษะวิชาชีพ ผู้เข้าร่วมการวิจัย คือ ครูของโรงเรียนในเขตจันทบุรี จำนวน 30 คน ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพและแทรกแซง 2 ระยะคือ 1. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้มี 3 ช่วง คือการพัฒนาต้นแบบกระบวนการเรียนรู้ การทดลองใช้และการวิเคราะห์และปรับกระบวนการ ระยะที่ 2 คือ การสรุปและการนำเสนอผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นส่งเสริมการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ ด้านองค์ความรู้ ด้านเจตคติ ด้านทักษะวิชาชีพ รวมถึงการได้ความรู้จากประสบการณ์ตรงในสิ่งที่ศึกษาอย่างลึกซึ้งกับชุมชนของตนเอง ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ 1) รู้จักตนเอง ทั้งองค์ความรู้ ความสามารถ และความถนัดของตนเอง 2) รู้จักสังคม ชุมชน รู้บริบท ปัญหา ความต้องการของชุมชน 3) การบริการสังคมและชุมชน การมีประสบการณ์ตรง โดยนำความรู้ความสามารถของตนเองลงปฏิบัติจริงในชุมชน 4) สะท้อนการเรียนรู้ การวิพากษ์ประสบการณ์เดิม นำสู่การเกิดประสบการณ์ใหม่ 2. ผลการ

เรียนรู้จากการบริการสังคมของครูสะท้อน 3 ด้าน คือ 1) ด้านองค์ความรู้ ครูได้เพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ องค์ความรู้ด้านการศึกษา คือจิตวิทยาพัฒนา ทฤษฎีการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน การประสานสัมพันธ์กับชุมชน 2) ด้านเจตคติ ครูได้พัฒนาเจตคติในการยอมรับและเห็นคุณค่าของตนเองและกลุ่มคนต่างๆ ในชุมชน และพัฒนาความเมตตา เอื้ออาทร 3) ด้านทักษะวิชาชีพ ครูพัฒนาทักษะวิชาชีพครูในด้านการจัดการเรียนการสอน การจัดทำสื่อการเรียนรู้ และการจัดการในชั้นเรียน

ปาริชาติ ประเสริฐสังข์ (2555) ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษาวิชาชีพครูโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยการบริการสังคม มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยการบริการสังคม การดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ดำเนินการใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยการบริการสังคม (Service Learning) โดยใช้หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Principles) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) 2) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยการบริการสังคม โดยวัดความรับผิดชอบต่อสังคมโดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) สัมภาษณ์ สอบถามจากนักศึกษา และสังคม โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนการสอนโดยการบริการสังคม สามารถพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ให้เกิดพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน หลักการแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนโดยการบริการสังคม วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอน ขั้นตอนการสอน ระบบสังคม หลักการตอบสนอง และระบบสนับสนุน และผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยการบริการสังคม พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนโดยการบริการสังคมประกอบด้วย 4 ขั้นตอน เรียกว่า "PCAR MODEL" ดังนี้ 1) เตรียมการ (P - Preparation) 2) การนำเสนองานหน้าชั้นเรียน (C - Class Presentation) 3) เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (A - Activity Based Learning) 4) สะท้อนความคิด (R - Reflective Thinking) ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้นักศึกษาออกบริการสังคม โดยนักศึกษาเป็นผู้กำหนดโครงการและกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมตามความต้องการของชุมชนที่นักศึกษาอาศัยอยู่

3. งานวิจัยที่เกี่ยวกับสมรรถนะ

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2532) ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการฝึกภาคปฏิบัติการพยาบาลเน้นชุมชนสำหรับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการฝึกภาคปฏิบัติการพยาบาลเน้นชุมชนสำหรับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ โดยวิธีการเชิงสมรรถนะที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนประสมประสานแนวคิดการสาธารณสุขมูลฐานในการปฏิบัติการพยาบาล

การพัฒนา รูปแบบมี 2 ขั้นตอน คือ สร้างรูปแบบ และทดลองใช้รูปแบบ ขั้นตอนแรกศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการสังเกตการปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ในสถานการณ์จริงเพื่อทำเป็นกรอบของ รูปแบบนำสมรรถนะการพยาบาล เฉพาะด้าน 5 สมรรถนะ ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์วิเคราะห์งาน 3 ด้าน คือความรู้ ทักษะ และเจตคติ สร้างต้นแบบจากผลการวิเคราะห์งาน ตรวจสอบต้นแบบ และการวิเคราะห์งาน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 22 คน นำต้นแบบที่ได้มาสร้างเครื่องมือ ฝึกปฏิบัติ ประกอบด้วยคู่มือครู เอกสารประกอบการสอน คู่มือการปฏิบัติการ และแบบฝึกหัดปฏิบัติการและตรวจสอบ ความตรง โดยครูคณิศร 10 คน ทดสอบความเป็นไปได้ของต้นแบบและเครื่องมือ ฝึกปฏิบัติ กับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ 28 คน ได้รูปแบบการฝึกภาคปฏิบัติการพยาบาล เน้นชุมชน ประกอบด้วยการปฏิบัติ 4 ชั้น คือ 1) การเตรียมความพร้อมก่อนฝึกปฏิบัติ 2) ฝึกปฏิบัติกับกลุ่มเป้าหมายโดยใช้กระบวนการพยาบาลแบบร่วมมือปฏิบัติ 3) การอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้หลังการฝึก 4) ประเมินผลการปฏิบัติ โดยใช้เกณฑ์และแบบประเมินการปฏิบัติ ขั้นที่ 2 นำรูปแบบไปทดลองใช้กับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ ชั้นปีที่ 2 ผลการทดลองปรากฏว่า นักศึกษากลุ่มทดลอง มีความสามารถในการพยาบาลเน้นชุมชน มากกว่านักศึกษากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ครูนิเทศก์และนักศึกษา กลุ่มทดลองต่างเห็นชอบกับการฝึกปฏิบัติตามรูปแบบ และให้ข้อเสนอแนะบางประการที่ผู้วิจัยนำมาใช้ปรับปรุงรูปแบบ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ปีนเรศ กาศอุดม (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การติดตามสมรรถนะการปฏิบัติการพยาบาลในชุมชนของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี พบว่าพยาบาลอนามัยชุมชน จำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถที่ครอบคลุมทั้งสี่มิติของการพยาบาล ซึ่งได้แก่ การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคและเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน การรักษาพยาบาลเบื้องต้น และการฟื้นฟูสภาพ นักศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่ของวิทยาลัยพยาบาลเมื่อสำเร็จการศึกษาไปแล้วจะไปปฏิบัติงานในชุมชน ดังนั้นจึงต้องมีความรู้ความสามารถที่ครอบคลุมทั้งสี่มิติของการพยาบาล ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงเน้นการส่งเสริมให้นักศึกษามีสมรรถนะในการปฏิบัติการพยาบาลในชุมชน การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาติดตามผลของการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้ให้นักศึกษามีสมรรถนะการปฏิบัติการพยาบาลในชุมชน ของนักศึกษาพยาบาลที่ใกล้สำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2545-2547 กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิต และพยาบาลศาสตรบัณฑิต (ต่อเนื่อง) ที่เรียนเนื้อหาวิชาครบทั้งหมดตามหลักสูตรแล้ว จำนวน 442 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสอบถามสมรรถนะการปฏิบัติการพยาบาลในชุมชน ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.98

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา และวิเคราะห์เปรียบเทียบโดยใช้ One - way ANOVA ผลการศึกษาพบว่า สมรรถนะการปฏิบัติการพยาบาลในชุมชนของนักศึกษาพยาบาล ตั้งแต่ปีการศึกษา 2545-2547 ทั้งโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับสูงทั้ง 3 ปี และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทั้งโดยรวมและรายด้าน โดยด้านที่สูงที่สุดคือ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และการเคารพสิทธิประชาชน รองลงมาคือ ด้านการสร้างคุณค่าตนเองและวิชาชีพ และด้านการป้องกันและเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรค ตามลำดับ สำหรับ 3 อันดับท้ายคือ ด้านการส่งเสริมความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการตัดสินใจ และด้านการบริหารจัดการ ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบสมรรถนะใน 3 ปีการศึกษา พบว่าสมรรถนะใน 3 ปีการศึกษา มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < .05$ โดยปีการศึกษา 2545 มีค่าต่ำที่สุด และปีการศึกษา 2547 มีค่าสูงที่สุดจากการศึกษาครั้งนี้มีข้อเสนอแนะว่า อาจารย์พยาบาลควรจัดการเรียนการสอนที่ช่วยให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ ในการส่งเสริมความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มากยิ่งขึ้น และส่งเสริมการตัดสินใจของนักศึกษา โดยเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ร่วมตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆ ในการเรียนการสอน ยอมรับการตัดสินใจของนักศึกษา รวมทั้งนำข้อเสนอแนะของนักศึกษามาปรับปรุงการบริหารจัดการเพื่อการฝึกภาคปฏิบัติและการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เสริมหลักสูตรด้วย

รัฐวุฒิ สุขมี (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินสมรรถนะบุคลากรสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยเชิงพัฒนาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลการประเมินสมรรถนะของบุคลากรในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ กับความคาดหวังขององค์กร และหาส่วนต่างของสมรรถนะของบุคลากรที่ต้องพัฒนา ตลอดจนเปรียบเทียบผลการประเมินโดยตนเอง เทียบกับการประเมินโดยเพื่อนร่วมงาน หัวหน้างาน และคณะกรรมการประเมินสมรรถนะกลุ่มตัวอย่างคือบุคลากรของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยการเลือกแบบบังเอิญ ในช่วงเวลาที่คณะกรรมการประเมินสมรรถนะเข้าไปเก็บข้อมูลเป็นระยะ ๆ เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2549 ถึงวันที่ 31 มีนาคม 2550 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบประเมินสมรรถนะบุคลากร ซึ่งคณะกรรมการจัดทำขึ้นตามแนวทางการประเมินบุคลากรของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ อันประกอบด้วยสมรรถนะ 8 ด้าน การศึกษาสามารถเก็บข้อมูลสมรรถนะบุคลากรได้ 148 คน คิดเป็นร้อยละ 94.2 ของบุคลากรทั้งหมด และพบว่า กลุ่มรองสาธารณสุขจังหวัด มีสมรรถนะด้านการพัฒนาศักยภาพคนต่ำกว่าที่องค์กรคาดหวัง กลุ่มผู้ช่วยสาธารณสุขจังหวัด หัวหน้ากลุ่มงาน และหัวหน้างาน/นักวิชาการ ทั้ง 3 กลุ่มนี้ มีสมรรถนะด้านจริยธรรม การคิดแบบองค์รวม และการทำงานเชิงรุกต่ำกว่าเป้าหมาย สำหรับกลุ่มเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการมีสมรรถนะการทำงานเชิงรุกต่ำกว่าเป้าหมาย ผลการประเมินสมรรถนะ

ของบุคลากรโดยรวมพบว่า การประเมินด้วยตนเองมีคะแนนเฉลี่ยใกล้เคียงกับผลการประเมินของคณะกรรมการ ผลการประเมินสมรรถนะของบุคลากรครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรเป็นรายบุคคลต่อไป

ฉัญพร ชื่นกลิ่น (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการโค้ช เพื่อพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของอาจารย์พยาบาล ที่ส่งเสริมทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลในสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) พัฒนารูปแบบการโค้ช เพื่อพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ของอาจารย์พยาบาล ที่ส่งเสริมทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล ในสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข และ 2) ตรวจสอบประสิทธิภาพเชิงประจักษ์ของรูปแบบการโค้ชที่พัฒนาขึ้น ดำเนินการทดลองโดยประยุกต์การวิจัยแบบดุลยภาพเวลาและกลุ่มตัวอย่างของการทดลองต่อเนื่อง มีการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง (Equivalent time-samples pretest – posttest design) กลุ่มตัวอย่างได้จากการเลือกแบบเจาะจง โดยเลือกวิทยาลัยพยาบาลพระจอมเกล้า จังหวัดเพชรบุรี อาจารย์พยาบาลผู้ทำหน้าที่โค้ชและผู้รับการโค้ช จำนวน 4 คน นักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ 2 ประจำปีการศึกษา 2553 จำนวน 43 คน และผู้บริหาร จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบทดสอบ แบบประเมิน แบบบันทึก แบบสังเกต แบบสอบถามและประเด็นการสนทนากลุ่มที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ การทดสอบค่าที (Dependent t-test) และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบการโค้ช ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาวิเคราะห์สภาพและประเมินความต้องการ จำเป็น 2) การออกแบบและพัฒนารูปแบบการโค้ช 3) การทดลองใช้รูปแบบ และ 4) การประเมินผลและปรับปรุงรูปแบบผลการออกแบบและพัฒนารูปแบบการโค้ช ได้รูปแบบโค้ชพีพีซีอี (PPCE Coaching Model) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ องค์ประกอบเชิงหลักการและวัตถุประสงค์องค์ประกอบเชิงกระบวนการ และองค์ประกอบเชิงเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ มีกระบวนการดำเนินการ 4 ระยะได้แก่ ระยะที่ 1 ระยะการเตรียมการ (Preparing Phase: P) ระยะที่ 2 ระยะวางแผนการโค้ช (Planning Phase: P) ระยะที่ 3 ระยะการปฏิบัติการโค้ช (Coaching Phase: C) และระยะที่ 4 ระยะการประเมินผลการโค้ช (Evaluating Phase: E) และรูปแบบการโค้ชพีพีซีอีมีประสิทธิภาพเชิงประจักษ์ ก่อนและหลังการทดลองอาจารย์พยาบาลมีสมรรถนะการโค้ชแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักศึกษาพยาบาลมีทักษะการคิดอย่างมี

วิจารณ์ญาณแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อาจารย์พยาบาลและผู้บริหารมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการโค้ชพีซีอีในระดับมากที่สุด รวมทั้งนักศึกษาพยาบาลมีความคิดเห็นว่าการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณมีความเหมาะสมในระดับมาก

กิตติพัทธ์ เอี่ยมรอด, ทวนทอง เขาวงกิตพิงศ์ และสำราญ มีแจ้ง (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวชี้วัดสมรรถนะของนักวิชาการสาธารณสุขโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและตรวจสอบตัวชี้วัดสมรรถนะของนักวิชาการสาธารณสุข (นักวิชาการสาธารณสุข) ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) โดยมีขั้นตอนการวิจัย 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การพัฒนาตัวชี้วัดสมรรถนะ นักวิชาการสาธารณสุข ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ประกอบด้วย การทบทวนแนวคิดทฤษฎี การสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม การจัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ 2) การตรวจสอบคุณภาพของตัวชี้วัดสมรรถนะของนักวิชาการสาธารณสุข ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ประกอบด้วย การสอบถามผู้เชี่ยวชาญโดยประยุกต์ใช้เทคนิคเดลฟายการตรวจสอบความสอดคล้อง/กลมกลืนของโมเดล ด้วยโปรแกรมลิสเรล 8.72 ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบสมรรถนะของนักวิชาการสาธารณสุข ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมี 8 องค์ประกอบหลัก 50 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ด้านการวิเคราะห์ระบบงานสาธารณสุขและประเมินสุขภาพของชุมชน มี 4 ตัวชี้วัด ด้านการวิเคราะห์และวางแผนการแก้ไขปัญหาด้านสาธารณสุขของชุมชน มี 8 ตัวชี้วัด ด้านการทำงานเป็นทีมและประสานเครือข่าย มี 5 ตัวชี้วัด ด้านงานบริการสาธารณสุขผสมผสานแก่ บุคคล / ครอบครัว / ชุมชนและท้องถิ่น มี 13 ตัวชี้วัด ด้านการบริหารจัดการงบประมาณมี 6 ตัวชี้วัด ด้านภาวะผู้นำและการคิดอย่างเป็นระบบ มี 4 ตัวชี้วัด ด้านงานวิจัยจากงานประจำเพื่อพัฒนาสถานะสุขภาพของคนในชุมชน มี 6 ตัวชี้วัด ด้านคุณธรรมจริยธรรมและจรรยาบรรณในการประกอบอาชีพ มี 4 ตัวชี้วัด ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง/กลมกลืนของโมเดล พบว่าสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าสถิติ $X^2 = 624.17$ $df = 576$ $X^2 / df = 1.08$ $P = 0.08060$ $GFI = 0.94$ $AGFI = 0.91$ $RMR = 0.019$ $RMSEA = 0.014$ ตัวชี้วัดสมรรถนะ ของนักวิชาการสาธารณสุข ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่สร้างขึ้น สามารถใช้ประเมินสมรรถนะ นักวิชาการสาธารณสุขที่ปฏิบัติงานใน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลได้

กิตติพัทธ์ เอี่ยมรอด และพิมพ์เพ็ญ เจนอักษร (2555) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สมรรถนะของนักวิชาการสาธารณสุขโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถนะของนักวิชาการสาธารณสุขโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผลการวิจัยพบว่านักวิชาการสาธารณสุขเป็นบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) จังหวัดตากโดยส่งแบบประเมินสมรรถนะให้นักวิชาการสาธารณสุขที่ปฏิบัติใน

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จังหวัดตาก 114 คน ประเมินสมรรถนะด้วยตนเอง วิเคราะห์ ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้รับแบบประเมินกลับ 85 ฉบับ (ร้อยละ 74.6) พบว่านักวิชาการ สาธารณสุขที่ปฏิบัติงานใน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลจังหวัดตากเป็นเพศชายร้อยละ 52.9 อายุ 41-50 ปี ร้อยละ 41.2 สถานภาพสมรสคู่ร้อยละ 65.9 อยู่ในตำแหน่งระดับชำนาญการร้อยละ 72 การศึกษาระดับปริญญาตรีร้อยละ 83.3 มีประสบการณ์การทำงานด้านสาธารณสุข 16-25 ปี ร้อยละ 49.5 สมรรถนะของนักวิชาการสาธารณสุขที่ปฏิบัติงานใน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลรายด้าน 8 ด้านและโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง นั่นคือจำเป็นต้องพัฒนาสมรรถนะ นักวิชาการสาธารณสุขที่ปฏิบัติงานใน รพ.สต.เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานและต่อตัว นักวิชาการสาธารณสุขเอง

ชยางกูร พลิวโรตอง (2555) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของนักวิชาการสาธารณสุขที่ ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เขตตรวจราชการกระทรวงสาธารณสุข 12 มี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทที่ปฏิบัติจริงกับบทบาทที่คาดหวังของนักวิชาการสาธารณสุขที่ ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล กลุ่มตัวอย่างเป็นนักวิชาการสาธารณสุข เขตตรวจ ราชการสาธารณสุข 12 จำนวน 196 คน ซึ่งสุ่มด้วยวิธีการสุ่มแบบยกกลุ่ม (Cluster Sampling) ข้อมูลเก็บด้วยแบบสอบถามทางไปรษณีย์ และวิเคราะห์ด้วยร้อยละค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน t-test การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ผลการศึกษาพบว่า นักวิชาการสาธารณสุขมีบทบาทที่ปฏิบัติจริงโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เฉลี่ยร้อยละ 75.0 ของคะแนนเต็ม โดยมีบทบาทด้านการป้องกันและควบคุมโรคมากที่สุด (78.4%) รองลงมาการส่งเสริมสุขภาพ (76.3%) การฟื้นฟูสุขภาพ (73.3%) การรักษาพยาบาล (72.8%) และการคุ้มครองผู้บริโภค (71.2%) สำหรับบทบาทที่คาดหวังโดยรวมและทุกด้าน อยู่ในระดับมาก เฉลี่ยร้อยละ 87 - 91 โดยมีบทบาทการส่งเสริมสุขภาพมากที่สุด (91.1%) รองลงมา การป้องกันควบคุมโรค (90.7%) การรักษาพยาบาล (87.8%) การฟื้นฟูสุขภาพ (87.5%) และการคุ้มครองผู้บริโภค (86.9%) นักวิชาการสาธารณสุขที่มีความคาดหวังในความก้าวหน้า ทางราชการต่างกัน และมีการรับรู้เกี่ยวกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลต่างกัน มีบทบาททั้งที่ ปฏิบัติจริงกับบทบาทที่คาดหวังทั้งโดยรวมและแต่ละด้าน ของนักวิชาการสาธารณสุขมี ความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ฉะนั้น จึงควรสื่อสาร ทำความเข้าใจให้ นักวิชาการสาธารณสุข มีความเข้าใจและมีความหวังกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้มากขึ้น เพื่อเป็นกำลังใจและแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ให้เต็มความรู้ ความสามารถและความคาดหวัง ต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ

Edward Zlotkowski (1996) ได้ศึกษาเรื่อง การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมระหว่าง การศึกษาและงานด้านธุรกิจ ซึ่งมีเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด กล่าวว่า"ศูนย์การศึกษาธุรกิจร่วมสมัย ช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนสิ่งที่สนับสนุนการเรียนที่ประสบผลสำเร็จคือ การเรียนรู้ ในสภาพแวดล้อมภายนอก โดยใช้วิธีการการแสดงบทบาทสมมุติ การทำโครงการ การปฏิบัติงาน บนโลกแห่งความเป็นจริง การศึกษาควบคู่ไปกับวัฒนธรรมที่ได้ได้อยู่บนพื้นฐานการเรียนรู้ทางด้าน วิชาการ ถือได้ว่าการจัดระบบขององค์กรและสังคมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้เรียนที่จะช่วยพัฒนา ความรู้ ทักษะ ความสามารถ โดยการกระทำของตนเองที่เกิดขึ้นโดยตรงและผลที่ไม่ได้คาดหวัง หรือเป็นผลทางอ้อมที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์กับสังคมนั้นเอง ตัวอย่าง สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจที่ ใช้การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมหรือการรับใช้สังคมถูกประยุกต์ใช้ในหลักสูตรการบัญชี ซึ่งส่งผลโดย ตรงในการพัฒนาสมรรถนะหลัก

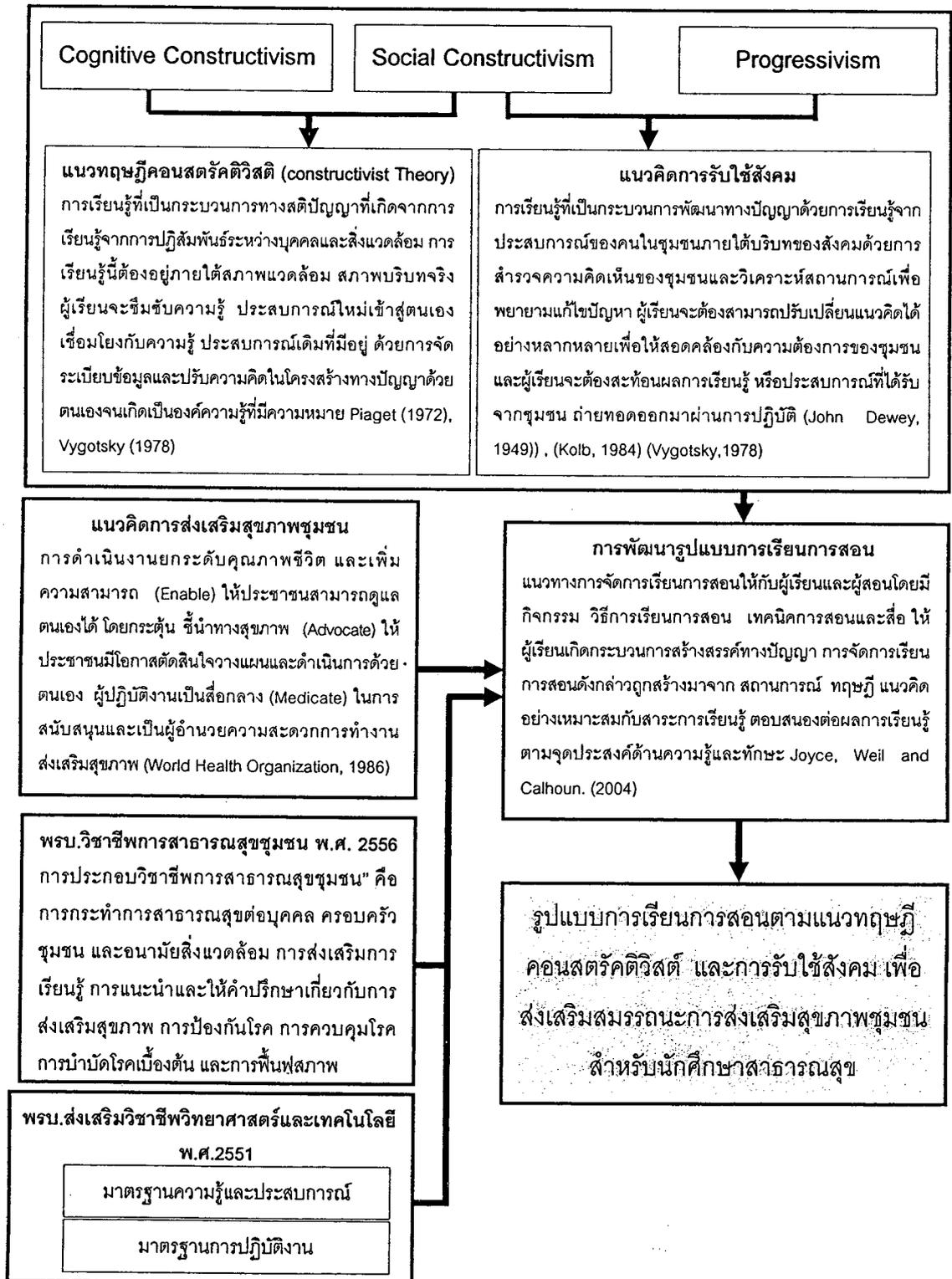
Brandes and Randall (2011) ได้ศึกษาเรื่อง การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมและความ รับผิดชอบต่อสังคม การประเมินการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล พบว่าการศึกษานี้พยายามที่จะ ขยายความอยู่เกี่ยวกับประสิทธิผลของการศึกษาในด้านบริการสังคมที่ออกแบบมาเพื่อเพิ่มความรู้ ของพลเมืองและตอบสนองต่อสังคม การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมประกอบด้วยการประเมินก่อนและ การประเมินผลหลังการเรียนโดยใช้เครื่องมือวัด ตรวจสอบว่าความรู้สึกของผู้เรียนในความ รับผิดชอบของสังคมจะเพิ่มขึ้นหรือไม่ สมมุติฐานที่คาดไว้ว่าในหัวข้อความรับผิดชอบต่อสังคม ค่าเฉลี่ยจะสูงมากหรือผลรวมจะมีการเปลี่ยนแปลง แต่ก็ไม่สามารถยืนยันได้จากpaired t-tests หรือการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนแปร ได้ แต่แบบจำลองนี้สามารถตรวจสอบความแตกต่างระหว่าง บุคคลกับการเปลี่ยนแปลงภายในแต่ละบุคคลได้ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลง อย่างมีนัยสำคัญในความแตกต่างระหว่างบุคคลในครั้งแรกและครั้งที่สองทำได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การค้นพบที่น่าสังเกตก็คือว่าการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม นอกห้องเรียนสามารถทำนาย ค่าคาดการณ์ระดับทัศนคติและคาดการณ์ระดับทักษะได้

Hervani and Helms(2004) ได้ศึกษาเรื่องความคิดสร้างสรรค์ที่เพิ่มขึ้นในสาขา เศรษฐศาสตร์: โครงการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม พบว่าในการศึกษานี้ผู้เขียนวิเคราะห์ รูปแบบการเรียนที่มีประสิทธิภาพการเรียนการสอนที่อาศัยการเรียนรู้แบบโต้ตอบและบูรณาการ กิจกรรมการเรียนและความพยายามลงไปในช่วงชั้น การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมหรือการรับใช้สังคม เป็นเครื่องมือในการเรียนการสอนชนิดหนึ่งที่มีประสิทธิภาพที่สามารถนำมาใช้ร่วมกับการปฏิบัติ อื่น ๆ การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพต้องเพิ่มผลการเรียนรู้ของผู้เรียน จากการทำโครงการ พบว่าความประสบความสำเร็จของโครงการการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมคือการทำผู้เรียนสามารถ

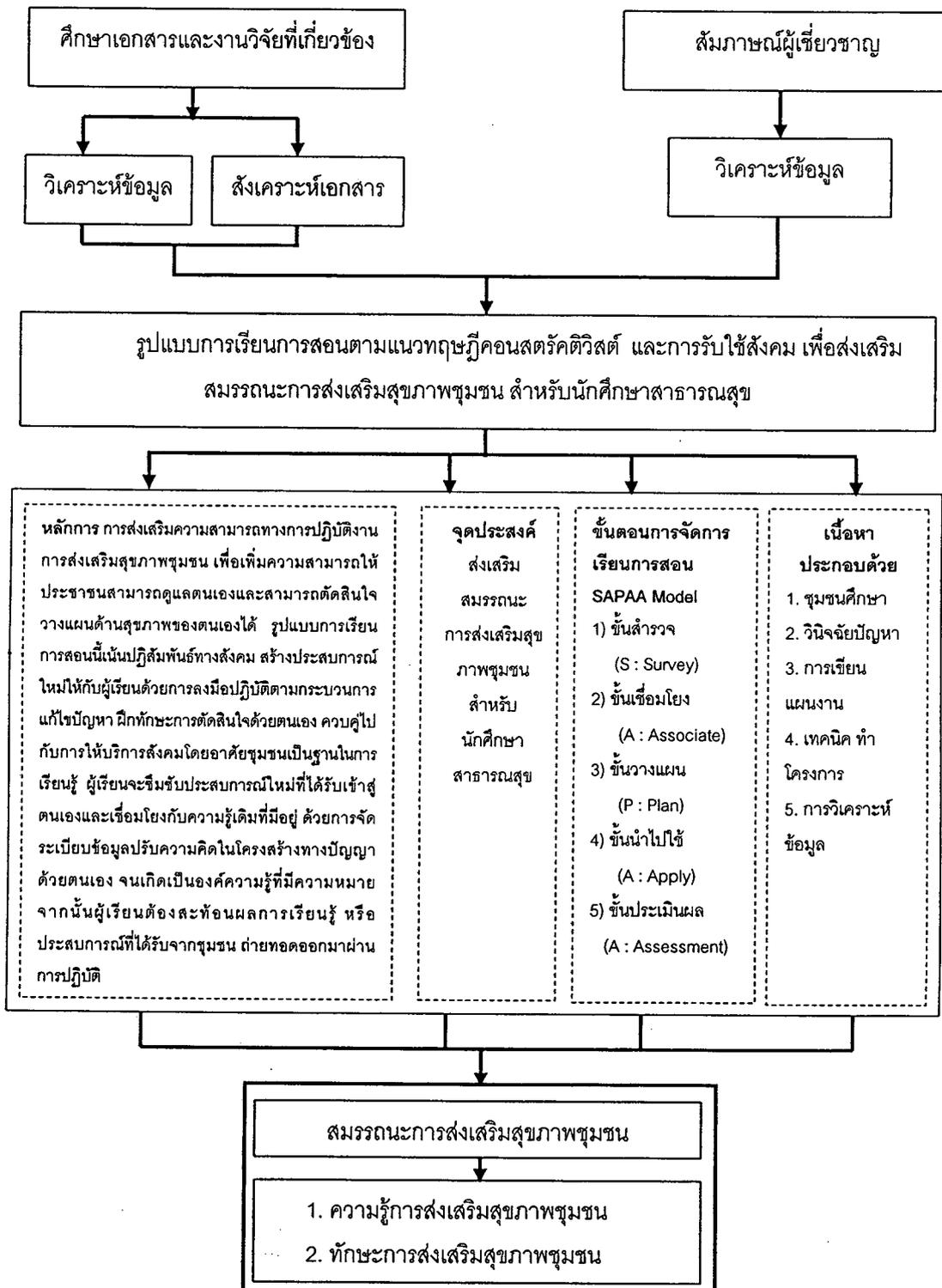
ช่วยเหลือสังคมได้ตามความต้องการของชุมชน มีการเรียนรู้ในบริบทที่เป็นจริง ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นและมีการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลผลที่ได้นี้ทั้งผู้เรียนและชุมชนได้รับผลประโยชน์ร่วมกันจากความรู้ที่เพิ่มขึ้นและกิจกรรมต่างๆ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์และการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการส่งเสริมสุขภาพชุมชน สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยนำแนวคิดเกี่ยวกับแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (constructivist Theory) Piaget (1972) Vygotsky (1978) Jonassen (1992) สุรางค์ โค้วตระกูล (2541) บูรณาการกับแนวคิดแนวคิดการรับใช้สังคม (John Dewey, 1949) (วิมลรัตน์ จตุรานนท์, 2551) (จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช, 2542) (Kolb, 1984) (Vygotsky, 1978) (จรี ทัพวงษ์ และวิมลรัตน์ จตุรานนท์, 2552) (Dixon-Krauss, 1996 อ้างอิงใน สุรางค์ โค้วตระกูล, 2545) เพื่อสร้างเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งส่งเสริมสมรรถนะการส่งเสริมสุขภาพชุมชน สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ดังนำเสนอในกรอบแนวคิดด้านล่าง

ภาพ 3 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีของรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ และการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการส่งเสริมสุขภาพชุมชน สำหรับนักศึกษาสาธารณสุข

ภาพ 4 กรอบแนวคิดการวิจัยของรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ และการรับใช้สังคมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการส่งเสริมสุขภาพชุมชน สำหรับนักศึกษาสาธารณสุข